

پروژهی نه‌وهی نو
بۆ چاره‌سه‌رکردنی دۆخی هه‌ریمی کوردستان
له‌ ماوه‌ی (٤ ساڵ) دا

پیشہ کی

پیش نہوہی بیمہ ناو دونیای سیاسہ تہوہ، بہردہوام کومہ لہ بیروکہ و پرسیاریکم لہ خہ یالدا بوو، بہردہوام دہمپرسی کہ بو سیاسہ کانی کوردستان بیر لہ فلانہ پلان ناکہ نہوہ؟ یان بو بیروکہ ی گرنگیان نییہ بو پیشخستنی ہریمی کوردستان.

بہدہر لہوہش، ہہ مومان دہزانبین کہ ہیچ ہیژیک ناتوانیت ژانی ہاولاتیان و داہاتوی ولاتہ کہ ی بگوڑیت، گہر پلان و بہرنامہ ی رون و توکمہ ی نہ بیت، گہر فیژنی نہ بیت و خوئی نامادہ نہ کردیت بو داہاتوو.

پیش نہوہی ئەم پلانہ چوار سالیہی نہوہی نوئی بخویننہوہ کہ بو ہہ لہژاردنہ کانی خولی پیئجہ می پەرلہمانی کوردستان نامادہ کراوہ، ہیوادارم بیریک بکہ نہوہ لہ ژانی خوتان، دوخی ئیستای ولاتہ کہمان، دوخی حزبہ سیاسیہ کان، پلان و فیژنی ئەوان، ہہروہا رابردویان، بزائن ئەوان چیان ئەنجام داوہ و چیان ہہیہ بو داہاتوو.

ہیوادارم ئەگہر دہنگدہری نہوہی نویش نین، ئەوا ئەم بہرنامہ یہ ہہ لہسہنگینن، خالہ باشہ کانی باسبکہن و خراپہ کانیشمان پی بلین و رەخنہ کانتانمان بو بنیرن.

ئەگہر تا ئیستاش متمانہ تان بہ نہوہی نوئی نہ کردوہ، بہلام دہزائن خالی باش لہم بہرنامہ یہ دا ہہیہ، ئەوا بیگہ یہننہ حزب و لایہنہ سیاسہ کانی تر، تاوہ کو ئەوان ئەم بہرنامہ یہ جیبہ جی بکہن لہ پیناو ئیمہ دا نا، بہلکو لہ پیناو میلہت و ولاتہ کہماندا.

ئەم بہرنامہ یہ پلانی ئیمہ یہ وەک نہوہی بو چوار سالی یہ کہمی حوکمرانیمان لہ ہہریمی کوردستان، کہ بہشیکی وردکراوہ یہ لہ پلانی کوردستان ۲۰۳۳.

ہیوادارم خەلکی کوردستان متمانہ مان پی بکہن، تاوہ کو ئیمہ ش بتوانین ئەم پلانہ مان وەک خوئی جیبہ جی بکہین و داہاتوو یہ کی گہش پیکہوہ بونیادبنین.

شاسوار عہدلولواحید

سەرۆکی جولانہوہی نہوہی نوئی

به‌نامه‌ی لیستی جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ

جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ پلانێکی چوار سالی نوسیوه و له ۵۰ خال پێکهاتوو، که زۆربه‌ی خاله‌کان راسته‌وخۆ په‌یوه‌ندیان به‌ ژیان و گۆزهران و ته‌ندروستی هاوڵاتیانه‌وه‌ هه‌یه. ئه‌و ۵۰ خاله‌ پلانێکی خێراو به‌په‌له‌ی جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێیه‌ بۆ چاره‌سه‌رکردنی قه‌یرانه‌کانی هه‌رێمی کوردستان، و کێشه‌ی خزمه‌تگوزارییه‌ بانه‌ره‌تیه‌کان و خراپی سێکته‌ره‌کانی ته‌ندروستی و په‌روه‌رده‌ و دادگا و ئابوری و ژینگه‌ و کشتوکال و پیشه‌سازی. ئه‌م سێکته‌رانه‌ په‌یوه‌ندی راسته‌وخۆیان به‌ژیانی سه‌هرجه‌م هاوڵاتیانی هه‌رێمی کوردستانه‌وه‌ هه‌یه، به‌رده‌وامبونی خراپی و دارمانی ئه‌و سێکته‌رانه‌ نه‌ک ته‌نها هاوڵاتیانی ئیستا به‌لکو ژبانی نه‌وه‌ی داهاتووش ده‌خاته مه‌ترسییه‌وه. شانه‌شانی جێبه‌جێکردنی ئه‌م پلانه‌ چوار سالییه، کار به‌ پلانه‌ ستراتیژییه‌ درێژخایه‌نه‌کانی نه‌وه‌ی نوێش ده‌کری‌ت که له‌ماوه‌ی رابردوودا به‌ناوی (کوردستان ۲۰۳۳) له‌ دوو توێی کتیبیکدا بلاویکرده‌وه.

پاش چهند توێژینه‌وه‌یه‌کی ورد و پرس و را به‌ پسپۆرانی بواره‌ جیاوازه‌کان و پشت به‌ستن به‌پلانی ستراتیژی نه‌وه‌ی نوێ بۆ ۱۵ سالی داهاتووی هه‌رێمی کوردستان که پێشتر بلاوکرایه‌وه، جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ پلانی کارکردنی چوار سالی داهاتووی حکومه‌تی هه‌رێمی له‌ ۵۰ خالدا کۆکرده‌وه‌و ئه‌گه‌ر جولانه‌وه‌که‌ زۆرینه‌ی ده‌نگه‌کانی هاوڵاتیانی هه‌رێم به‌ده‌ست به‌ئینیت و لوتکه‌ی ده‌سه‌لات بگریته‌ده‌ست و حکومه‌ت پیکه‌پێنت ئه‌وا ئه‌و ۵۰ خاله‌ جێبه‌جێده‌کات که گه‌ره‌نتی چاره‌سه‌رکردنی ته‌واوی قه‌یرانه‌کانی هه‌رێمی کوردستان ده‌کات و ده‌بێته‌ بناغه‌یه‌کی پته‌و بۆ هه‌ستانه‌وه‌وگه‌شه‌سەندی هه‌رێمی کوردستان.

به دنيایي و سهرجه می ټو ځالانه ی له چوارچيوي ټم بهرنامه یه دا پيشنيار کراون، که نه وهی نوټی ده سلاټ بگريټه ده ست و جيټه جي بکړين، ده بڼه سهره تايه کی گرنګ بو بونياتناني ولاټيکی گه شه کردوی هاوچه رخ و شارستاني.

ټم پلانه چوار ساليي نه وهی نوټی ټاماده ی کردووه پيويستی به بودجه يه کی گه وره هه يه، ههر بوټه چاره سهری ټوهه شکراوه و له ټيستاوه پلان بو چوټيستی ده سته که ووتی بودجه ی ټو پروژانه کراوه له ريگه ی:

يه که م: گه راندنه وهی به شه بودجه ی ته وای هه ري می کوردستان له بودجه ی عيراق، له ريگه ی ريکه ووتن له گه ل به غداد له سهر دوسي نه ووت و جيټه جيکردنی ناوه ريکی ريکه ووتنه که له لايه ن هه ردوو حکومتی ناوه ند و هه ري م.

دووه م: سوو دمه ند بوون له بودجی سيادی عيراق بو جيټه جيکردنی پروژه کانی سهر بودجه ی سيادی له هه ري می کوردستان، هه روه ها سوو دوه ورتن له بانکه عيراقيه کان بو وه رگرتی سهرمايی پروژه کان له شيوه ی قهرز و وه به ره ينان.

سيه م: سوود وه رگرتن له هاوکاری و پروژه کانی سندوقي دراوی نيوده ولټی و بانکی جيهانی.

چوارهم: بري ۱۰ مليار دولار له ريگه ی که رتی تايه ت و سهرمايی دارانه وه ده گه ريندرټه وه بو حکومتی هه ري می کوردستان.

جيټه جيکردنی سهرجه م ځاله کانی ټم بهرنامه يه نه وهی نوټی له ماوه ی چوار سالدا و له يه که م پوژي ده ستي کردنی خولی نوټی په رله مان و کابينه ی نوټی حکومتی هه ري می کوردستان ده ستي ده کات و ده بيټه بهرنامه ی سهره کی ليستی نه وهی نوټی له په رله مانی کوردستان و هه روه ها ده بيټه بهرنامه ی سهره کی کابينه ی داهاتووی حکومتی هه ري می کوردستان له کاتی سهرکه ووتی ليستی نه وهی نوټی و به ده سته ينانی زوري نه ی متمانې هاو لټيانی هه ري می کوردستان و پيکه ينانی کابينه ی حکومت له لايه ن نه وهی نوټی و ټه وانه ی پشتگيري ټم بهرنامه يه ده که ن.

هه رچه نده پلانه که تايه ته به پاريزگا کانی هه ولير و سليمانی و ده وک و هه له بجه، به لام پاريزگای که رکوک له بيرناکريټ و له ريگه ی حکومتی خو جيټی که رکوک وه هاوکاری ټو پاريزگايه ده کريټ و له سهرجه م پروژه و پلانه کانی نه وهی نوټی بو هه ري می کوردستان سو دمه ند ده بيټ.

هه روه ها حکومتی داهاتووی هه ري می کوردستان ټه گهر نه وهی نوټی سهر وکايه تی بکات هاوکاری ته وای ټه نجومه نی پاريزگا و ده زگا کانی که رکوک ده بيټ بو ټه وهی سوو دمه ند بن له پلانه کانی چوار سالی داهاتووی نه وهی نوټی و هاو شيوه ی پاريزگا کانی هه ري می کوردستان پاريزگای که رکوکيش گه شه بسه نيټ و پيشبکه وټ له رووی پروژه خزمه تگوزاريه کان و که رته کانی په روه رده و ته ندروستی و کشتوکال و پيشه سازييه وه.

پهک

ره‌خساندنی (۱۵۰۰۰۰)

هه‌لی کاری نوئ

دابه‌زاندنی پړژه‌ی بیکاری له ههریمي کوردستان به‌پړژه‌ی زیاتر له ۵۰٪ واته که‌مک‌دنه‌وه‌ی بۆ که‌متر له نیوه‌ی ئه‌وه‌ی له ئیستادا هه‌یه و په‌خساندنی (۱۵۰۰۰۰) (سه‌د و په‌نجا هه‌زار) هه‌لی کاری نوێ. له ئیستادا به‌پیی ئاماره‌کانی ده‌سته‌ی ئاماری ههریمي کوردستان و ئاماری ئه‌و پیک‌خراوانه‌ی که له به‌واری ئابوری و بزنس کار ده‌که‌ن، پړژه‌ی بیکاری له ههریمي کوردستان له سا‌لی ۲۰۱۷ دا پړژه‌ی ۲۰٪ تپه‌راندووه.

ژماره‌ی دانیش‌توانی ههریمي کوردستان له ئیستادا (۵۵۷۷۸۰۶) (پینج ملیۆن و پینج سه‌د هه‌فتا و سه‌هوت هه‌زار و هه‌شت سه‌د و شه‌ش) که‌سه، له‌و ژماره‌یه‌ش (۳۱۴۴۷۳۰) (سی ملیۆن و سه‌د و چل و چوار هه‌زار و سه‌هوت سه‌د و سی که‌س) ته‌مه‌نیان له سه‌روو هه‌ژده‌ سا‌له‌وه‌یه، هه‌روه‌ها له‌و ژماره‌یه‌ش ئه‌و که‌سانه‌ توانای کارکردنیان هه‌یه و ئاماده‌ن بۆ کار و وه‌ک ده‌ستی کار ئه‌ژمار ده‌کرین ژماره‌یان (۱۴۰۰۰۰۰) (ملیۆنیک و چوار سه‌د هه‌زار) که‌سه.

به‌پیی پړژه‌ی بیکاری له ههریمي کوردستان له ژماره‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی وه‌ک هیزی کار ئه‌ژمار ده‌کرین (۲۸۰۰۰۰) (دوو سه‌د و هه‌شتا هه‌زار که‌سیان بیکارن) و (۱۱۲۰۰۰۰) (ملیۆنیک و سه‌د و بیست هه‌زار) که‌سیان کاریان هه‌یه، نزیکه‌ی ۸۹٪ ئه‌و که‌سانه‌ی

هیزی کارن و کاریان ههیه که ملیۆتیک کهس دهکات فه‌رمانبه‌ر و موچه‌خۆری که‌رتی گشتین و ته‌نھا ۱۱% ی هیزی کار موچه‌خۆری که‌رتی تایبه‌تن که ده‌کاته (۱۲۰۰۰۰) (سه‌د و بیست هه‌زار که‌س).

جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوۆ له پێگه‌ی به‌رنامه ئابوری و پلانه ستراتیژییه‌کانییه‌وه، پلانی ئه‌وه‌ی هه‌یه (۱۵۰۰۰۰) (سه‌د و په‌نجا هه‌زار) هه‌لی کاری نوۆ بره‌خسێنێت، که سه‌ره‌جه‌میان له که‌رتی تایبه‌تن. ئه‌ویش به‌ هاندان و هاوکاریکردنی پرۆژه‌ی بچوک، گه‌شه‌پێدانی که‌رتی کشتوکال، گه‌شه‌پێدانی که‌رتی پیشه‌سازی و هاوکارکردنی مافی فه‌مانبه‌ران له که‌رتی تایبه‌ت و که‌رتی گشتی، هه‌روه‌ها جێبه‌جێکردنی ئه‌م پلان و پرۆژانه‌ی له‌م به‌رنامه‌ چوار سالییهدا دانراون گه‌ره‌نتی په‌خساندنی (۱۵۰۰۰۰) (سه‌د و په‌نجا هه‌زار) هه‌لی کاری نوۆ ده‌کات.

به‌په‌خساندنی (۱۵۰۰۰۰) (سه‌د و په‌نجا هه‌زار) هه‌لی کاری نوۆ پێژه‌ی بێکاری له هه‌رمی کوردستان له پێژه‌ی ۲۰% وه‌ بۆ پێژه‌ی ۹% داده‌به‌زێت. دابه‌زاندنی پێژه‌ی بێکاری بۆ که‌متر له نیوه پلانێکی چوار سالێ جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوۆ یه، که هاوته‌ریبه له‌گه‌ڵ بۆژاندنه‌وه‌ی ئابوری هه‌رمی کوردستان و که‌رته‌کانی کشتوکال و پیشه‌سازی.

ئهو (۱۵۰۰۰۰) (سه‌د و په‌نجا هه‌زار) هه‌لی کاری نوۆ یه به‌پێی ژماره‌ی دانیشتوانی پارێزگا‌کانی هه‌رمی کوردستان دابه‌شده‌کرێت، به‌جۆرێک (۵۳۴۰۰) (په‌نجا و سێ هه‌زار و چوار سه‌د) هه‌لی کار بۆ پارێزگای هه‌ولێر، (۵۵۸۰۰) (په‌نجا و پێنج هه‌زار و هه‌شت سه‌د) هه‌لی کار بۆ پارێزگای سلێمانی، (۳۷۵۰۰) (سی و سه‌وت هه‌زار و پێنج سه‌د) هه‌لی کار بۆ پارێزگای ده‌ووک، (۳۳۰۰) (سێ هه‌زار و سێ سه‌د) هه‌لی کار بۆ پارێزگای هه‌له‌بجه . ئه‌م ژمارانه‌ش به‌پێی ژماره‌ی دانیشتووه‌کانی قه‌زا‌کانی ئه‌و پارێزگایانه هه‌لی کاره‌کان دابه‌شده‌کرێت له پلانه‌که‌دا.

سه‌ره‌جه‌م ئه‌و هاوڵاتیانه‌ی هه‌لی کاریان ده‌ستده‌که‌وێت له که‌رتی تایبه‌ت، به‌پێی یاسا نوێیه‌کان مافیان پارێزراو ده‌بێت و هیچ جیاوازییه‌کیان نابێت له‌گه‌ڵ فه‌رمانبه‌رانی که‌رتی گشتی و داها‌توویان مسۆگه‌ره. له‌به‌رئه‌وه‌ی پلانی نه‌وه‌ی نوۆ ئه‌وه‌یه ژماره‌ی فه‌رمانبه‌رانی که‌رتی تایبه‌ت زیاده‌کات، بۆیه پلان و به‌رنامه‌ی مسۆگه‌رکردنی مافه‌کانی فه‌رمانبه‌رانی که‌رتی تایبه‌ت یه‌کێکه له خاله‌ به‌هه‌تییه‌کان بۆ چاکسازی له ئابوری هه‌رمی کوردستان.

دوو

دروستکردنی (۱۰۰۰۰۰) یه‌ک‌ه‌ی
نیشته‌جی‌بوون

به پیی ئاماره کانی کۆمه لهی کرێشینانی کوردستان ۲۵۰ ههزار خیزان خاوهنی یه کهی خویان نین، به لام لهو ژماره یه تهنها نزیکه ی ۹۰ ههزاریان له کۆمه لهی کرێشینانی کوردستان ناوی خویان تۆمارکردوو، به لام ئهم ئاماره له لایه ن هیه چ لایه نکی فهرمییه وه پشتراست نه کراوه ته وه.

بۆ چاره سه رکردنی قهیرانی نیشته جیوون و که مکردنه وهی پڕژه ی کرێشینان له ههریمی کوردستان، جۆلانه وهی نه وهی نوێ پلانی ئه وهی ههیه له پڕیگه ی سندوقی نیشته جیوونه وه (۱۰۰۰۰) (سه د ههزار) یه که ی نیشته جیوون له ههریمی کوردستاندا دروستبکات.

ئهو یه کانه به پیی چری دانیشتوانی ههریمی کوردستان و له نیوان شار و قهزا و ناحیه کانه دا به شه کردیت. پڕۆژه کان له پڕیگه ی دهسته ی وه به رهینه وه و له پڕیگه ی پڕۆژه ل و پیشبرکێ وه ده دریت به ۱۰۰ کۆمپانیا و ههر کۆمپانیا یه ک ۱۰۰۰ یه که ی نیشته جیوون دروستده کات.

یه که کان به پیی خال و له پڕیگه ی سندوقی نیشته جیوونه وه ده دریت به فهرمانبه رانی که رتی تاییه ت و که رتی گشتی و خانه نشینان، به مه رجی ئه وهی که سی وه رگر هیه یه که یه کی نیشته جی نییه ت به ناوه وه، نه خۆی و نه هاوسه ری و سوودمه ند نه بویت له وه رگرتنی زه وی. دوا ی ئه وهی به خال درا به هاو لاتیان به پیشه کی ته نها (۲۰۰۰) (دوو ههزار دۆلار) ئه وا باقیاتی پاره که ی که به پیی رووبه ری یه که کان له نیوان (۳۰۰۰۰ - ۴۰۰۰۰) (سی ههزار بۆ چل ههزار) دۆلار دا ده بیت و به قیستی ۱۵ سال لیان وه رده گیریته وه، که مانگانه ته نها ۱۵۰ دۆلار بۆ ۲۰۰ دۆلار ده دن، که ئهم بره پاره یه ش زۆر زۆر که مته له کرپی خانویه ک.

دابەشکردنی یەكەكان بەپێی خاڵ و ژمارەی ئەندامانی خێزان و سوودمەندبوون و بێری موچە دابەشكردن و كوالیتیی یەكەكان و ماوەی تەواوبونی لە لایەن دەستەى وهبەرھێنانەوه دیاریدەكرێت و دەستەكە خۆی سەرپەرشتی دەكات.

بە تەواوبونی ئەم پرۆژەى كە لەماوەى دوو ساڵدا جێبەجێدەكرێت، قەیرانى نیشتهجێبوون بەرەو كۆتایی دەچێت، بێجگە لەوەى ۱۰۰ ھەزار خێزان دەبنە خاوەنى یەكەى نیشتهجێبونی خۆیان، ئەوا پرۆژەكە كار لە نرخی بەكرێدانى یەكەى نیشتهجێبوون دەكات و بۆ زیاتر لە نیو كەمى دەكاتەوه.

ژمارەى یەكەكان بەپێى ژمارەى دانیشتوانى پارێزگاكانى ھەریەمى كوردستان (ھەولێر، سلێمانى، ھەولێر، ھەولێر) و چەری و ژمارەى دانیشتوان لە قەزا و ناحیەكانى سەر بەو پارێزگایانە دابەشكردن.

كوالیتى و ماوەى تەواوبوون و چۆنیتى دروستكردن و خزمەتگوزاریە سەرەكیەكانى ئەو پرۆژانە لە لایەن حكومەتى ھەریەم و لەرێگەى دەستەى وهبەرھێنانەوه سەرپەرشتی دەكرێت، توندترین سزا و لێپێچینەوه بۆ ئەو بازرگان و كۆمپانیاى دادەنرێت كە سەرپێچى لەرێنمایى و گرێبەستەكاندا دەكەن.

سى

دابينکردنى ۲۴ كاترژمير كارهبى به رده وام بو هاوالاتيان

پیداویستی پۆژانه‌ی هاوڵاتیانی هه‌ری‌می کوردستان بۆ کاره‌با نێکه‌ی ٤٠٠٠ میگاواته‌، به‌لام له‌ ئیستادا ویستگه‌کانی به‌ره‌مه‌پێنان له‌پارێزگا‌کانی هه‌ولێر و سلێمانی و ده‌هۆک نێکه‌ی نیوه‌ی بری پێویست به‌ره‌مه‌ده‌هێنن که‌ نێکه‌ی ٢٠٠٠ میگاواته‌ و به‌شه‌که‌ی تری دابینکردنی کاره‌با له‌پێکه‌ی مۆلیده‌ی گه‌ره‌که‌کانه‌وه‌ پرده‌کرێته‌وه‌.

هه‌رچه‌نده‌ توانای به‌ره‌مه‌پێنانی ویستگه‌کانی کاره‌با ئه‌وانه‌ی به‌ غاز کارده‌که‌ن و ئه‌وانه‌شی به‌ گازوایل کارده‌که‌ن نێکه‌ی ٤٠٠٠ میگاواته‌، به‌لام به‌هۆی دابینه‌کردنی سوتمه‌نی پێویست توانای به‌ره‌مه‌پێنانیان بۆ نیوه‌ دابه‌زیوه‌، له‌ نو ویستگه‌ی به‌ره‌مه‌پێنانی کاره‌با له‌ هه‌ری‌می کوردستان ٤ یان به‌ گازی سروشتی کارده‌که‌ن که‌ ویستگه‌کانی (سلێمانی و ده‌هۆک و هه‌ولێر و خورمه‌له‌یه‌) و ٣ یان به‌ گازوایل کارده‌که‌ن که‌ ئه‌وانیش (باعه‌ردێ و بازیان و ٥١ ی سلێمانی) و هه‌ردوو ویستگه‌ی دوکان و ده‌ربه‌ندیخانی‌ش به‌ ئاو کاره‌با به‌ره‌مه‌ده‌هێنن.

له‌ سالانی نیوان ٢٠١٠ تا ٢٠١٤ حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان نێکه‌ی ١٠ ملیار دۆلاری بۆ که‌رتی کاره‌با سه‌رفکردووه‌، زۆربه‌ی زۆری ئه‌و تیچووه‌ش بۆ کڕینی سوتمه‌نی بووه‌ و به‌هیچ جوړیک نه‌بووه‌ته‌ هۆی چاککردنی دۆخی کاره‌با له‌ هه‌ری‌می کوردستان. چونکه‌ حکومه‌تی هه‌ری‌م و ده‌سه‌لاتداران خۆیان ده‌یانویست گازوایل له‌و کۆمپانیایانه‌ بکڕنه‌وه‌ که‌ شه‌ریکی به‌رپرسه‌کان بوون یان کۆمپانیای سی‌به‌ری حه‌به‌کانی ده‌سه‌لاتبوون.

له‌ ئیستاشدا که‌ زۆرینه‌ی ویستگه‌کان به‌ گازی سروشتی کارده‌که‌ن، به‌لام سوتمه‌نی ته‌واویان بۆ دابینه‌کریت و تا ئیستا حکومه‌تی هه‌ری‌م هه‌ولێ ئه‌وه‌ی نه‌داوه‌ که‌ سوتمه‌نی پێویست بگه‌یه‌تیت به‌ ویستگه‌کان بۆ ئه‌وه‌ی بتوانن بری کاره‌بای پێویست به‌ره‌م به‌هێنن.

یه کیکی تر له کیشه کانی کاره بای هه رییم ئه وه یه که گهر ٤٠٠٠ میگا واته کهش به ره مه پێریت له ئیستادا ناتوانریت بگه یه نریت هه ولاتیان، چونکه هیله کانی گواستنه وه ی کاره بای هه رییم له ئیستادا توانای گواستنه وه ی ته نها ٣٥٠٠ میگا وات کاره بایان هه یه.

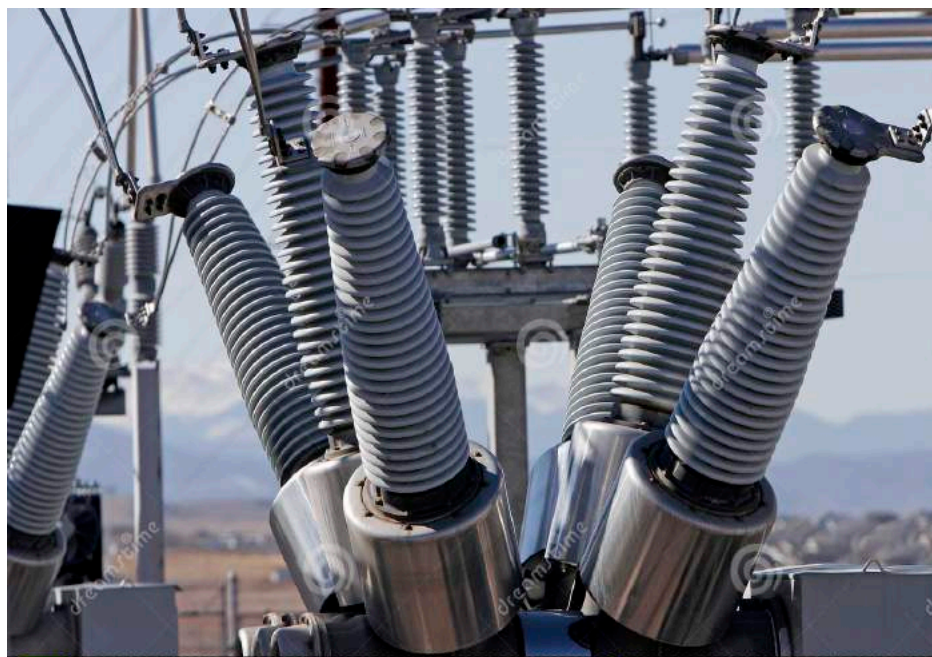
ههروه ها ئه وه به شه ی پێداویستی تری هه ولاتیان له رێگه ی مۆلیده ی گه ره که کانه وه پرده کریته وه، له کاتی به رزبونه وه ی پله کانی گه رماش بۆ سه روو ٤٠ پله سه دی به شیک له و مۆلیدانه ده شکین و زۆرینه ی خاوه ن مۆلیده کانی مۆلیده ی یه ده گیان دانه ناوه، بۆیه ئه وه گه ره کانه ی مۆلیده کانیان ده شکیت بۆ چه ند رۆژیک بێ کاره با ده بن.

جولانه وه ی نه وه ی نوێ له پلانی چاره سه رکردنی کاره بادا، حکومه ت پابه ند ده کات به دا بنکردنی سوتمه مه ی پێویست بۆ یه که کانی به ره مه پێنانی کاره با له گه ل گۆرینی ئه وه و پێستگانه ی به گازوایل کارده که ن بۆ کارکردن به گازی سروشتی. ههروه ها له رێگه ی هاو به شپێکردنی کۆمپانیای کهرتی تایبه ته وه توانای هیله کانی گواستنه وه ی کاره با بۆ ئاستی پێویست به رزده کاته وه. ههروه ها هه ولاتیان له بری ئه وه ی دوو پاره بدن له مانگی که کانه ی پارهی مانگانه ی مۆلیده ی گه ره ک و کاره بای حکومیه، ئه و ده بیته یه ک پاره و مانگانه ده دریت به کهرتی کاره با له به رامبه ر دا بنکردنی ٢٤ کاتژمێر کاره با به هه مان ئه وه پارهی یه پیشووتر ده درا.

جگه له وه ی که به چاره سه رکردنی و پێسته گه کانی ئیستای به ره مه پێنانی کاره با و گۆرینی سیستمی دابه شکرنی کاره با قه یرانی کاره با چاره سه ر ده کات، به لام حکومه تی نه وه ی نوێ بودجه ی پێویست دا بن ده کات بۆ سود وه رگرتن له وزه ی پاک له رێگه ی وزه ی خۆر و هیزبی با وه. ههروه ها سود وه رگرتن له شیوه تازه کانی به ره مه پێنانی وزه له دونیادا به سود وه رگرتن له گۆرینی ماده بۆ وزه.

له ماوه ی چوار سا لی دا ها توو هه ولده ده ریت کهرتی تایبه ت بکریته هاو به شی سه ره کی له به ره مه پێنان و دابه شکردنی کاره با بۆ ئه وه ی کاره با له کهرتیکی ته شغیله وه بگۆردریت بۆ کهرتیکی به ره مه پێن.

لههه مان کاتدا وهزاره تی کارهبا لیژنه یه کی به دودا دچونی بآلا له ژیر سهر په رشتی راسته وخوؤی وه زیری کارهبا پیکده هیئت بو به دودا دچونی سهرجه م ئه و پیشیلکاربانه ی کراونه ته سهر که رتی کارهبا و سزادانی ئه و که سانه ی پیشیلکاریان کردووه.

چاره سهرکردنی کارهبا یه کیکه له پرۆه سهره کییه کانی جولانه وه ی نه وه ی نوؤی و به پیی پلانه که له بری نه وه ی کارهبا بیئت به باریک به سهر حکومتی ههریمه وه ده بیته یه کیک له سهرچاوه کانی داهات و له گهل ئه وه شدا کارهبا ی ۲۴ کاتژمیری بو هاوالتیان دابینده کریت.

ئهم به لینه وه ک به لینه کانی پیشووی پارته سیاسی و بهرپرسه بازرگانه کان نییه که له ماوه ی ۲۷ سالی رابردوودا کیشه ی کارهبا یان چاره سهرنه کردووه به لکو سوودیان لی وه رگرتووه و خویان پی دهوله مه ند کردووه.

چاره سهری دوخی کارهبا ی ههریمی کوردستان ته نها پیویستی به ئه قلییه تی به پروه بردن و جوړهت و دورخستنه وه ی گندهل و دزکان و کوپانیا حزبییه کان هیه له که رتی کارهبا، به دورخستنه وه ی دهستی حزب و کوپانیاکانیان که رتی کارهبا له ههریمی کوردستان چاره سهرده کریت و پلانه کانی لیستی نه وه ی نوؤی به ته واوی جیه جیده کریت.

چوار

دروستکردنی ۲۰ به نداو
له ههریمی کوردستان

به‌پێی ئاماره‌کانی وه‌زاره‌تی کشتوکاڵ، هه‌ریمی کوردستان له‌ ئێستادا خاوه‌نی ۱۷ به‌نداوه‌ که‌ سیانیان به‌نداوی گه‌وره‌ن به‌نداوه‌کانی دوکان و ده‌ربه‌ندیخان و ده‌وک که‌ هه‌ر‌سێکیان له‌ سالانی پێش راپه‌رین دا دروستکراون و توانای گلدانه‌وه‌ی نزیکه‌ی ۱۰ ملیار مه‌تر سێجا ئاویان هه‌یه‌ به‌م شیوه‌یه‌. (دوکان: شه‌ش ملیار و هه‌شت سه‌د ملیۆن مه‌تر سێجا، ده‌ربه‌ندیخان: سێ ملیار مه‌تر سێ جا، ده‌وک: ۵۳ ملیۆن مه‌تر سێ جا). هه‌روه‌ها ۱۴ به‌نداوه‌که‌ی تر بچوکن و له‌ دوا‌ی سالێ ۱۹۹۱ هه‌ دروستکراون و توانای گلدانه‌وه‌ی ئاویان زۆر که‌مه‌ و به‌جۆرێک ده‌گاته‌ نزیکه‌ی ۸ ملیۆن مه‌تر سێ جا، که‌ ئه‌گه‌ر به‌راوردی بکه‌یت به‌ به‌نداوی دوکان به‌ سه‌رحه‌میان توانی گلدانه‌وه‌ی ئاویان ۱ له‌سه‌ر ۸۵۰ به‌نداوی دوکانه‌.

سه‌رحه‌م به‌نداوه‌کانی هه‌ریمی کوردستان له‌ ئێستادا توانای گلدانه‌وه‌ی نزیکه‌ی ۱۰ ملیار مه‌تر سێجا ئاویان هه‌یه‌، له‌ کاتێکدا هه‌ریمی کوردستان پێویستی به‌ عه‌مبارکردنی ۱۵ بۆ ۲۰ ملیار مه‌تر سێ جا ئاو هه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی کێشه‌ی ئاو به‌ ته‌واوه‌تی چاره‌سه‌ر بکری‌ت. ئه‌مه‌ له‌ کاتێکدا به‌پێی وته‌ی شاره‌زایانی بوا‌ری جیۆلۆجی و ئاو به‌هۆی زۆری باران بارینه‌وه‌ هه‌ریمی کوردستان خاوه‌نی ۴۵ ملیار مه‌تر سێ جا ئاو، به‌لام به‌هۆی نه‌بونی به‌نداوی پێویسته‌وه‌ نه‌تواناوه‌ سودی لێ وه‌ربگیرێت و به‌فێرۆ ده‌پوات. جۆلانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ پلانی ئه‌وه‌ی هه‌یه‌ له‌ماوه‌ی چوار سالدا ده‌ستبه‌کات به‌جێبه‌جێکردنی ۲۰ به‌نداوی مامناوه‌ند و بچوک له‌ناوچه‌ جیاوازه‌کانی هه‌ریمی کوردستان به‌تایبه‌تی ئه‌و ناوچه‌ی بارانیان لێده‌باری‌ت و به‌نداوی پێویستی لێ نییه‌ بۆ گلدانه‌وه‌ی ئاوکه‌.

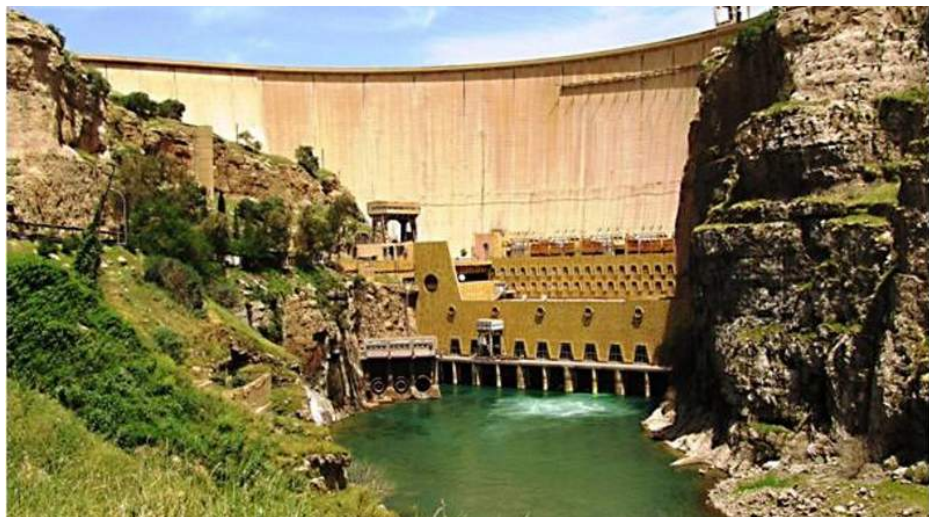

دروستکردنی ئەم ۲۰ بەنداوه، ژمارەی بەنداوه‌کانی هەریمی کوردستان بۆ زیاتر له دوو ئەوه‌نده بەرزده‌کاته‌وه ئەمه‌ش کاریگه‌ری ده‌بێت له‌سه‌ر که‌رتی کشتوکاڵ و سامانی ماسی و گه‌شتوگوزار که‌ده‌بێته‌ سه‌رچاوه‌یه‌ک بۆ داها‌تی حکومه‌ت و بوژاندنه‌وه‌ی ئابوری.

تیچووی ئەم ۲۰ بەنداوه به‌شیکی که‌می له‌سه‌ر حکومه‌تی هەریمی کوردستان ده‌بێت، له‌به‌رئه‌وه‌ی پێش دروستکردنی به‌نداوه‌کان شوینی نزی‌ک به‌نداوه‌کان ده‌درێته‌ کۆمپانیای‌کی وه‌به‌ره‌ینانی ناوخۆ و بیانی بۆ پرۆژه‌ی گه‌شتوگوزار و سه‌یرانگا و به‌خێوکردنی ماسی و له‌ داها‌تی پێدانی ئه‌و شوینانه به‌ که‌رتی تایه‌ت به‌نداوه‌کان دروستده‌کری‌ت. هه‌روه‌ها سوود له‌ هاوکارییه‌ نیوده‌وه‌ڵه‌تییه‌کان و بودجه‌ی پرۆژه‌ سیادییه‌کان وه‌رده‌گیرێت بۆ دروستکردنی ئەم به‌نداوانه.

دروستکردنی ئەم به‌نداوانه‌ بێجگه‌ له‌وه‌ی کاریگه‌ری ده‌بێت له‌سه‌ر که‌رتی کشتوکاڵ و گه‌شتوگوزار، به‌هه‌مان شێوه‌ کاریگه‌ری ده‌بێت له‌سه‌ر به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاو‌ی ژێرزه‌وی پرێگری‌کردن له‌ به‌فیرۆچونی باران بارینی سالانه. ئامانجی پلانه‌که‌ی جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ ئەوه‌یه به‌ دروستکردنی ئەم ۲۰ به‌نداوه‌ نوێیه و پلانه‌کانی داها‌تووی بۆ دروستکردنی به‌نداوی گه‌وره‌تر و زۆرتر، نزی‌کبه‌نه‌وه‌ی هەریمی کوردستانه‌ له‌ توانای گلدانه‌وه‌ی ۱۵ ملیار مه‌تر سێ جا ئاو له‌ بری ۱۰ ملیار مه‌تر سێ جا.

به‌ ته‌واوبونی ئەم به‌نداوانه‌ کێشه‌ی دا‌بنکردنی ئاو‌ی خواردنه‌وه‌و ئاو‌ی زه‌وییه‌ کشتوکا‌لییه‌کان به‌ ته‌واوی چاره‌سه‌رده‌کری‌ت و هه‌ریمی کوردستان له‌ مه‌ترسی که‌مبونه‌وه‌ی ئاو ده‌پارێزێت.

پینچ

دروستکردنی (۲۰۰۰) خویندگای نوی

جیبه جیکردنی پروژە ی نه خشه به کی نیشتمانی بو زیادکردنی ژماره ی خویندنگاکان و ناوهنده کانی پهروهه ده، له باخچه ی ساواپانه وه تا قونای ئاماده یی، تا هه موو مندا ل و گهنجیک ده رفه تی گونجاوی خویندن و خوپیگه یاندنی بو پره خسیت بی جیاوازی. جولانه وه ی نه وه ی نو ی له پلانه ستراتیژییه ۱۵ سالییه کهیدا به رنامه یه کی وردی بو سیکتەری پهروهه ده داناوه و له چوار سالی یه کهمدا دروستکردنی ۲۰۰۰ بینای خویندنگای له خوگرته وه.

له ئیستادا ژماره ی خویندکاران له ههریمی کوردستان (۱۶۵۰۰۰) (ملیۆنیک و شهش سهد و په نجا هه زار) خویندکاره وپیشینی ده کریت له ماوه ی ۱۵ سالی جیبه جیکردنی پلانه ستراتیژییه که ی نه وه ی نو ی دا بگاته دوو ملیۆن خویندکار. له ئیستادا ته نها (۶۴۸۰) خویندنگا بونیان هه یه، که (۴۴۰۰) یه ک دهوام و (۲۰۰۰) دوو دهوام (۸۰) خویندنگاشی سی دهوامن، له کاتیکیدا بو نه وه ی سه ره جم خویندنگاکان ببن به یه ک دهوام و هه ر پۆلیکیدا ۲۰ بو ۲۵ خویندکاری تیا دا بییت، ههریمی کوردستان پیویستی به نزیکه ی ۱۲ هه زار خویندنگا هه یه، واته له ئیستادا کوردستان پیویستی به ۵۵۰۰ خویندنگای تره به ریژه ی ۶ پۆل بو هه ر خویندنگایه ک به پیی کهمی ژماره ی پۆله کان له ناو شار و دهروه ی شار ده گوړیت. به لام له ماوه ی ۱۵ سالی داها ته وودا پیویستمان به نزیکه ی ۱۴۵۰۰ خویندنگا هه یه چونکه ژماره ی خویندکاران بو دوو ملیۆن به رزده بیته وه. واته (۸۰۰۰) خویندنگای تر پیویسته به به راوردی ژماره ی ئیستای خویندنگاکان.

جولانه وهی نه وهی نوێ له چوار سالی یه که می حکومپانی دا (۲۰۰۰) خویندنگا له ناوچه جیاوازه کانی ههریمی کوردستان و به پیتی پیداوایستی و ژمارهی دانشتوان دروستده کات.

له پال که رتی گشتی دا، حکومت که رتی تایبته به تایبتهی کۆمپانیا گه وره کانی بواری نهوت و چیمه نتۆ و پیشه سازیه گه وره کان پابه ند ده کات به دروستکردنی خویندنگا له سه ر ئهرکی خۆیان له و ناوچانه ی کاری تیداده که ن. بودجه ی دروستکردنی ئه م ۲۰۰۰ خویندنگایه نزیکه ی یه ک ملیار دۆلاره که ههر خویندنگایه ک نیو ملیۆن دۆلاری تیده چیت، واته ههر سالی ک حکومت پیوسته ۲۵۰ ملیۆن دۆلار داینبه کات.

ئامانجی پلانه که ئه وه یه که نابیت هیچ پۆلیک له ۲۰ بۆ ۲۵ خویندکار زیاتری تیا دا بیت، چونکه پۆلی جه نجال ده بیت هۆی ماندووبونی مامۆستا و کاریگه ری خراپیشی له سه ر ده روون و توانای وه رگرتی خویندکار ده بیت.

جیه جی کردنی دروستکردنی ئه م ۲۰۰۰ بینای خویندنگایه شانه شانی به شه کانی تری پلانه ستراتیجیه که ی نه وه ی نوێ ده بیت بۆ سه رله نوێ دارشته وه ی سیسته می په روه رده و فیرکردن و گرنگیدان به به ره مه یانی تاکیکی هۆشیار و به ره مه یین له کۆمه لگادا.

شەش

دروستکردنی ۲۰ نە خووشخانەیی ۲۰۰ قەرەوێڵەیی

به پیی ستاندارده جیهانییه کان و له زۆربهی ولاتاندا بۆ هەر ههزار کهسیک پپیسته ۵ قهرهویله له نهخۆشخانهکاندا ههیت، به پپی ئهوهی ژمارهی هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان (۵۵۷۷۸۰۶) (پنج ملیۆن و پنج سهد و هفتا و جهوت ههزار و ههشت سهد و شهش کهسه) کهواته پپیستی به نزیکهی ۲۹ ههزار قهرهویله ههیه، به لām له ئیستا دا به سه رجهم نهخۆشخانهکان ژمارهی قهرهویله کان دهگه نه نیوهی ئه و ژمارهیه یان که متر.

به شیکی پلان و به نامهی ستراتیژییه کهی جولانهوهی نهوهی نوێ بۆ کهرتی تهندروستی ئه وه بوو که پپژهی قهرهویله و نهخۆشخانهکان بگهیهنپته ئاستی ستاندارد، به و پپهش له چوار سالی یه کهمدا ۲۰ نهخۆشخانهی ۲۰۰ قهرهویلهیی دروستده کریت و به مهش چوار ههزار قهرهویله بۆ هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان زیاد دهکات.

له گه ل دروستکردنی ئه و نهخۆشخانهدا کارده کریت بۆ دا بینکردنی ژمارهی پزشکی پپیست بۆ هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان، له کاتیکدا له ههریمی کوردستان بۆ ههر ۱۰ ههزار هاوڵاتییهک ۱۱ پزشکی ههیه، به لām له ولاتیکی وهک ئوستورالیا بۆ ههر ۱۰ ههزار هاوڵاتییهک ۴۸ پزشکی ههیه و له ولاتانی یه کیتی ئه وروپا بۆ ههر ۱۰ ههزار هاوڵاتییهک ۳۳ پزشکی ههیه. ههر بۆیه له ههریمی کوردستان بۆ ئه وهی بگهینه هاوشپوهی ولاتانی یه کیتی ئه وروپا پپیستمان به ۱۳۸۰۰ پزشکی نوێ ههیه، ههروهها بۆ ئه وهی وهک ئوستورالیا مان لئ بیت پپیستمان به ۲۲۸۰۰ پزشکی نوێ ههیه، ئه مه ییجگه له وهی سالانه به پپی زیادبونی ژمارهی دانیشتوان بۆ زیادبونی ههر ۱۰ ههزار کهسیک پپیستمان به ۴۸ پزشکی نوێ دهیت.

دابینکردنی پزشکی پیویست هاوشاندەبێت لەگەڵ پێکخستنهوهو گۆڕینی سەرجهەم پروگرامی خوێندنی کۆلیژە پزشکیهکان بە پشت بەستن بە پەڕۆری بیانی و پەیمانگاوە زانکۆ پزشکیه پێشکەوتووکانی جیهان و بەرزکردنەوهی ئاستی زانستی و توانای وه‌رگرتنی زیاتری خوێندکاران. هه‌روه‌ها هێنانی مامۆستای بیانی ئاست بەرز بۆ سەرجهەم کۆلیژە پزشکیهکان و کردنەوهی خولی راهێنان بە پشت بەسن بە پەڕۆری بیانی بۆ مامۆستا و پزشکیکانی کۆلیژە پزشکیهکان، لەپێناو بەرزکردنەوهی ئاستی زانستی مامۆستایان و ئاشنابوونیان بە نوێترین پێشکەوتنی زانستی پزشکی لە جیهاندا.

جولانەوهی نه‌وهی نوێ کارده‌کات بۆ سوده‌رگرتنی زیاتر له‌ میزانیه‌ی فیدرالی عێراق به‌تایه‌ت له‌ بودجه‌ی سیادی بۆ بواری ته‌ندروستی بۆ فراوانکردن و پێشخستنی نه‌خۆشخانه‌کانی تایه‌ت به‌ شێرپه‌نجه و نه‌خۆشیه درێژخایه‌نه‌کان.

بودجه‌ی دروستکردنی ٢٠ نه‌خۆشخانه‌ی ٢٠٠ قه‌ره‌وێله‌یی ده‌کاته یه‌ک ملیار دۆلار، واته‌ بۆ هه‌ر نه‌خۆشخانه‌یه‌ک بودجه‌ی ٥٠ ملیۆن دۆلار پێویسته، به‌ درێژایی ماوه‌ی ئه‌و چوار سالی پڕۆژه‌که‌ش پێویسته حکومه‌تی هه‌رێم سالانه ٢٥٠ ملیۆن دۆلار دابین بکات.

حهوت

دروستکردنی سى پالاوگه‌ى نوئ
له‌هه‌ریمی کوردستان

له ئیستادا سێ پالۆگهی سه ره کی له هه ری می کوردستاندا هه ن که ئه ویش پالۆگهی کار له پارێزگای هه ولێر و پالۆگه کانی بازیا ن و دوکان له پارێزگای سلێمانی.

به پێی ئاماری وه زاره تی سامانه سروشتیه کانی حکومه تی هه ری می کوردستان تا کو تای سی سا لی ۲۰۱۵ توانای پالۆتنی پالۆگه کانی کار و بازیا ن به ته نها گه یشتوو ته ۱۸۰ هه زار به رمیلی رۆژانه له کاتی کدا، پیدایستی رۆژانه ی هه ری م پالۆتنی نزیکه ی ۱۳۰ هه زار به رمیلی رۆژانه یه. ئه مه یجگه له توانای پالۆتنی پالۆگه ی دوکان، که پیکه وه له گه ل پالۆگه کانی تر توانای به ره مه مه یانیان له ۲۰۰ هه زار به رمیلی رۆژانه تی په رده کات.

جولانه وه ی نه وه ی نو ی پلانی ئه وه ی هه یه له ما وه ی چوار سا لدا مو له تی سێ پالۆگه بداته کو مپانیای بیانی و ناو خۆ ییه کان و هه ر پالۆگه یه کیش پیویسته توانای پالۆتنی له ۵۰ هه زار به رمیلی رۆژانه وه ده سته یبکات. به م پیه ش توانای پالۆتنی پالۆگه کانی هه ری می کوردستان له ۴۰۰ هه زار به رمیلی رۆژانه نزیک ده بیته وه له کاتی کدا هه ری م پیویستی به ۱۳۰ هه زار به رمیلی رۆژانه هه یه.

دروستکردنی سێ پالۆگه ی نو ی له هه ری می کوردستان به کوالی تی به رز و مه رجه ستاندار ده کانی پالۆتنی سوته مه نی کاریگه ری زو ری له سه ر خر ی به زین و نه وتی سپی و گازوایل ده بی ت و بو نی وه ی خر ی ئی ستای دایان ده به زین ی ت. هه رو هه ا ده بی ته پیش برکی نیوان پالۆگه کان بو به ره مه مه یانی باشترین و به رترین کوالی تی سوته مه نییه کان.

دروستکردنی ئەم سێ پالاوگەیه و مۆلەت پێدان لەڕێگەی پێشبرکێتی ئاشکرا و پێشکەشکردنی پرۆپۆزەلەوه دەبێت لە لایەن کۆمپانیا بیانی و ناوخییەکان. هەروەها لەڕێگەی وەزارەتی سامانە سروشتییەکانی هەرێم و وەزارەتی نەوتی عێراقەوه نەوتی خاوە بۆ سەرجهەم پالاوگەکان بەبێ جیاوازی داڕێژدەکرێت.

بە تەواوبونی ئەو سێ پالاوگەیه، بێجگە لەوێ نەوتی سوتەمەنی بۆ نیوە دادەبەزێنێت، دەبێتە سەرچاوەیەکی داھاتی بۆ هەرێمی کوردستان چونکە ئەو پرە زیادەی دەپالێورێت دەتوانرێت هەناردەی پارێزگاگانی دراوسێی هەرێمی کوردستان بکڕێت. بێجگە لە داھاتی ئەو کارە بەشدارییەتی لە زیادکردنی هەلی کار لە هەرێمی کوردستاندا.

مەرجی سەرەکی بۆ پالاوگەکان بەرھەمھێنانی بەرزترین کوالیتی جوړەکانی سوتەمەنی یە، کە هیچ کاریگەرییەک لەسەر تەندروستی ھاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان نەکات و رۆژانە بەرھەمەکانیان لە لایەن تاقیگەکانی حکومەتی هەرێمەوه تێست دەکرێت و ھەر پالاوگەیهک کێشە لە بەرھەمەکەیدا ھەبوو سزای دارای قورس دەدرێت تا دەگاتە ئاستی ئێسەندەنەوێ مۆلەتەکە.

ھەروەها ئەو سێ پالاوگەیهی لە ئێستادا ھەیە (کار و بازران و دوکان) پێداچونەوه بە مۆلەتەکانیاندا دەکرێت و دەخرێنە ژێر چاودێری و پێنمایەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و باجیان لەسەر دادەنرێت و لە بەرژەوێندی ھاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان سوودیان لێ وەرەگیرێت.

هه‌شت

پێدانی قهرز به (٤٠٠٠٠)
پروژهی بچوک و مامناوه‌ند

بەپىي پلانى جۆلەنەۋەي نەۋەي نوئى بۆ زىادەردىنى ھەلى كار و بوژاندەۋەي ئابورى ھەرىمى كوردستان لە ماۋەي چوار سالددا بىرى (۵۰۰ مىليۇن دۆلار) تەرخاندەكرىت بۆ ھاوكارىي دارايى و پيدانى قەرز بە (۴۰۰۰۰) (چەل ھەزار) پروژەي بچوك و مامناۋەند.

لەھەر سالىكىدا بەبىرى (۱۲۵ مىليۇن دۆلار) ھاوكارى دارايى (۱۰۰۰۰) (دە ھەزار) پروژەي بچوك و مامناۋەند دەكرىت، بەجۆرىك بىرى قەرزەكە لەتيوان (۷۵۰۰) (حەوت ھەزار و پىنج سەد دۆلار) بۆ (۱۵۰۰۰) (پانزە ھەزار دۆلار) دا دەيىت.

قەرزەكە ھىچ سودىكى ناچىتە سەر و تەنھا پىژەي (۲٪) يان ۋەك ھاۋبەشيكردنى قازانچ بۆ بەرپۆەبردنى پروژەكە و فراۋانبونى لە خاۋەن قەرزەكان ۋەردەگىرپتەۋە، لەدۋاي ۋەرگرتى قەرزەكە تا يەك سال ھىچيان لى ۋەرناگىرپتەۋە، بەلام لە دۋاي سالى يەكەم دەيىت بەشپۆەي مانگانە و لەماۋەي (سى سالددا) (۳۶ مانگ) قەرزەكە بدەنەۋە.

پيدانى قەرزەكان بە ھاۋلاتيان بە شار و قەزا و ناحىيە و گوندەكان بەپىي پىژەي دانىشتوان دەيىت و ئەۋلەۋىيەت دەدرپتە بىرۆكەكانى پروژەكانى پىشەسازى و بەرھەمھىنان و دامەزراندنى كارگەي بچوك و كشتوكال. ئەم بەرنامەيە سەراتەيەكى گرنگ و كاريگەر دەيىت لە ستراتيگى ئاۋەدانكردنەۋە بوژاندەۋەي ئابورى ۋلات گەشەي بزنسى مامناۋەند و پەخساندى دەيان ھەزار ھەلى كار.

حکومه تی هه ریم له پێگه ی فه رمانگه یه کی تایه ته نه ده وه به ناوی (فه رمانگه ی قه رزی پرۆژه کان) سه رجه م پرۆژه لی پرۆژه کان وه رده گریت و به پیتی پێژه ی شوینی پرۆژه که و گرنگی پرۆژه که، قه رزه که ده دریت به هاوڵاتیان.

هه روه ها فه رمانگه ی قه رزی پرۆژه کان خولی راهینانی به رده وام له سه رجه م شار و شارۆچکه کانی هه ریمی کوردستان ده کاته وه بۆ راهینانی هاوڵاتیان که چۆن بتوانن بینه خاوه نی پرۆژه ی خۆیان و بتوانن سوودمه ندبن له قه رزی پرۆژه ی بچوک. به پیدانی قه رز به ٤٠ هه زار پرۆژه و که وتنه کاریان، گه ر هه ر پرۆژه یه ک به لانی که مه وه ٢ بۆ ٣ که س کاری تیا دا بکات، ئه وا له ماوه ی ٤ ساڵدا (١٠٠ هه زار) هه لی کاری نوێ له هه ریمدا دروست ده بیت.

ئهم پرۆژانه هاوکار ده بن بۆ به رزکردنه وه ی ئاستی به ره مه مپینانی ناوخۆیی و پێکردنه وه ی پێداویستییه کانی هاوڵاتیان و که مکردنه وه ی ئاستی هاورده کردنی به ره مه مه کان له ده ره وه ی هه ریمی کوردستانه وه.

به کارخستنی پرۆژه بچوکه کان بێجگه له که مکردنه وه ی پێژه ی بیکاری، ده بیته هوکار یکی سه ره کی وگه شه سه ندنی ئابوری و بوژاندنه وه ی بازار. توانا ناوخۆیییه کانیش په ره پێده دات و هاوڵاتیانی هه ریم زیاتر پشت به خۆیان ده به ستن بۆ پێکردنه وه ی پێداویستییه کانیا ن.

نۆ

ناشتنى ۸۰ مىليۇن نەمام و
بەرزكردنەوہى رېژەى سەوزاىى
بۇ ۱۸٪

به پیتی ئاماره‌کانی وه‌زاره‌تی کشتوکالی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ریژه‌ی سه‌وزایی له هه‌ریمی کوردستان نزیکه‌ی ۱۳٪، به‌لام له‌ولایتیکی وه‌ک تورکیا ریژه‌ی سه‌وزایی ۲۸٪ که ده‌کاته سی ئه‌وه‌نده‌ی ریژه‌ی سه‌وزایی له هه‌ریمی کوردستان، له‌کاتی‌کدا جوگرافیا و که‌شوه‌ه‌وای تورکیا و هه‌ریمی کوردستان هاوشپۆه‌یه.

پووبه‌ری هه‌ریمی کوردستانی عێراق نزیکه‌ی (۴۰۰۰) (چل هه‌زار کیلۆمه‌تر چوار گۆشه‌یه) و به‌پیتی ئاماره‌کان ته‌نها پووبه‌ری (۵۲۰۰) (پینچ هه‌زار و دوسه‌د کیلۆمه‌تر چوار گۆشه) سه‌وزای له‌هه‌ریمی کوردستاندا هه‌یه. بۆ ئه‌وه‌ی ریژه‌ی سه‌وزایی له‌هه‌ریمی کوردستان بگاته ۱۸٪ پیویسته پووبه‌ری سه‌وزایی بۆ (۷۲۰۰) (هه‌شت هه‌زار کیلۆمه‌تر چوار گۆشه) به‌رزیکه‌ینه‌وه، واته پیویسته (۲۰۰۰) (دوو هه‌زار کیلۆمه‌تر چوار گۆشه) پووبه‌ری سه‌وزایی زیاد بکه‌ین.

دووری ئیوان دوو دار پیویسته ۵ مه‌تر بی‌ت، واته هه‌ر دارێک له‌کاتی گه‌وره‌بونی دا ۲۵ مه‌تر دووجا سه‌وزایی به‌ چوارده‌وری خۆیدا دروستده‌کات. واته بۆ زیادکردنی (۲۰۰۰) (دوو هه‌زار کیلۆمه‌تر چوار گۆشه) له هه‌ریمی کوردستان پیویستمان له‌ ناشتنی ۸۰ ملیۆن داری نوێ هه‌یه.

پروژەى ناشتنى ئەم ٨٠ ملیۆن نەمام و دارى نوێ یە لە چەند پێگەیهوه بە چوار سأل جێهەجێدەکرێت. بەشێکی دەسپێردێتە کەرتى تايهت بە تايهتى پروژەکانى نیشتهجێبوون و گەشتوگوزار هەروەها کۆمپانیاکانى بواری نەوت و پيشەسازی. هەروەها یاسایەکی نوێ دەرەدەکرێت و هانى هاوڵاتیان دەررێت بۆ ئەوهی کە هەر خێزانیك مندالێکی دەبێت نەمایکی بۆ بنێژیت و لەهەر شار و قەزا و ناحیهیەك پارچهیەك زەوى گەورە تەرخاندەکرێت بە ئەو دارانە و ناوی مندالەکەى لەسەر دەنوسرێت. هەروەها بەپێى پێنمایى نوێ لەکاتى نۆژەنکردنەوهی خانو و بینا و باڵەخانەکان هاوڵاتیان ناچار دەکرین بە پێى یاسا بە ناشتنى نەمام بەپێى رووبەرى شوێنەکەیان.

ئەم هەلمەتانه لە چوارچێوهی پروژەى نیشتمانى سەوزکردنەوهی هەریمی کوردستاندا دەبێت و لەپێگەى چالاکی و پروژە جوړاو جوړەکانەوه کاریک دەکرێت کە لانی کەم سەرجهم هاوڵاتیانى هەریمی کوردستان گەر لە ناشتنى یەك نەمامیش بێت بەشداریی لە هەلمەتەکەدا بکەن.

بەرزکردنەوهی پێژەى سەهوزایی لەهەریمی کوردستان کاریگەری دەبێت لەسەر کەرتى گەشتوگوزار و زیادبوونی سامانى ئاوى ژێر زەوى و پاکردنەوهی ژینگەى هەریمی کوردستان و کەبونهوهی زیانەکان و پێژەى دوانە ئۆکسیدی کاربۆن لە هەوادا و کەمبونهوهی پەشەبا و خۆلبارین و کاریگەرى ئەرێنى راستەوخۆ لەسەر تەندروستی سەرجهم هاوڵاتیانى هەریمی کوردستان.

۵۵

که مکردنه وهی قوربان نیانی پووداوه کانی هاتوچۆ

یه کیک له پلانه کانی جولانه وهی نه وهی نوئ که مکړدنه وهی قوربانیانی پرووداوه کانی هاتوچوږه که به راوردی هه ندیک له ولاتانی تر پږه قوربانییه کانی هاتوچو له هه ږمی کوردستاندا زور به رزه.

به پپی ثاماره کانی به ږیوه به رایه تی گشتی هاتوچو هه ږم له (سالی ۲۰۱۵ د، ۴۴۸۵ روداو هه بووه، ۸۵۸ که س گیانیانله ده ستداوه، ۱۲۳۵۴ که س برینداربوون). له (سالی ۲۰۱۶ د، ۴۴۳۶ روداو هه بووه، ۸۱۷ که س گیانیانله ده ستداوه، ۱۱۱۸۸ که س برینداربوون). هه روه ها له (سالی ۲۰۱۷ د، ۴۳۸۵ روداو هه بووه، ۶۹۰ که س گیانیانله ده ستداوه، ۷۰۱۶ که س برینداربوون).

نه گهر هم ژماره یه دا به راورد بکړیت به ولاتانی پیشکه وتوو، نه وا پږه ی پرووداو و گیانیانله ده ستدان به هو ی پرووداوی هاتوچو و زور به رزه له هه ږمی کوردستان، ولاتی سوید که ژماره ی دانیشتوانی دوو نه ون دی هه ږمی کوردستانه، به لام قوربانیانی پرووداوه کانی هاتوچو یه ک له سهر سیی هه ږمی کوردستانه، بو نمونه له سالی ۲۰۱۶ د ۲۷۰ که س گیانیانله ده ستداوه به هو ی پرووداوی هاتوچو و، له گه ل نه وه شدا پلانیان هه یه بو که مکړدنه وهی زیاتر پرووداوه کانی هاتوچو و قوربانییه کانی، چونکه هه ر له سوید له سالی ۱۹۹۶ د ۵۴۱ که س به هو ی پرووداوه کانی هاتوچو و گیانیانله ده ستداوه له دوی ۲۰ سال ژماره که بو که متر له نیوه دابه زیوه.

پلانى كەمكردنەۋەي رووداۋەكانى ھاتوچۇ لەپىگەي چاكردنەۋەي پىگاۋبانەكان بە تايەتەي پىگاي خىراي نيوان شار و قەزاكان، ھەرۋەھا بەھىزكردنى پىنمايى و جىبەجىكردنى توندوتولى ئوتومبىلەكان و قورسكردنى سزاكانى سەرىپچىكەرانى ھاتوچۇ لە سزاي دارايى زياتر و لىسەندنەۋەي مۆلەتى شۆفىرى و تا داداگايىكردن.

ھەرۋەھا پلانىكە راھىنانى پۇلىسى ھاتوچۇ و دابىنكردنى سەرجەم پىداۋىستىيەكانيان لەخۇدەگرىت، لەگەل گۆرىنى ۋەرگرتنى سزاي سەرىپچى لە شۆفىران و لەكاتى دووبارەكردنەۋەي سەرىپچىيەكان مۆلەتەكانيان لىۋەردەگىرىتەۋە.

جگە لە راھىنان بە پۇلىسى ھاتوچۇ، پلانى نەۋەي نوۋى وايە كە سود لە تەكنەلۇژيا ۋەربگىرىت بۇ پىدانى ھۆشيارى زياتر لە شۆفىر و كەمكردنەۋەي ھۆكارەكانى روداۋى ھاتوچۇ بەتايەت ئەو روداۋانەي دەبنە ھۆى زيانى گيانى.

سزاكانى سەر شۆفىر زىاد دەكرىت تا ئاستى ۋەرگرتنەۋەي مۆلەتى شۆفىرى بەمەبەستى رىگرتن لە خراب بەكارھىنانى ئۆتۆمبىل و تىژرەۋى مەترسیدار.

بەشىكى تىرى رووداۋەكانى ھاتوچۇ پەيۋەندى بەنەبونى بەپىنمايى و ئاماژەكانى سەرشەقام و پىگاكانەۋە ھەيە، ھەرۋەھا نەبونى توندوتولى لەنيو ئوتومبىلەكان كە ئەمەش لەپىگەي دەرکردنى پىنمايى نوۋى و چاودىرىي وردەۋە دەتوانىت چارەسەربكرىت.

جولانەۋەي نەۋەي نوۋى پلانى ئەۋەي ھەيە لە ماۋەي چوار سالدا قوربانىيەكانى رووداۋەكانى ھاتوچۇ بۇ نىكەي نىۋەي ئىستاي كەمبكاتەۋە، لەگەل كاركردن بە پلاتىكى ستراتىژى بۇ بەردەۋامى كەبونەۋەي رووداۋەكان و قوربانىيەكانى لە سالەكانى داھاتوو تردا.

یانزه

دابینکردنی پیداوېستی ناوځو
له بهرهمه کشتوکالیه‌کان

له گه ل ټه وهی هه ریمی کوردستان زه ویه ی به پیتی فراوان و بارانی پووستی هیه، به لام تا ئیستا نه توانراوه سوود له کشتوکال وهر بگریټ بو ټه وهی بیټه یه کیک له سه چاوه کانی داهات و ههروه ها تهواوی پیداو یستیه کانی ناوخوی هاوالتیان پر بکاته وه.

جولانه وهی نه وهی نوټی پلانی ټه وهی هیه که زورینه ی به رهه مه کشتوکالییه کان له ناوخوی هه ریمی کوردستان به رهه مبه ټرټ له رټگه ی هاوکاریکردنی جوتیاران و ته رانکردنی زهوی فراوان و کارناسانی و دابینکردنی خزمه تگوزارییه بنه رټیه پووستیه کانی کشتوکال و قه دهغه کردنی هاورده کردنی سه رجه م ټه و به رهه مه کشتوکالیانه ی له نیو هه ریمی کوردستان به قهت پووستی وو داواکاری به رهه م ده ټرټن.

پلانه که به شیوه یه که که له ماوه ی چوار سالدا سیکتته ری کشتوکال له هه ریمی کوردستان بگاته ئاستیک که تهواوی پیداو یستی ناوخو له سه رجه م وهرزه کانددا دابینکات و ده ست بگریټ به هه نارده ی به روبومه کان بو ده ره وهی هه ریمی کوردستان که ټمه ش ده بیټه یه کیک له سه چاوه گرنگه کانی داهات بو هه ریمی کوردستان.

هه ریمی کوردستان به پیی یاسا هاورده ی سه رجه م ټه و به رهه مه کشتوکالی و به رهه مه ئاژه لیانه قه دهغه ده کات که له ناو هه ریمی کوردستان به شی پووست به رهه م ده ټرټ، له هه مان کاتدا له رټگه ی پټنمای پووسته وه رټگری ده کریټ که یاری به نرخه کان بگریټ و له سه ر هاوالتیان به رز بگریټه وه.

ههروه‌ها حکومه‌تی هه‌رێم هاوکاری جوتیاران و ئاژه‌لداران ده‌بێت به‌کردنه‌وه‌ی خولی تایبەت بۆ به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی نه‌خۆشی و کێشه‌ کشتوکالی و ئاژه‌لداریه‌کان. هه‌روه‌ها راهبێنان و دابینکردنی نوێترین ئامێر و که‌ره‌سته‌ی کشتوکالی بۆ زیادکردنی به‌ره‌م و کارناسانی کاری کشتوکالی و ئاژه‌لداري.

حکومه‌ت هاوکاری جوتیاران ده‌بێت بۆ دۆزینه‌وه‌ی بازاری ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێم بۆ ئه‌و به‌ره‌مانه‌ی زیاد له‌پیداویستی ناوڤۆ به‌ره‌م ده‌هێنرێت، هه‌روه‌ها دروستکردنی کارگه‌ی له‌ قوتنان و پێچانه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌ کشتوکالییه‌کان.

هه‌ر له‌م چوارچۆیه‌دا حکومه‌تی هه‌رێمی بانکی کشتوکالی چالاک ده‌کاته‌وه‌و له‌پێگه‌ی ئه‌و بانکه‌وه‌ قه‌رز ده‌داته‌ ئه‌و جوتیارانه‌ی پرۆژه‌ی نوێ و زه‌به‌لاح و به‌ره‌مه‌پێن داده‌مه‌زرێن و کاریگه‌ری له‌سه‌ر ئابووری و که‌رتی کشتوکالی هه‌رێمی کوردستان دروستده‌که‌ن.

له‌ بانکی کشتوکالی گ‌رنگی ده‌دری‌ت به‌ پرۆژه‌ زه‌به‌لاحه‌ کشتوکالییه‌کان، چونکه‌ له‌و پرۆژانه‌دا پێژه‌ی به‌ره‌مه‌پێنان زۆر زیاتره‌ و تێچووی به‌ره‌مه‌پێنایش که‌مه‌تره‌، که‌ ئه‌مه‌ش وا ده‌کات بێجگه‌ له‌ دابینکردنی پیداویستییه‌کانی ناوڤۆی هه‌رێمی کوردستان، به‌ره‌مه‌ کشتوکالییه‌کان بنێردرێنه‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێمی کوردستان و بێته‌یه‌کی‌کی‌ تر له‌سه‌رچاوه‌کانی داها‌ت.

دوانزه

پیدانی زهوی کشتوکائی و
قه‌ری پروژه به ده‌چووانی
کشتوکاڻ

له گه‌ل کردنه وهی زانکۆکانی ههریمی کوردستان و په‌یمانگاکانی له سالانی نه‌وه‌ده‌ده‌کانه‌وه کۆلیژی کشتوکاڵ و به‌شه‌ جیاوازه‌کانی له‌نیۆ زۆرینه‌ی زانکۆ و په‌یمانگاکانی ههریمی کوردستاندا بونیان هه‌یه، به‌لام ده‌رچووان سودیان لێ وهرنه‌گیراوه‌و زۆرینه‌یان بیکارن و ئه‌وانه‌شی کاریان هه‌بێت کاریکی جیاوازه‌ له‌وه‌ ده‌که‌ن که سالانێک له‌ زانکۆ و په‌یمانگاكان خۆیندویانه.

به‌پێی پلانی جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ، قه‌رزێ پرۆژه له‌ سندوقی قه‌رزێ پرۆژه‌کان و بانکی کشتوکاڵی، هه‌روه‌ها زه‌وی کشتوکاڵی ده‌درێته‌ ده‌رچووانی خاوه‌ن بێرۆکه‌ی پرۆژه‌ی کشتوکاڵی له‌ کۆلیژ و به‌شه‌کانی کشتوکاڵ له‌ زانکۆ و په‌یمانگاکانی ههریمی کوردستان. ئه‌و ده‌رچووانه‌ی که‌ توانای به‌رپۆه‌بردنی پرۆژه‌ی کشتوکاڵیان هه‌یه و ده‌توانن سه‌ربه‌خۆ کاربکه‌ن و ببه‌ خاوه‌ن پرۆژه.

شیوازی پێدانی قه‌رز و زه‌وییه‌ کشتوکاڵیه‌کان به‌پێی پێشکه‌شکردنی پرۆپۆزه‌لی پرۆژه و خاڵه‌ندی ده‌بێت که‌ نمره‌ی ده‌رچووه‌که‌ له‌ زانکۆ و سالێ ده‌رچوونی ئه‌ژمارده‌کرێت له‌گه‌ل جۆری پرۆژه‌که‌ و سوودمه‌ندی بۆ ئابوری و سێکته‌ری کشتوکاڵ له‌ ههریمی کوردستاندا.

زه‌وییه‌کان له‌ لایه‌ن وه‌زاره‌تی کشتوکاڵ و سه‌رچاوه‌ ئاوییه‌کانه‌وه‌ دا‌بین ده‌کرێت و له‌گه‌ل قه‌رزێ پرۆژه‌که‌دا له‌لایه‌ن فه‌رمانگه‌ی قه‌رزێ پرۆژه‌کانه‌وه‌ دا‌به‌شده‌کرێت.

قەرزه که هه مان ئه و یاسا و پړسایانه دهیگرته وه که فه مانگه ی قهرزی پرۆزه کان یان بانکی کشتوکالی قهرزی پی ددهاته هاوڵاتیان، به لام بۆ ده رچووانی زانکۆ و په یمانگا کشتوکالییه کان به رزترین پړۆه ی قهرزیان بۆ ئەژمارده کریت که ۱۵ هه زار دۆلاره، دوو ده رچوو ده توانن پیکه وه پرۆزه یه ک به هاوبه شی بکه ن و پیکه وه ۳۰ هه زار دۆلار به قهرز بۆ پرۆزه که یان وه ربگرن.

قهرزه که هیچ سودیکی ناچیته سه ر و سالانه ته نها پړۆه ی (۲٪) وه ک هاوبه شی کردنی قازانج بۆ به پړۆه بردنی پرۆزه که و فراوانبونی له خاوه ن قهرزه کان وه رده گیریته وه.

له دوا ی وه رگرتنی قهرزه که تا یه ک سال هیچیان لی وه رنا گیریته وه، به لام له دوا ی سالی یه که م ده بیت به شیوه ی مانگانه و له ماوه ی (سی سالدا) (۳۶ مانگ) قهرزه که بده نه وه.

پیدانی قهرزه کان به هاوڵاتیان به شار و قهزا و ناحیه و گونده کان به پیری پړۆه ی دانیشتوان ده بیت و پیوستی ئه و ناوچانه به پرۆه کشتوکالی و ئاژه لارییه کان ده بیت.

زهویه کشتوکالییه کان به شیوه ی موساته حه بۆ ماوه ی ۳۰ سال دهرتیه خاوه ن پرۆزه کان به نرخیکی ره مزی له گه ل مافی نوپکردنه وه ی گریبه سته کان، به لام بیجگه له خاوه ن پرۆزه که هیچ که سیکی تر مافی کارکردن له سه ر زهویه که ی نییه و به هیچ شیوه یه ک زهویه که مامه له ی پتوه نا کریت.

سیانزه

پیدانی زهوی و هاوکاری یاسایی بۆ دروستکردنی کارگه

له پلانه چوار سالییه که ی جو لانه وهی نه وهی نو ی بو پهره پیدانی که رتی پیشه سازی و به ره مه پتانی خوراک، یه کیک له خاله سه ره کییه کانی پیدانی زهوی و قهرزی پرۆزه و پالیشتی و کارناسانی یاسایی بو سه رمایه دار و خاوه نکاره کان بو دامه زرانندی کارگه ی به ره مه پتانی خوراک و که ره سته ی جوراوجور له هه ری می کوردستان.

له ئیستادا زۆرینه ی پیداو یستییه خوراکیه کانی پۆژانه و که ره سته کانی به کاره پتانی پۆژانه له ده ره وهی هه ری می کوردستان وه هاورده ده کریت، له سالی ۲۰۱۴ دا به بری ۱۰ ترلیون دینار که لوپه ل هاورده ی هه ری می کوردستان کراوه، ههروه ها له سالی ۲۰۱۵ دا دابه زیوه بو ۴ ترلیون دینار به هوی قهیرانی داراییه وه.

له ئیستادا چوارده ولات له پرگه ی ۵ خالی سنوری و دوو فرۆکه خانه وه که ره سته و که لوپه ل هاورده ی هه ری می کوردستان ده کهن، له کاتیکدا زۆرینه ی ئه وه که ره سته و که لوپه لانه ده توانریت له ناو هه ری می کوردستان دروست بکریت و ببیته سه رچاوه یه کی داها ت.

هاورده کردنی زۆرینه ی پیویستی و که ره سته کانی پۆژانه له ده ره وهی هه ری می کوردستان وه، کاریگه ریه کی خراپی له سه ر دۆخی ئابوری هه ری می و که مبه نه وهی هه لی کار و به رزبونه وهی بیکاری دروست کردووه و ئابوری هه ری می کوردستانی کردووه ته ئابورییه کی به رخۆر.

نه‌وهی نوێ پلانی ئه‌وهی هه‌یه له‌پێگه‌ی ئه‌و پرۆژانه و دروستکردنی کارگه‌ی به‌ره‌مه‌پێانه‌وه، هه‌لی کار زیاده‌بکات و بێته‌ هۆکاری دا‌بین‌کردنی پێدا‌ویسته‌یه‌کانی پ‌ۆژانه له‌نێوخ‌ۆی هه‌رێم و که‌مب‌ونه‌وه‌ی ته‌وا‌وه‌تی پ‌ژێه‌ی ه‌ا‌ورده‌کردن، که ئه‌مه‌ش سه‌ره‌تایه‌که ب‌ۆ بو‌ژاندنه‌وه‌ی ئاب‌وری هه‌رێمی کوردستان.

زه‌وییه‌کان به‌ش‌پ‌وه‌ی موساته‌حه ب‌ۆ ما‌وه‌ی ۳۰ س‌ال ده‌در‌یته خ‌اوه‌ن پ‌ر‌ۆژه‌کان به‌ نرخ‌یکی ره‌مزی له‌گه‌ڵ مافی نوێ‌کردنه‌وه‌ی گر‌یبه‌سته‌کان، به‌لام ب‌ی‌ج‌گه له خ‌اوه‌ن پ‌ر‌ۆژه‌که ه‌ی‌ج که‌س‌یکی تر مافی کار‌کردن له‌سه‌ر زه‌وییه‌که‌ی نییه و به‌ه‌ی‌ج ش‌پ‌وه‌یه‌ک زه‌وییه‌که مامه‌له‌ی پ‌ی‌وه‌ نا‌کر‌یت.

له‌پ‌ێگه‌ی ده‌ر‌کردنی یاسای تایبه‌ته‌وه ه‌ا‌و‌کاری به‌ره‌مه‌ خ‌ۆما‌لییه‌کان ده‌کر‌یت و پ‌ێگ‌ری ده‌کر‌یت له‌ ه‌ا‌ورده‌کردنی ئه‌و به‌ره‌مه‌مانه‌ی له‌ ناوخ‌ۆی هه‌رێمی کوردستان به‌ره‌مه‌ده‌ه‌ی‌ر‌ین، به‌مه‌رج‌یک کارنه‌کاته سه‌ر به‌رزب‌ونه‌وه‌ی نرخ و زیان به‌ ها‌ول‌اتیانی هه‌رێمی کوردستان نه‌گه‌یه‌ن‌ر‌یت.

چوارده

به‌هیزکردنی دامه‌زراوه‌ی کوالیټی
کۆنترۆل و چاودیری بازرگانی

سالانه بړنځی زوړ له کهږهسته و کهلوپهل و خوړاک هاوردی ههریمی کوردستان دهکړیت بهلام بهووی نهبونی چاودپړی بههیز و کوالیتی کوټپړولی گونجاوهوه، کاریگهري خراپی کردووهته سهر تهنډروستی هاوالاتیانی ههریمی کوردستان و ههنډیک جار بوووته هووی لهدهستچونی ئهډنایمکی جهستهیان ههر وهک ئهوهی دهرزی ئافاستین بهسهر ههنډیک هاوالاتیدا هیڼای و بینایان لهدهستدا.

بهپی یاسایهکی نووی پریاردهدریت لهسهر قورسکردنی سزای ئهو بازگان و کوټپانیانیهی خوړاک و بهرههمی خراپ و بهسهرچوو به هاوالاتیان دهفرۆشن. ههروهها دهستگیرکردن و داداگیردنی توټهتبارانی بازگانیکردن به خوړاک و بهرههمی خراپ و بهسهرچوهوه. دواي سزادانشیان له لایهن دادگاوه، ئهوا دهخرینه لیستی پهشوهوه کاری کوټپانیاکان پادهگیریت و خوشیان له کهنالهکانی راگهیاندهوه ویڼهیان بلاودهکړیتهوه.

لهئیستادا پوژانه خوړاکي خراپ و بهسهرچوو له بازارپهکاندا دهستی بهسهردا دهگیریت بهلام بوچهند پوژنیک شوئنهکه دادهخریت و سزایهکی دارایی دهریت و دواتر دهکړیتهوه، ئهههش نهبوووته ږیگر لهوهی ئهو کهس و بازگانانه ئهو کارانه دووباره نهکهنهوه.

کوالیتی کۆنترۆل و چاودیڭری بازرگانی بهس خۆراک و پیدایستییهکانی رۆژانه ناگریتهوه که له دهرهوهی ههریمهوه هاورده دهکریت، بهلکو بهرههههکانی ناوخۆ، ههرهوهها سوتهمهنی و ئوتومبیل و سهرجهم کهرهستهکانی که له دهرهوه هاورده دهکرین و له ناوخۆ بهرههم دههینین.

لهگهڵ دهکردنی یاسایی نوێ دا بو کوالیتی کۆنترۆل، پێگه له سهرجم دهست تێوهردانه حزبی و کهسه سیاسیهکان دهگیری و پێگه به هیچ کهس و لایهتیک نادریت دهست وهربدانه کارهکانی کوالیتی کۆنترۆل و چاودیڭری بازرگانییهوه.

ههریمی کوردستان له پێگه ۵ خالی سنوری و دوو فرۆکه خانهوه که رهسته و کهلوپهل له ۱۴ ولاتهوه هاورده دهکات، هاوردهی سالانهش له نێوان ۵ بو ۱۰ تریۆن دیناردیه.

فهرامۆشکردنی کوالیتی کۆنترۆل و دهستیوهردانی به پرسیانی حزبی و کۆمپانیا حزبییهکان، مهترسیدارترین ههڕهشهیه بو سهه تهندروستی هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان.

له پێگه ۱ ئه و یاسا نوێیهوه دهستیوهردانی کۆمپانیا حزبی و بهرپرسه حزبییهکان ناھیلدریت و بههاوکاری داواکاری گشتی و هیزهکانی ئاسایشی ناوخۆه دهزگای کوالیتی کۆنترۆل دهکریته یهتیک له بههینترین دامهزراوهکانی ههریمی کوردستان.

پانزه

هاوتاکردنی مافی خانه نیشینان
له کهرتی تایبته ت و
کهرتی گشتی

هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاسای خانه‌نشینی و هاوتاکردنی مافی سه‌رجه‌م فه‌رمانبه‌رانی که‌رتی گشتی و که‌رتی تاییه‌ت، به‌شپۆه‌به‌ک هه‌ر کارمه‌ندیک‌ی که‌رتی تاییه‌ت دوا‌ی ته‌مه‌نی خانه‌نشینی هه‌مان ئه‌و مافه‌ی ده‌بیت که کارمه‌ندیک‌ی که‌رتی گشتی هه‌یه‌تی.

سندوقی خانه‌نشینی ده‌کرێته دامه‌زرایه‌کی چالاک و ره‌قیبیک‌ی وورد و به‌ئاگا به‌سه‌ر که‌رتی تاییه‌ته‌وه‌ بو ئه‌وه‌ی هیچ کارمه‌ندیک‌ی که‌رتی تاییه‌ت مافی نه‌خوریت.

له ئێستادا له هه‌رێمی کوردستان نزیکه‌ی یه‌ک ملیۆن کارمه‌ندی که‌رتی گشتی و ۱۲۰ هه‌زار کارمه‌ندی که‌رتی تاییه‌ت هه‌یه. کارمه‌ندانی که‌رتی گشتی دوا‌ی خانه‌نشین بونیان موچه‌به‌کی زۆر که‌میان پێده‌دری‌ت که به‌شی بژێوی ژیا‌نیان ناکات، هه‌روه‌ها کارمه‌ندانی که‌رتی تاییه‌تیش دوا‌ی گه‌شتنه ته‌مه‌نی خانه‌نشینی هیچ موچه‌به‌کیان پێ نادری‌ت بۆیه هاو‌لاتیان ترسی ئه‌وه‌یان هه‌یه که له که‌رتی تاییه‌تدا کاربکه‌ن.

به‌پێی ئاماری به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی خانه‌نشینی هه‌رێم، به‌ پێی ئاماری بایۆمه‌تری (۲۴۴۰۰۰) (دوو سه‌د و چل و چوار هه‌زار) خانه‌نشین، مووچه‌ی خانه‌نشینی وه‌رده‌گرن له هه‌رێمی کوردستان، که پێکهاتوون له خانه‌نشینی (فه‌رمانبه‌رانی شارستانی، پۆلیس و هێزه‌کانی ناوخۆ، کارمه‌ندانی ده‌زگای گشتی ئاسایش و ئه‌نجومه‌نی ئاسایش، خانه‌نشینی پێشمه‌رگه، که‌م ئه‌ندامی سه‌نگه‌ر) که له‌سه‌ر بنه‌مای ماده‌ده‌کانی یاسای خانه‌نشینی یه‌کگرتوو (ژماره ۲۷ سالی ۲۰۰۶) ی هه‌موارکراو.

ياسای پاڙه‌ی زانکۆیی (ژماره ٢٣ سالی ٢٠٠٨)، ياسای مووچه‌ی دادوه‌ران و ئەندامانی داواکاری گشتی (ژماره ٢٧ سالی ٢٠٠٨)، وه ياسای پاڙه و خانه‌نشینی کارمه‌ندانی هه‌زه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ (ژماره ١٨ سالی ٢٠١١)، ياسای پاڙه و خانه‌نشینی پێشمه‌رگه (ژماره ٣٨ سالی ٢٠٠٧) ياسای که‌مه‌ندامانی پێشمه‌رگه‌ی سه‌نگه‌ری (ژماره ٣٤ سالی ٢٠٠٧)، که به پیتی یاسا ئاماژه پیکراوه‌کانی سه‌ره‌وه و رێنماییه کارپیکراوه‌کان خانه‌نشینکراون.

له‌م ژماره‌یه‌ی خانه‌نشینان به‌شیکی زۆریان موچه‌کانیان له‌تیوان ٢٠٠ بۆ ٣٠٠ هه‌زار دیناری مانگانه‌دایه، سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی چه‌ند مانگ جارێک موچه‌یان پێ ده‌درێت به‌لام گهر مانگانه‌ش بێت به‌شی بژێوی ژانیان ناکات، بۆیه له‌گه‌ڵ هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاساکه‌دا که‌مه‌ترین موچه‌ی خانه‌نشینی له ٥٠٠ هه‌زار که‌مه‌تر نابێت.

هه‌ر له‌گه‌ڵ هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاساکه‌دا موچه‌ی خانه‌نشینی سه‌رجه‌م ئه‌و که‌سانه ده‌پرێت که به نایاسایی خانه‌نشین بوون، له‌ ئێستادا له‌ هه‌رێمی کوردستان ٤٦١ که‌س به‌ پله‌ی وه‌زیر و بریکاری وه‌زیر و راوێژکار خانه‌نشین بوون له‌ کاتی‌کدا ئه‌و که‌سانه‌ پڕۆژیک له‌ پڕۆژان کارمه‌ندی حکومه‌ن نه‌بوون.

هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاساکه‌ هاوتاکردنی مافه‌کانی کارمه‌ندانی که‌رتی تایبه‌ت و که‌رتی گشتیش له‌خۆده‌گریت، واته‌ هه‌ر که‌سێک که‌ له‌ کۆمپانیایه‌ک کارده‌کات و کاتی‌ک ده‌گاته‌ ته‌مه‌نی خانه‌نشینی هاوشێوه‌ی کارمه‌ندێکی که‌رتی گشتی موچه‌ی خانه‌نشینی وه‌رده‌گریت. ئه‌مه‌ش له‌پێناو که‌مه‌کردنه‌وه‌ی کارمه‌ندانی که‌رتی گشتی و زیادبونی کارمه‌ندانی که‌رتی تایبه‌ت.

هاوتاکردنی مافی کارمه‌ند و فه‌رمانبه‌ران له‌ که‌رتی گشتی و که‌رتی تایبه‌ت، ده‌بێته‌ پێگه‌خۆشکه‌ر بۆ زیادبونی فه‌رمانبه‌رانی که‌رتی تایبه‌ت و نه‌مانی ترسی پاشه‌پڕۆ لای هاوڵاتیان و گه‌ره‌نتی کردنی ژانیان له‌ دوا‌ی ته‌مه‌نی خانه‌نشینی.

شانزه

سى بانكى ئېھلى گەورە ئە
ھەرئىمى كوردستاندا دادەمەزىت

هاندانی وه به رهینه رانی ناوخۆ و بیانی بۆ دامه زانندی سی بانکی ئه هلی له هه ریمی کوردستان به مه رجیک بنکه ی سه ره کیان له هه ریمی کوردستان بیّت و به پپی ستاندارده نیوده وه لته کانی بانکی نیوده وه لته ی و بانکی مه رکه زی عیراق کاربکات و بیته جیگه ی متمانه ی بانک نه یوده وه لته ییه کان.

له ئیستادا له هه ریمی کوردستان نزیکه ی ۷۰ بانک بونی هه یه، به لām له و ژماره یه ته نها چوار بانکیان بکه ی سه ره کی کارگیرییان له هه ریمی کوردستانه، بۆیه له گه ل بونی ئه و ژماره زۆره له بانک و لقه کانی نه بوونه ته جیگه ی متمانه ی هاو لاتیانی هه ریمی کوردستان.

یه کیک له گرفته کانی ئابوری هه ریمی کوردستان، لاوازی که رتی بانکی و نه بونی متمانه ی هاو لاتیانی هه ریمی کوردستانه به کاری بانکی، له دوا ی سا لی ۱۹۹۱ هه هاو لاتیان متمانه یان به بانک ه کان نه ما، به لām له دوا ی سا لی ۲۰۰۳ هه وورده وورده متمانه به بانک ه کان زیادی کرده وه کاری بانکی گه شه ی سه ند، به لām بۆ جاری دو وه م له گه ل سه ره ه ل دانی قه یرانی دارایی و ئیفلاس کردنی چه ند بانکیک له هه ریمی کوردستان و عیراق متمانه ی هاو لاتیان به بانک ه کان لاواز بووه.

به‌شێک له‌ گه‌رفتی سه‌ره‌کی لاوازی که‌رتی بانکی حکومه‌تی هه‌رێم و پارتی ده‌سه‌لاتداره‌کان بوون، چونکه‌ لاوازی که‌رتی بانکی ئاسانکاری بو‌ گه‌نده‌لی و سامانی گشتی زیاده‌ده‌کات. هه‌روه‌ها حکومه‌تی هه‌رێم له‌پێگه‌ی سه‌ره‌فکردنی پاره‌ی بانکه‌کانه‌وه به‌ تابه‌تی پاره‌ی پرۆژه‌کان و به‌ئێنده‌ران متمانە‌ی به‌ بانکە‌کان به‌ ته‌واوی لاوازکرد. سه‌ره‌جەم پرۆژه و پلانه‌کانی جو‌لانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نو‌ی پێویستی به‌ که‌رتیکی بانکی چالاک و به‌هێز هه‌یه و به‌شێکی سه‌ره‌کییه له‌ ته‌واوکاری پرۆژه و پلانه‌کانی. بو‌یه کار له‌سه‌ر دروستکردنی س‌ی بانکی ئه‌هلی گه‌وره و به‌هێز ده‌کری‌ت له‌ ناو هه‌رێمی کوردستاندا.

به‌ دامه‌زراندنی ئه‌و س‌ی بانکە‌ بازگانییه کارئاسانی دارایی بو‌ هاو‌لاتیانی هه‌رێمی کوردستان ده‌کری‌ت له‌ مامه‌ی دارایی و پێدانی قه‌رز و ئالو‌گۆره‌ بازگانییه‌کان. هه‌روه‌ها ده‌رگایه‌کی گه‌وره ده‌بی‌ت که به‌سه‌ر ئابوری هه‌رێمی کوردستاندا ده‌کری‌ته‌وه.

به‌هێزبونی سیسته‌می بانکی له‌ هه‌رێمی کوردستان پێجگه‌ له‌ گه‌شه‌ی ئابوری، هو‌کاریک ده‌بی‌ت بو‌ پێگه‌یه‌که‌ له‌ سه‌پیکردنه‌وه‌ی پاره و دزینی سه‌روه‌ت و سامانی هاو‌لاتیانی هه‌رێمی کوردستان له‌ لایه‌ن حزب و به‌رپرسه‌کانه‌وه.

حه قده

گۆرینی یاسای باج و زیادکردنی داهااتی باج

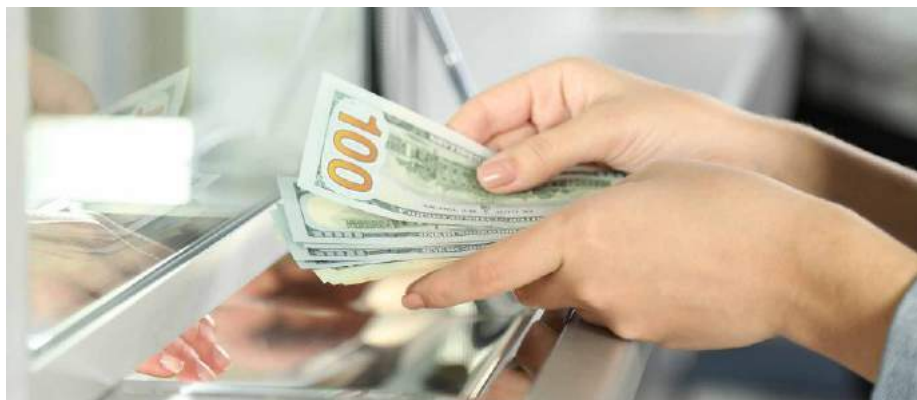
چەسپاندنى سىستىمى باج و رېكخستىنەۋەى بە شىۋەىيەكى زانستىيانە، كە لەخزمەتى
پىشخستنى ولات و دروستكردى ئابورىيەكى بەھىزدا بىت و، وا بىكات ھاۋلاتيان زياتر بىنە
خاۋەن كار و خاۋەن پروژە.

سىستىمىكى باجى وا دادەنرېت، كە قورس بىت لەسەر دەۋلەمەندەكان و ئاسان
بىت لەسەر مامناۋەندەكان. بەجۈرېك بىت؛ داھاتى زەبەلاھى كۆمپانىكان و سەرمايەداران
كەمبكاتەۋە و، ئەو پارەيە بەكاربېتىرېت بۆ خەلكانى مامناۋەند و كەمدەرامەت و
پىشخستنى ژىرخانى ولات و بوژاندنەۋەى كەرتەكان.

لەكاتىكدا لە ئىستادا بەپىي ئامارەكانى بەرپۆبەرايەقى باج لە ۲۴ ھەزار كۆمپانىيە
تۆماركرا، نۆ ھەزاريان خۆيان لە باج دزىۋەتەۋە دۆسىيەيان لە بەرپۆبەرايەقى
گشتى باج نىيە.

بەپىي ياساى باج، پىۋىستە كۆمپانىكان سالانە ۱۵% داھاتەكانيان بەدەن بە حكومەت،
بەلام خۆدزىنەۋەى نۆ ھەزار كۆمپانىيە لە پىدەنى باج و نەبونى رېنمايى و ياساى بەھىز بۆ
لېيىچىنەۋە لە سەرپىچىكاران زىانى زۆرى بە داھاتى باج گەياندۋە.

بۆيە لەگەل ھەمواركردنەۋەى ياساكەدا رېنمايى توند دادەنرېت بۆ لېپرسىنەۋە داداگىكردى
ئەو كەس و لايەن و كۆمپانىيانەى خۆيان لە باج دەدزىنەۋە يان داھاتى مامەلە دارايى و
بازرگانىيەكان بۆ لايەنە پەيوەندىدارەكانى حكومەت ئاشكرانكەن.

هەر له گه‌ڵ هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاساکه، لیخۆشبوون له‌پێژهیه‌ک له‌ باج و رسوماتی ئه‌و کۆمپانیایانه‌ ده‌کرێت که ٧٥٪ی به‌رهه‌مه‌کانیان هه‌ناردی ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێم ده‌که‌ن، یان ئه‌و پێداویستییه‌ به‌رهه‌م ده‌هێنن که هه‌رێم پێویستی پێیه‌تی و حکومه‌ت جۆره‌کانی دیاریده‌کات.

له‌ئێستادا چه‌ن‌دین کۆمپانیای گه‌وره‌ له‌ هه‌رێمی کوردستاندا هه‌ن و داها‌تیکی زۆریان هه‌یه، به‌لام هه‌یچ باجێک ناده‌نه‌ حکومه‌تی هه‌رێم له‌ کاتی‌که‌دا ب‌نکه‌ سه‌ره‌کییه‌کانیان له‌ هه‌رێمی کوردستان و به‌پێی یاسا‌کانی حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان تۆمارکراون.

جولانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ کار ئاسانی بۆ ژنان ده‌کات که ب‌ینه‌ خاوه‌ن کاری خۆیان ئه‌و‌یش له‌رێگه‌ی که‌م‌کردنه‌وه‌ی بری باج رسومات له‌سه‌ر هه‌ر پرۆژه‌یه‌ک که ژن خاوه‌نداری ب‌کات به‌مه‌به‌ستی هاندانی ژنان بۆ هاتنه‌ ناو بازاری کار.

هه‌روه‌ها هاندانی کۆمپانیاکان بۆ دامه‌زراندنی ژنان له‌ به‌رامبه‌ر دا کارئاسانی له‌ رسومات و باج بۆ هه‌ر کۆمپانیایه‌ک ده‌کرێت زیاتر له ٣٠٪ کارمه‌نده‌کانی ژن ب‌ن.

له چوارچيويه گورانكارى له ياساى باج، كۆمپانيانكان هان ددرين كه به شيك له داهاته كهيان سالانه ده خه نه وه گهر وه دهرفته تى كارى زياتر دروستده كهن، يان به شيك له داهاته كهيان بو كارى خيځروازى به كاردين وهك دروستكردنى نه خوځخانه و قوتابخانه و ريگه و بان له و ناوچانه ي حكومه تى ههريم بويان ديارى دهكات.

هه مواركردنه وه ي ياسايى باج و به هيزكردن و توندكردنى پښمايه كانى جيبه جيكردى ياساكه داهاتى باج له ههريمى كوردستان زور بهرز ده كاته وه له كاتيكدا له ئيستادا سالانه ته نها نزيكه ي ۲۰۰ مليار ديناره.

هه مواركردنه وه ي ياساى باج و سزادانى ته و كهس و كۆمپانياننه ي خويان له باج ده دزنه وه، داهاتى باج له ههريمى كوردستان به ريزه يه كى زور بهرزده كاته وه و ده بيته يه كى تر له سه رچاوه كانى داهات.

هه مواركردنه وه ي ياساكه پږگرده بيت له دروستبونى چينيكي كه مى ده و له مه ند و زورينه ي هه ژار، به لكو به جوړيك ده بيت كه چينى مامناوه ند بيته زورينه ي كومه لگه، ته مه ش بنچينه ي خوځگوزهرانى كومه لگه و هاوالتيان ده بيت.

هەژدە

گۆرپىنى مۆچەو ئالگوڭۆرە
بازرگانىيەكان ئە كاشەوہ
بۆ ئەلكترۆنى

گۆرپنى پېدانی موچهی مانگانه له کاشهوه بو ټلکترۆنى دهیته هوى زیادکردنى جولەى بازار و نه هیشتنى کیشهی کاش و دوانه کهوتنى موچهی کارمندانى کهرتى گشتى و کهرتى تاييهت.

به کارهینانى کارتى بانكى له لایه ن هاوالاتیانه وه کارئاسانى زوریان بو دهکات له پېدانی پارهى کارهبا و ئاو و هەر پارهیه کی تر که پيوسته له سەریان بیدەن، چونکه وهگرتنى ټهو پارانهش دهیته به ټلکترۆنى و کاتى زیاتر بو هاوالاتیان دهگهړنیتتهوه.

شانبه شانى گۆرپنى پېدانی موچه له کاشهوه بو ټلکترۆنى، سەرجه مامه ټه بازرگانییه گه و ره کان و ئالوگۆره بازرگانییه کان له نیوخو و دهره و هدا ده کریت له ټلکترۆنى و به م شیویهش حکومت و وهزاره تی دارایی و ئابوری زیاتر ده توانیت چاودیری ئالوگۆره بازرگانییه کان بکات و رېگه له گندهلى و ساخته کاری ده گیریت.

که مکردنه وهى جولەى کاش و زیادکردنى جولەى ټلکترۆنى دهیته رېگری له سپیکردنه وهى پاره و رېگریکردن له به هه دهردانى سامانى گشتى و گندهلى و چاودیری پارهى کۆمپانیا و پرۆژه کان له کهرتى تاييهت و کهرتى گشتى.

ههروه ها دهیته هوى چالاکبونی جولەى بازرگانی و به ستنه وهى تهواوه تی هه ریمی کوردستان له گه ل بازاری جیهانی دا، ټهمه ش کاریگه ری دهیته له سەر کارئاسانى بو خاوه نکار و سه رمایه دار و خاوه ن پرۆژه کان.

یه کیکی تر له سوده کانی جولەى ټلکترۆنى له بری کاش ټه وهیه که به رپوه به رایه تی باج ناگاداری داهاتی سەرجه م پرۆژه و کۆمپانیاکان دهیته و خو دزینه وه له باج قورس دهیته. ټهمه ش هوکاریکی تره بو زیادبونی داهاتی باج له هه ریمی کوردستان.

نۆزده

نه هیشتنی قهیرانی موچه و
گیړانه‌وهی موچهی ته‌واوی
فهرمانبه‌ران

یه کیک کاره سهره کییه کانی کابینه ی نوێی حکومه تی ههریمی کوردستان، به سه روکایه تی نه وه ی نوێ چاره سه رکردنی کیشه ی نه وت و بودجه ی ههریمی کوردستانه له گه ل حکومه تی به غدا، له پیناو گیرانه وه ی بودجه ی ته واوی ههریمی کوردستان و موچه ی فه رمان به ران به ته واوی.

کاتی که نرخ ی به رمیلێک نه وت به ۲۰ دۆلار بوو قه یرانی موچه له ههریمی کوردستاندا بونی هه بوو، له ئیستادا نرخ ی نه وت بووه ته چوار ئه وه ندی ئه و نرخه به لām قه یرانی موچه به رده وامی هه یه.

حکومه تی نوێی ههریمی کوردستان به هاوکاری له گه ل حکومه تی به غدا سه رجه م کیشه کانی نه وت و گرێبه سه ته نه وتیه کانی ههریمی کوردستان چاره سه رده کات و بودجه ی ته واوه تی ههریمی کوردستان ده گه رپینتیته وه. چاره سه ری گرفته کان له گه ل به غدا له سه ر بنه مای شه فافیه ت و گه راندنه وه ی متمان ده بی ت بو ڕیکه وتنه کان.

دورخسته نه وه ی کۆمپانیا حزبه ییه کان له که رتی نه وتی ههریم که به هوێ ئه وان وه ئابوری ههریمی کوردستان هه ره سی هینا وه به رژه وه ندی خۆیان خسته وه ته پیش به رژه وه ندی هاو لاتیانی ههریمی کوردستانه وه.

چاره سه رکردنی قهیرانی موچه و پیدانی موچه ی تهوای فهرمانبه ران مانگانه له کاتی خویدا، هوکاریکی سه ره کییه بو بوژاندنه وهی بازار و جیهه جیکردنی پلانه ئابورییه کانی تری جولانه وهی نه وهی نوی.

چاره سه ری گه پاندنه وهی بودجه له لایه ن به غداوه کاریکی ئاسان ده بیته به پابه ندبوون له مه رج و پیکه وتنه کانی نیوان هه ردوولا و په چاوکردنی به رژه وهندی هاو لاتیانی هه ری می کوردستان له بری به رژه وهندی حزب و به رپرس و کو مپانیا سی به ره کانیا ن.

به هو ی به رزبونه وهی نرخ ی نه وته وه هه ری می کوردستان ده توانی ته له پیکه ی فروشتنی نه وته وه راسته وخو بودجه ی ته واوه تی خو ی دابین بکات گه ر له گه ل حکومه تی عیراق نه گه یشته پیکه وتن بو گیرانه وهی به شه بودجه ی ته واوه تی هه ری می کوردستان له بودجه ی عیراق.

له ئیستاشدا گه ر حکومه تی هه ری م نزیکه ی ۴۰۰ هه زار به رمیل نه وت به ره هم به یی ته به هه نارده ی ده ره وه و پالاوگه کانی ناوخو ، هه رچه نده باس له و بره زیاتر ده کری ته و نرخ ی هه ر به رمیل نه وتی کیش به تیکرای ۶۰ دولا ر دابری ته ئه وا داها تی مانگانه ۷۲۰ ملیو ن دولا ر ده بی ته گه ر تیچووی کو مپانیا کانیشی لی بدری ته هیشتا به شی بودجه و موچه ی فه رمانبه رانی هه ری م ده کات، ئه مه بیجگه له داها ته کانی تری ناوخو و باج و گو مرگ.

بيست

قه دهغه كړدنی قورغكاری
ئابوری له ههریمی كورستاندا

قه دهغه کردنی قوږغکاری ئابوری له ههریمی کوردستاندا له سهرحهم بواره کاندا، بهتایه تی هاورده و هه ناردده کردنی بهرهمه مه کان، مۆله تی پرۆژه ستراتیژییه کانی وهک پالاوگه کانی نهوت و کارگه ی بهرهمه مپنانی چیمه نتۆ و شیش و بانکه کان.

له پێگه ی ده رکردنی یاسایه کی نوێ وه پێگری ده کریت له دهستیوه ردانی کهس و لایه نه کان له پرۆژه ئابورییه کانی ههریمی کوردستان و سزای قورسیش بۆ ئهو کهس و لایه نانه داده نریت که پۆست و بهرپرسیاریتییه حکومیه کان به کارده هیئن بۆ وهرگرتهی پرۆژه و دهستکه وتی مادی.

له ئیستادا له ههریمی کوردستان، بازرگانی هاورده کردنی (سوته مه نی - جگهره - ده رمان) له لایه ن بهرپرسیانی پارتی و یه کتییه وه بۆ خۆیان یان بۆ کۆمپانیا و کهسه کانی نزیکیان قوږخراوه و پێگه به هیچ که سیکی تر ناده ن بازرگانی به و بابه تانه وه بکات.

ههروه ها له پیدانی مۆله تیشدا، بهتایه تی مۆله تی پرۆژه ستراتیژییه کانی وهک کارگه ی بهرهمه مپنانی چیمه نتۆ، پالاوگه ی نهوت، کارگه ی بهرهمه مپنانی شیش بۆ خۆیان قوږخراوه و ته نها کهسه نزیکه کانی خۆیان و کۆمپانیا سیبه ره کانی خۆیان لێ سودمه ند ده بن.

ئەم ياسا نوپىيە سەرجەم ئەو قۇرغكارىيانە ناھيلىت و بازارپىكى ئازاد لەھەرىمى كوردستاندا دەستەبەردەكات، بەمەرجىك لە بەرژەوہەندى ھاولأتىانى ھەرىمى كوردستان بىت و بەھىچ شىۋەيەك زىانيان پى نہگات.

لەسەرجەم ئەو مۆلەتانەى پىشتىش دراون بەو كۆمپانىا و بازارگانانە پىداچونەوہى پىدادەكرىت و دەخرىنە ژىر جىيەجىكردىنى رىنمايىيە نوپىيەكانى مۆلەت وەرگرتن و پىدانى باجەوہ.

رېگرتن لە قۇرغكارى ئابورى و بازارگانى دەبىتە رەخساندىنى ھەلى يەكسان بۆ سەرجەم سەرمایەدار و خاوەن پرۆژەكان بۆ ئەوہى بتوانن پرۆژە زەبەلاح و ستراتیژى ئەنجام بدەن، ھەروەھا دەبىتە ھۆى دورخستەوہى دەستى حزب و بەرپرس و كۆمپانىا حزبى و سىبەرەكانيان لە ئابورى ھەرىمى كوردستان و رېگرىكردن لە گەندەلى و بەھەدەردانى سامانى گشتى.

بیست و یه کی

دهرکردنی یاسایه کی تایبته
بو به گزراچونه وهی گهنده لی

یەکیک لە کارەکانی کابینەی نوێی حکومەت و پەرلەمان دەڕکردنی یاسایەکی تاییبەتە بە گژاچونەوێ گەندەلی و دروستکردنی دامەزراوەیەکی تاییبەتە بۆ بەگژاچونەوێ گەندەلی کە لە فەرمانبەر و دادوەرە بە تواناکانی دەسەلاتی دادویری و داواکاری گشتی و هیژەکانی ئاسایشی ناوڤۆ پیکدەهێنێت.

فەرمانگە ی بەگژاچونەوێ گەندەلی دەسەلاتی تەواوەتیان پێ دەبەخشرێت بۆ لێپرسینەوێ دەستگیرکردن و دادگایکردن و دەست بەسەراگرتنی مۆلک و مالی تۆمەتباران بە گەندەلی.

ئەم فەرمانگە یە شکات لە سەرچەم هاوڵاتیان وەرەگرن و کار ئاسانی دەکەن بۆ پەيوەندی بەردەوام لەگەڵ هاوڵاتیان لەپێگە ی هیلی گەرمی تەلەفۆن، ئیمەیل، پۆست یان سەردانکردن.

یاسای نوێی بەگژاچونەوێ گەندەلی دامەزراوەکانی حکومەتی هەرێم ئیجبار دەکات بە بلۆکردنەوێ سەرچەم ئەرشیفی پرۆژە و مامەلە ئابوری و بابەتەکانی پەيوەندیار بە ژیان و گوزەرانی هاوڵاتیان بۆ ئەوێ بۆ پای گشتی و میدیا و داواکاری گشتی کراوە بن بۆ بەدواداچوون و لێپرسینەوێ، ئەم بپیارە سەرچەم مەلەفەکانی ۲۷ سالی رابردووی حکومرانی هەرێمی کوردستان دەگرێتەوێ.

ياسای نوئی به گژاچونه وهی گهنده لی دامه زراوه کانی حکومه تی ههریم و داواکاری گشتی و دهسه لاتی دادوهری راده سپیریت بو به دوا داچوون بو سه رجه م راپورته کانی دیوانی چاودیتری دارایی ههریم که له ماوهی چهند سالی رابردوودا نهجامیانداوه و سه دان کهس له گهنده لیه وه گلاون به لام لیپرسینه وه یان له گهل نهکراوه و دادگایی نهکراون.

به جیه جیکردنی یاسای نوئی به گژاچونه وهی گهنده لی له لایهن فرمانگهی به گژاچونه وهی گهنده لی ناستی گهنده لی له ههریمی کوردستان زور که مده کاته وه و له ناستی سفر نزیکی ده کاته وه.

سه رجه م تۆمه تباران به گهنده لی وو به هه دهردانی سامانی گشتی، دوا ی ساغونه وهی تۆمه ته کانیان و بریاردانی کوئایی دادگا له پینگهی میدیا کانه وه وینه و چیرۆکه کانیان بلاوده کریتته وه بو نه وهی بیته وانه یه ک بو نه وانه ی بیر له گهنده لی و به هه دهردانی سامانی گشتی ده که نه وه.

بیست و دو

قورسکردنی سزای دواکه‌وتنی پروژه‌کان

یه کیک له کیشه کانی ههریمی کوردستان به دهستییه وه ده نالینیت و پۆژانه هاوڵاتیان به چاوی خۆیان دهیینن، دواکهوتن و تهواونه کردنی پڕۆژه کانه، که له گهڵ دهستپیکردنی قهیرانی دارایی له ساڵی ۲۰۱۴ هه ژمارهی پڕۆژه وهستاوه کان و دواکهوتوووه کان پۆژ به پۆژ له زیادبوندایه.

هۆکاری بهشیکی کیشه کان خودی حکومهتی ههریمی کوردستانه به تایبهتی له پڕۆژه خزمهتگوزارییه کان به هۆی ئه وهی نهیتوانیوه سلفهی کاری به ئیندهران بدات به وه هۆیه شه وه بهشیکی زۆر له پڕۆژه کان وهستاوان، یان ته نانهت ئه وه پارانهی بو پڕۆژه کانی ش دانرا بوون له لایه ن حکومه ته وه سه رفکراون و ئیستا حکومهت قهرزازی زۆرینهی به ئیندهرانه.

به پیتی ئاماره کانی یه کیتی به ئیندهران زیاتر له ۳۰۰۰ ههزار به ئیندهر له ههریمی کوردستاندا ههیه که ۱۳۰۶ به ئیندهر له ههولێرو ۱۰۷۶ به ئیندهر له سلیمانی و ۶۹۳ به ئیندهر له دهوک و ۳۲ به ئیندهر له گهرمیاندایه. ههروهها به پیتی ئاماره کانی لقی سلیمانی یه کیتی به ئیندهرانی کوردستان، به هۆی قهیرانی داراییه وه له سنوری پارێزگای سلیمانی ۸۰۰ کۆمپانیای به ئیندهراییهتی مایه پوچبوونی خۆیان راگه یاندوووه. ههروهها نزیکه ی ههزار پڕۆژهی به ئیندهراییهتی له سنوری پارێزگای سلیمانی وهستاوه کاری تیا دا نا کریت. ههروهها له ۸۰٪ پڕۆژه به ئیندهراییهتییه کانی پارێزگاکانی تری ههریمی کوردستانیش وهستاوه و کاریان تیا دا نا کریت.

حکومەتی ھەریمی کوردستان نزیکی یەک تریلیۆن دینار قەرزازی بەلێندەرانی ھەمەش یەکێکە لە ھۆکارەکانی وەستانی پرۆژەکان، بەلام لەگەڵ چارەسەرکردنی ئەو کێشەییەدا و پێدانەوی قەرزەکان بە بەلێندەران، پێنمایی نوێ دەردەکرێت سەبارەت بە وادەی تەواوبونی پرۆژەکان لەسەر جەم بوارەکاندا.

دواکەوتنی پرۆژەکان لە ھەریمی کوردستان تەنھا باری پرۆژە بەلێندەرایەتیەکانی نەگرتوووە و سەدان پرۆژە و بەرهێنان ھەن کە و بەرهێنەرەکان زەوییەکانیان وەرگرتوووە و پرۆژەکانیان تەواوە کردوو یان ھەر دەستیان پێنەکردوو، بەلام تەنھا ۲۰ پرۆژە و بەرهێنان لە کۆمپانیان وەرگیراوە.

بەپێی پێنماییە نوێیەکان سەر جەم پرۆژەکان بە کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتە و چاودێری وورد دەکرێن و لیژنەیەکی بەلای سەر بە ئەنجومەنی وەزیران چاودێری و پشکنین بۆ پرۆژەکان دەکات و لەکاتی بونی کێشە و دواکەوتنی پرۆژەکاندا، خاوەن پرۆژەکان و بەرپرسی کۆمپانیان رووبەروی سزای دارایی و کارگێری و پەشکردنی ناوی کۆمپانیاکە و تەنانەت دادگایکردنیش دەبنەو.

حکومەتی ھەریمی کوردستان کارناسانی تەواوەکات بۆ سەر جەم پرۆژەکان و پێدانی شایستەیی دارایی بەلێندەران و کارناسانیە یاسایی و کارگێرییەکان، بەلام یەک رۆژ چاوپۆشی ناکات لە دواکەوتنی پرۆژەکان.

بیست و سی

بلا و کندنه‌وی دهرفته‌تی کار له
سه‌رجه‌م فه‌رمانگه‌کانی هه‌ریم

سەرجه‌م فه‌رمانگه‌کانی حکومه‌تی هه‌رێم ناچار ده‌کړین به‌ ب‌لاوکړنه‌وه‌ی ده‌رفه‌تی کار و وه‌رگرتنی فه‌رمانبه‌ری پ‌یویست به‌شیوه‌ی ک‌یپرک‌ن و قه‌ده‌غه‌کردنی واسته و واسته‌ کاری و ده‌ب‌ی‌ت وه‌رگرتن له‌سه‌ر بنه‌مای خ‌ال ب‌ی‌ت.

وه‌رگرتنی سه‌رجه‌م کارمه‌ندان له‌ر پ‌له و پ‌وست‌یک‌دا به‌شیوازی پ‌رکړنه‌وه‌ی ف‌ورم و پ‌یشکه‌شکردنی سی‌ ف‌ی و ک‌و‌کړنه‌وه‌ی خ‌ال ده‌ب‌ی‌ت و له‌ لایه‌ن ل‌ی‌ژنه‌یه‌کی تابه‌تی فه‌رمانگه‌که‌وه‌ له‌ ژ‌یر چاود‌یری فه‌رمانگه‌ی کار چاوپ‌یکه‌وته‌کان ئه‌نجامده‌در‌ی‌ت و پ‌ر‌وسه‌ی وه‌رگرتنه‌که‌ به‌پ‌ړ‌یوه‌ده‌چ‌ی‌ت.

هیچ‌ که‌س و لایه‌ن‌یک‌ ب‌‌وی نییه‌ ده‌ست وه‌رب‌داته‌ شیوازی وه‌رگرتنی کارمه‌ندانی حکومی و به‌هیچ‌ شیوه‌یه‌ک‌ پ‌ی‌گه‌ به‌ موخاسه‌سه‌ی حزبی و ده‌ستیوه‌ردانی حزبی نادر‌ی‌ت له‌ وه‌رگرتن کارمه‌ندانی حکومه‌ت‌دا له‌سه‌رجه‌م داموده‌زگا‌کان.

ئ‌ه‌م ب‌ر‌یاره‌ پ‌ی‌گا‌ خ‌‌شکه‌ر ده‌ب‌ی‌ت ب‌‌و‌ خ‌‌ول‌فاندنی که‌ش‌یک‌ی ک‌یپرک‌ن له‌نی‌وان ده‌رچ‌وانی زانک‌‌و و په‌یمانگا‌کان و ئ‌ه‌و که‌سانه‌ی به‌د‌و‌ای کاردا ده‌گه‌ر‌ین، دو‌ور له‌ ئ‌ینتیمای حزبی و لایه‌نی سیاسی و واسته‌ی به‌ر‌پ‌رسه‌کان. هه‌روه‌ها ده‌ب‌ی‌ته‌ ه‌‌‌و‌کاری دانانی که‌سی شیوا له‌ شو‌ینی شیوا له‌پ‌یناو خ‌زمه‌ت‌کردنی زیاتری ها‌ول‌اتیانی هه‌ر‌یمی ک‌وردستان.

ئەم بېريارە دەبىتتە ھۆى پىگريگىردن و بنېركردنى دياردهى خزم خزمىنە و نزيكايەتى لە وەرگرتنى فەرمانبەرانى كەرتى گشتى كە ماوهى ۲۷ سالى بۆووتە يەككە لە سىماكانى گەندەلى لە حكومەتى ھەريىمى كوردستان و دامەزراروھەكانيدا.

وەرگرتن لەسەر شىوازى خال و چاوپىكەوتن و كىپرەك، بىجگە لەوھى گەندەلى لە پرۆسەى وەرگرتندا ناھىيەت، دەشبىتە ھۆى چالاككردنى دامەزراروھەكانى حكومەتى ھەريىمى كوردستان لەرپىگەى وەرگرتنى كەسانى چالاك و بەتوانا و خاوەن بىرۆكە و لىھاتوو، ئەمەش بەگشتى كارپگەرى لەسەر مامەلەى ھاوڵاتيان و ئەداى دامەزراروھەكانى حكومەتى ھەريىمى كوردستان دەبىت.

ھەروھە پىنمايى نوێ دەردەكرىت بۆ شىوازى ھەلسەنگاندنى سالانەى فەرمانبەرانى كەرتى گشتى و چۆنيتى پىشكەوتن و پلە بەرزبۆنەوھيان و پشت دەبەستريت بە نويترين تەكنىكەكانى بەرپۆھەردن و كارپگى.

بیست و چوار

بہر زکردنہ وہی ریژہی
وہ بہرہینانی بیانی بو ۳۵٪

دەرکردنی یاسایه کی تایبەت بۆ هاوکاری و کارناسانی وه به رههینانی بینانی له ههریمی کوردستان، به تایبەت بۆ ئەو سیکتەراڤه ی ههریمی کوردستان پێویستی پێیه تی وه ک خزمهتگوزارییه بنه پره تییه کان و ئاو و کاره با و پڕیگاوبان و هیلله کانی گواستنه وه له پیناو زیادکردنی هه لی کار و بوژاندنه وه ی ئابوری ههریمی کوردستان.

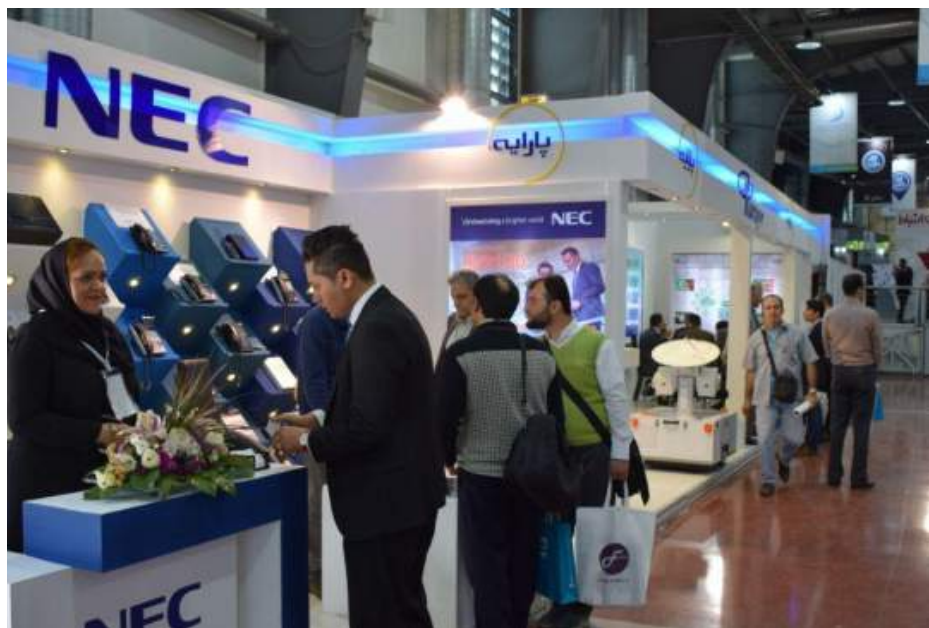
له ئیستادا و له دوا ی دهرچوونی یاسای وه به رههینانی کوردستانه وه له ماوه ی ۱۵ سالی پابردوودا، ته نها به بری ۶ ملیار دۆلار سه رمایه ی وه به رههینانی بیانی له ههریمی کوردستاندا بونی هه یه، که ده کاته پڕژه ی ۱۳٪ کۆی سه رمایه ی وه به رههینان له ههریمی کوردستان.

بونی وه به رههینانی بیانی هاوشانی وه به رههینانی ناوخۆ، فاکته ریکی به هیز ی گه شه ی ئابوری و بوژاندنه وه ی بازاری کاره، بۆ نمونه له ولاتی قه ته ر پڕژه ی وه به رههینانی بیانی ۵۸٪ له کاتی کدا وه به رههینانی ناوخۆ ته نها ۴۲٪.

جولانه وه ی نه وه ی نوێ پلانی ئەوه ی هه یه که پڕژه ی وه به رههینانی بیانی له ههریمی کوردستان بۆ ۳۵٪ ی کۆی پڕژه ی وه به رههینان به رزبکاته وه، ئەمه ش هاوکار پکی سه ره کی ده بێت بۆ پلانه ئابورییه کانی جولانه وه ی نه وه ی نوێ.

له دهرکردن و هه موارکردنه وه ی یاسای وه به رههیناندا بۆ هاوکار یکردنی زیاتر وه به رههینانی بیانی، وه به رههینانی ناوخۆ و به رژه وه ندیه کانی هاو لاتیانی ههریمی کوردستان له به رچاو ده گیریت و پڕیگه نادریت به هیه چ شیوه یه ک زیانیان پێ بگات.

یه کیک له هۆکاره کانی نه هانتی وه به رهینه ری بیانی بۆ هه ری می کوردستان نه بونی سیسته میکی دادوهری به هیزه که له کاتی کیشه و گرفته کانیاندا په نای بۆ بهرن، بۆیه یه کیک له سو ده کانی به هیز کردنی ده سه لاتی دادوهری ئەمەش ده گرته وه که یه کیکه له پلانه ستراتیژییه کانی جولانه وهی نه وهی نوێ.

ههروه ها له پال چه سپاندنی ده سه لاتیکی دادوهری شایسته و دادپهروهردا، وه به رهینه ری بیانی پپو یستی به سیسته می بانکی به هیز هه یه بۆ ئاسانکاری له مامه له بازرگانییه کانی، ههروه ها پپو یستی به ژیرخانیکی به هیز هه یه له ریگا کانی هاتوچۆ و گواسته وه و ئاسایش که ئەمانه ش سه رجه میان له پلانه ستراتیژییه کانی جولانه وهی نه وهی نوێ.

جولانه وهی نه وهی نوێ پلانی ئەوهی هه یه که شیکی له بار بۆ وه به رهینه ره بیانییه کان پره خسینیت، که نه ک ته نها له لایه نی ئاسایش و دادوهری و بانکی و ریگا و بانا وه گه ره نتیان بداتی، به لکو ده به ویت له سه ر ئاستی سیاسی و په یوه ندییه کانی هه ری م و به غدا و ولاتانی دراوسیش گه ره نتی بدات به وه به رهینه ران بۆ ئەوهی دلنیا بن له و سه رمایه یه ی له هه ری می کوردستاندا وه به رهینانی پێ ده که ن.

بیست و پینج

دەرکردنی یاسای دۆزینه‌وهی
کانزاکان له ههریمی کوردستان

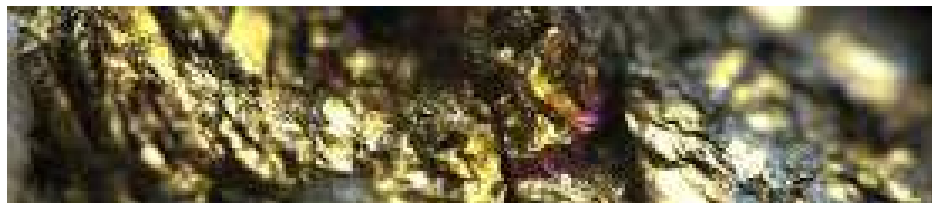
یه کیک له کاره کانی په رله مانى نوږى هه ریمى کوردستان ده رکړدنى یاسای دۆزینه وهى کانزاکانه، ئەمەش کارىگه رى ده بێت له سەر داهاى هه ریمى کوردستان و دۆزینه وهى سه رچاوهى نوږى داهاى.

هه ریمى کوردستان ده ولەمەنډه به سه رچاوهى سروشتى جياواز به لām به هوږى نه بونى یاساوه تا ئیستا نه توانراوه سوود له کانزاکان وه ربگيریت و وه به ره پنانى تیا دا بکړیت.

په سه نډکړدنى یاسای دۆزینه وهى کانزاکان ده رگا له سەر وه به ره پنان ده کاته وه بو کۆمپانیا بیانى و ناوخو ییه کان بو ئە وهى کارى گه ران و پشکین و به ره مه پنان ده ستي بکه ن.

یاساکه له به رژه وه نډى ها ولاتیانى هه ریمى کوردستان داده رپژریت و رپگرده بېت له به تالان کړدنى سه روه و سامانى هه ریم و ده بېت ده ره پنان و به ره مه پنانى کانزاکان بېت سه رچاوه یه کى داهاى و سوود به ها ولاتیانى هه ریمى کوردستان بگه یه نیت.

له ده رکړدنى یاساکه دا سه رجه مەرجه ژینگه یییه کان په چاوده کړیت و رپگرى ده کړیت له وهى پرۆسه ی گه شه پیدانى دۆزینه وهى ده ره پنانى کانزاکان زیان به ژینگه ی هه ریمى کوردستان بگه یه نیت، به لکو وه به ره پنان له دۆزینه وهى ده ره پنانى کانزاکان دا ده کړیت سه رچاوه یه کى داهاى بو بوژانډنه وهى هه ریمى کوردستان به تايه تی ئەو ناوچانه ی کانزاکانى لى ده دۆزړیته وهى ده رده هی نیت.

بيست وشهش

به زكردنه وهى تواناى
به ره مهينانى چيمه نتؤ
بؤ ۱۰ نه وهنده

له ئىستادا ھەريىمى كوردستان سالانه تواناي بهرهمهينانى ۱۲ مليۆن تەن چيمەنتۆى ھەيە، بەلام جولانهوھى نەوھى نوۆ پلانى ئەوھى ھەيە له ماوھى چوار سالدا تواناي بهرهمهينانى چيمەنتۆ له ھەريىمى كوردستان بۆ ۱۰ ئەوھندەى تواناي ئىستاي بەرزبكاتەوھ.

بيجگە لەوھى بەرزکردنەوھى تواناي بهرهمهينان، تەواوى پىداويستىيەکانى ناوخۆى ھەريىمى كوردستان و عىراقيش پردهكاتەوھ، دەتوانرێت برى زيادەى ھەناردەى بازارەکانى دەرەوھى عىراق بکريێت.

زيابونى بهرهمهينانى له چيمەنتۆدا، بيجگە لەوھى داھاتى ھەريىمى كوردستان زياد دەكات و دەبيێتە ھۆى بوژاندنەوھى كەرتى پيشەسازى، ھۆكارىكى تريشە بۆ خولقاندنى زياترى ھەلى كار و دابەزىنى پرژەى بيكارى.

له ماوهی ئەم چوار ساله دا ناوچه کانی ئازادکراوه کانی ژێر دهستی داعش له عێراق و دهره وهی عێراق پێویستییه کی زۆریان به چیمهنتۆ ههیه، بۆیه ههریمی کوردستان دهتوانیت بپێته یهکیکه له سهراوه گرنه کانی بهرهمهپێانی چیمهنتۆ و ههنارده کردنی له ناوچه کهدا.

له گهڵ گهیشتنی توانای بهرهمهپێان به ۱۲۰ ملیۆن تهن له سالی کدا ئەوا داهااتی کهرتی پیشه سازی بهرزده کاته وهو تهنها له فروشتنی چیمهنتۆ که ههر تهنیک نرخه کهی نزیکه ی ۵۰ دۆلاره، سالانه ده کاته شهش ملیار دۆلار، ئەمهش کاریگهری زۆری له سهرا بوژاندنه وهی ئابوری ههریمی کوردستان به گشتی و کهرتی پیشه سازی به تایه تی ده بێت. ههروهها داهااتی حکومه تی ههریمی کوردستان له باج زیاد ده کات و ههلی کاری زیار له بازاری کاردا ده خولقینیت.

بيست و چهوت

ئاوى مالاڻ دهكريته پاكترين
ئاو بو خواردنه وه

پشکیننی ستاندارد بو ئاوی خواردنه‌وه‌ی مآلان ده‌کریٲ و هیله‌کانی گواستنه‌وه‌ی ئاو و تانکی و ویستگه‌کان و چاله‌کانی دابه‌شکردنی ئاو هاوشیوه‌ی ستاندارده‌کانی ری‌کخراوی ده‌بلیو ئیچ ئو یان لی‌ده‌کریٲ سه‌باره‌ت به‌ئاوی خواردنه‌وه.

ئه‌م پرۆژه‌یه به ته‌واوبونی له‌چهند پرویه‌که‌وه سوود به هاو‌لاتیانی هه‌ری‌می کوردستان ده‌گه‌یه‌نیٲ، له‌پرووی ته‌ندروستییه‌وه دلیاده‌بن له ئاوی خواردنه‌وه‌و هه‌یچ زیانیکی ته‌ندروستیان پێ ناگه‌یه‌نیٲ. هه‌روه‌ها له‌پرووی ئابورییه‌وه ئه‌و پاره‌یه‌یان بو ده‌گه‌رپه‌یه‌وه که پرۆژانه بو ئاوی ده‌به سه‌رفی ده‌که‌ن، که هه‌ندی‌ک جار ئه‌و ده‌به پلاستیکیانه به‌چهند پرۆژیک له‌به‌ر هه‌تاو ده‌مینتییه‌وه و ئاوه‌که‌ی ناوی ژه‌ه‌راوی ده‌بیٲ و هاو‌لاتیانی‌ش به‌کاریده‌هیٲن.

هه‌ری‌می کوردستان یه‌کی‌که له‌و ناوچانه‌ی جیهان که سه‌رچاوه‌ی ئاوی سازگاری زۆره و بارانی‌شی زۆر لی‌ده‌باریٲ، به‌لام نه‌توانراوه که ئاوی خواردنه‌وه‌ی ستاندارد به‌گه‌یه‌نرپه‌ سه‌رجه‌م هاو‌لاتیانی هه‌ری‌می کوردستان له کاتی‌کدا ئه‌وه یه‌کی‌که له سه‌ره‌تایترین خزمه‌تگوزارییه‌کان که پێویسته پێشکه‌شیان بکریٲ.

ئه‌م پرۆژه‌یه بی‌جگه له به‌ستانداردکردنی ئاوی خواردنه‌وه، پید‌اچونه‌وه به سه‌رجه‌م پرۆژه‌کانی هیله‌کانی گواستنه‌وه‌ی ئاوی خواردنه‌وه‌دا ده‌کریٲ، هه‌روه‌ها ئاوی خواردنه‌وه‌ی پاک ده‌گه‌یه‌نرپه ئه‌و شوینانه‌ی که پێشتر ئاوی پاکیان پێ نه‌گه‌یشته‌وه.

پرۆژه که پیداجونه وه ده کات به هیلله کانی گواستنه وهی ئاوی زیرابه کان و پرێگری ده کریت له تیکه لَبونی ئاوی زیرابه کان به سه رچاوه کانی ئاوی خواردنه وه، وهک ئه وهی له ئیستادا له ههریمی کوردستان زۆرینهی ئاوی زیرابه کان و پاشماوهی کارگه و تاقیگه کان تیکه لَ به سه رچاوه کانی ئاوی خواردنه وه ده بن.

بۆ بودجهی ئهم پرۆژهیه، بیجگه له بودجهی حکومه تی ههریمی کوردستان سوود له هاوکاری و بودجهی ریکخراوه نیوده و له تیهی کان و هاوکارییه کانی ئاوه دانکردنه وهی عیراق وهرده گیریت که له لایه ن ولاتانی کۆمهک به خشه وه پیشکشی عیراق ده کریت و ههریمی کوردستانیش به شی خۆی به رده که ویت.

ته واوبونی ئهم پرۆژهیه له چهند روویه که وه سوود به هاو لاتیانی ههریمی کوردستان ده گه یه تیت، که دووریان ده خاته وه له نه خو شی، ههروه ها له پرووی ئابوری شه وه تیچوویه کی تریان بۆ ده گه ریته وه که ئه ویش کرینی ئاوی ده به یه که دلیاش نین له سه رچاوه و پاکیه که ی.

بیست و هه‌شت

قه‌ده‌غه‌کردنی تی‌که‌ل‌کردنی
ماده‌ی ره‌ساس له‌گه‌ل به‌ن‌زین

هه‌ڕیمی کوردستان پۆژانه پێویستی به زیاتر له ٦ ملیۆن لیتر به‌نزین هه‌یه، واته پۆژانه ئه‌وه‌نده بر به‌نزین له هه‌وا‌ی هه‌ڕیمی کوردستاندا ده‌سو‌تێنێت، که زۆرینه‌ی ئه‌و به‌نزینه‌ی ده‌سو‌تێنێت ماده‌ی ره‌ساس (رابع ئه‌سیلاتی ره‌ساس) تێکه‌ڵکراوه‌ بو‌ به‌رزکردنه‌وه‌ی کوالی‌تی به‌نزینه‌که.

ماده‌ی ره‌ساس (رابع ئه‌سیلاتی ره‌ساس) له‌کاتی تێکه‌ڵکردنی له‌گه‌ڵ به‌نزین کێشه‌کانی به‌نزینه‌که ناهێڵێت و کوالی‌تی به‌نزینه‌که بو‌ سو‌تان‌دن به‌رزده‌کاته‌وه و کێشه‌کانی ده‌شاریته‌وه، به‌لام به‌ سو‌تان‌دنی ئه‌م ماده‌یه له‌گه‌ڵ دو‌که‌له‌که‌یدا ماده‌ی ره‌ساس ده‌چێته هه‌وا‌وه.

ماده‌ی ره‌ساس یه‌کی‌که له هه‌ره مه‌ترسیدارترین ماده کیمیایه‌کان بو‌ سه‌ر ته‌ندروستی مرو‌ف و یه‌کی‌که له هۆکاره‌کانی توشبون به نه‌خۆشییه‌کانی شیرپه‌نجه و چه‌ندین نه‌خۆشی تر.

له هه‌ڕیمی کوردستان به‌هۆی ئه‌وه‌ی که‌رتی سو‌ته‌مه‌نی قو‌رخ کراوه له لایه‌ن پارتیه‌ سیاسی و به‌رپرسه‌ حزبییه‌کانیان و کۆمپانیا سی‌یه‌ره‌کانیا‌نه‌وه، دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌ت ناتوانن رێگری بکه‌ن له به‌کارنه‌هێنانی ئه‌و ماده‌یه.

له گه ل دهسته به کاربونی کابینه ی نویی حکومت، به یاسا ټیکه لکردن و به کارهینانی ماده ی ره ساس (رابع ئه سیلاتی ره ساس) له کاتی به ره مهینانی به نږیندا قه دهغه ده کریت و سزای قورسی بو داده نریت.

لیژنه ی تایبه تمه ند پوژانه پشکین بو سرجه م به نږینی به نږینخانه و پالوگه کان ده کهن و به دوزینه وهی ئه و ماده یه له به نږینه کدا بیجگه له ده ست به سه راگرتن به نږینه که و شوینه که، بهرپرسیار په وانیه ی دادگا ده کریت و به پیی یاسای ده رکراو سزای زیندانی کردن ده دریت.

یه کیک له هره بریاره کاراکان بو چا کردنی که رتی سوتهمه نی و نه هیشتنی ئهم کیشیه، دورخستنه وهی بهرپرسه حزبی و کوپانیاکانیانه له م که رته، که بیجگه له وهی به ته وای قورخیان کردوه، هیچ حسابیک بو ته ندروستی هاوالاتیانی هه ری می کوردستان ناکهن و له پیناو ده ولهمه ندبونی خویندا هه موو کاریک ده کهن ئه گهر زیانیشی بو هاوالاتیان و ته ندروستیان هه بیټ.

برپاری قه دهغه کردنی ماده ی ره ساس (رابع ئه سیلاتی ره ساس) له سه رتاپای هه ری می کوردستان جیبه جیده کریت و ئه و ماده یه له به نږینی هه ر ویستگه یه کی عه مبار کردن و به نږینخانه یه کدا بدوزریته وه، راسته وخو مو له ته که ی لی وهرده گیریته وه و خواونه که شی له ریگه ی داواکاری گشتیه وه ده دریته دادگا بو ئه وهی سزا بدریت.

بیست و نو

جیبه جیکردنی پرۆژهی ریسایکلین
له ههریمی کوردستان

به پپی ئاماره کانی وه زاره تی شاره وانی و گه شتوگوزار پۆژانه له ههریمی کوردستاندا (٩٠٠٠) (نو هه زار) ته ن خۆل و خاشاک کۆده کرێته وه بی ئه وهی مامه له به کی ته ندروستی له گه ل بکریت و هه یچ شتیکی بۆ ریسایکلین لی به کار به یتریت.

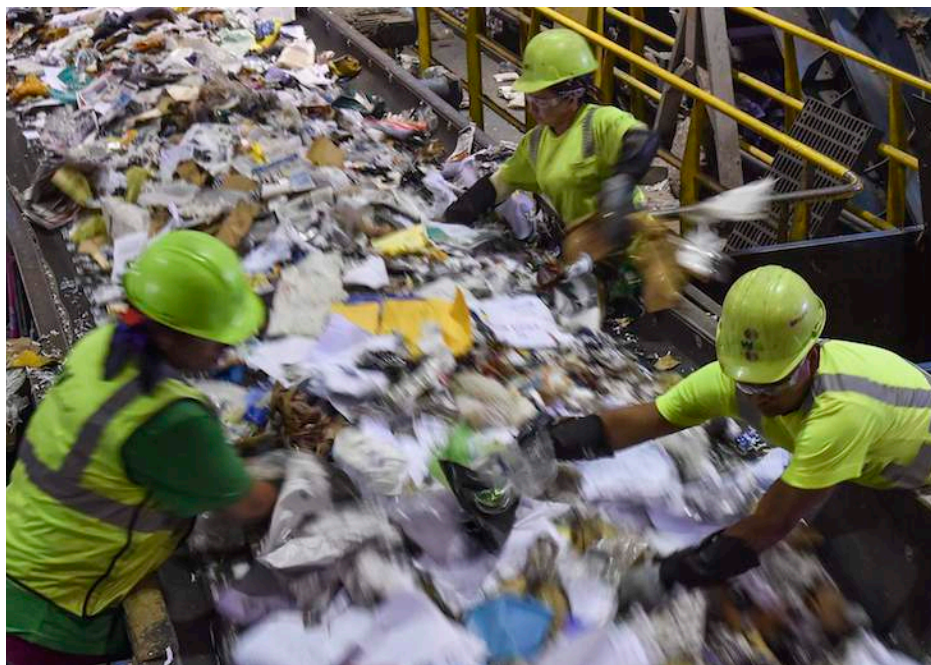
ههروه ها شپۆازی کۆکردنه وهی خۆل و خاشاک له ههریمی کوردستان به شپۆازیکی سه ره تاییه و سه ره جم جۆره کانی خۆل و خاشاک پیکه وه کۆده کرێته وه و هه یچ سو دیکی لی وه رنه گیرا وه و زیانی ش به ژینگه ی ههریمی کوردستان ده گه یه تیت. ئه مه بیجگه له وهی بو ته باریکی گران به سه ر حکومه ته وه و بیجگه له بودجه ی حکومه ت په نا برا وه ته به ر وه رگرتی پاره له ها ولاتیان بۆ کۆکردنه وهی خۆل و خاشاک.

جولانه وهی نه وهی نو ی پلانی ئه وهی هه یه له گه ل ده سه به کاربونی کابینه ی نو یی حکومه تی ههریم، پرۆژه ی ریسایکلین له ههریمی کوردستان له لایه ن کۆمپانیای بیانی و ناو خۆیه کانه وه جیبه جییکات.

پرۆژه که تهنه مامه له کردن و له ناو بردن و جیاکردنه وهی خوڵ و خاشاک ناگریته وه، به لکو شیوازی کوکردنه وهی خوڵ و خاشاک و شیوازی فرپندان له لایه ن هاوڵاتیان و هه لمه تی هۆشیارکردنه وهی پیویست و دانانی سزایه بو ئه وه که سانه ی سه ریچی پرینماییه کان ده که ن.

ئه م پرۆژه یه بیجگه له وهی تیچوو ی چاره سه ری خوڵ و خاشاک له سه ر حکومه تی هه ری م که مده کاته وه و چیت پیویست ناکات ئه وه ند پاره له کوکردنه وهی خوڵ و خاشاکدا سه رفبکات، له وه ش زیاتر کاریگه ری له سه ر ژینگه ی هه ری می کوردستان ده بی ت و ریگری ده کات له زیاتر پیسکردنی ژینگه .

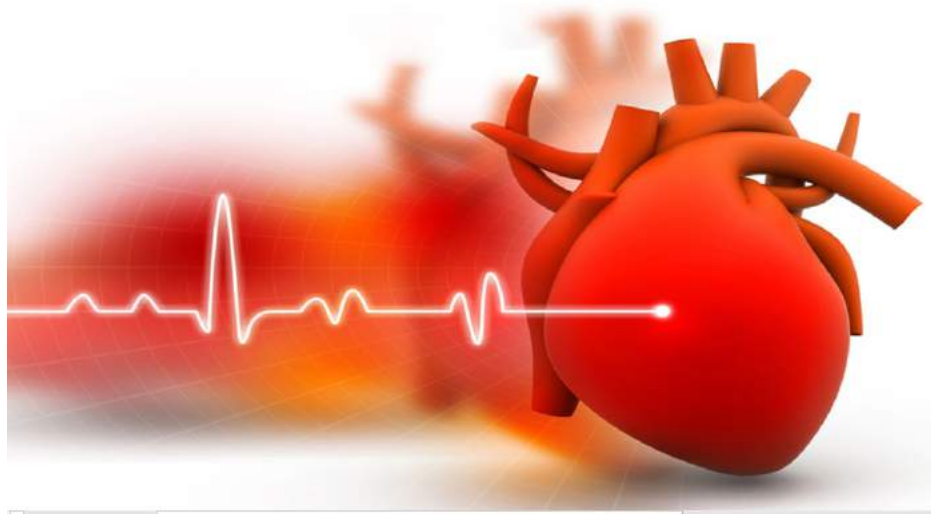
یه کیک له کاره سه ره کییه کانی ئه م پرۆژه یه بیجگه له کو مپانیای کانی پرۆژه ی ریسایکلین، هه لمه تی هۆشیارکردنه وه له سه ر چۆنیتی چاره سه رکردنی خوڵ و خاشاک و به شداریکردنی سه رجهم تاکه کانی کو مه لگه له وه هه لمه ته دا. ئه مه ش بیجگه له سو ده ژینگه یی و ته ندروستی و ئابورییه که ی سیمایه کی جوانتر به شارو شاروچکه کانی هه ری می کوردستان ده به خشی ت.

سى

بەرەنگاربونەۋەى نەخۆشییە دریژخایەن و ئامار بەرزەکان

دامه زراندنی دامه زراوه یه کی تایبەت له نێو وهزاره تی ته ندروستی به هاوکاری پسیپۆرانی بیانی و ناوخرۆیی، تایبەت به لیکۆلینه وهو به دوا داچوون و توێژینه وه له سه ر ئه و نه خۆشیانه ی له هه ریمی کوردستاندا هه ن یان ئاماره کانیا ن به ره و به رزبونه وه ده چیت.

یه کێک له و نه خۆشیانه ی هاو لاتیانی هه ریمی کوردستانی نیگه ران کردو وه به رده وام له میدیا کانه وه باس له ئاماره کانی ده کری ت نه خۆشی شیر په نجیه که سالانه نزیکه ی (۵۰۰۰) (پنج هه زار) که س توشی ئه و نه خۆشییه ده بن، هه روه ها هه زاران که سیش سالانه توشی نه خۆشییه درێژخایه نه کان ده بن وه ک زه خت و شه که ره و به رزبونه وه ی پێژه ی چه وری و چه ندین نه خۆشی تر.

سه رجه م توێژینه وه کان له لایه ن ئه م دامه زراوه یه وه بۆ هۆشیا کردنه وه ی هاو لاتیانی هه ریمی کوردستان بۆ لوده کری ته وه و ئاراسته ی لایه نه په یوه ندیدا ره کانی حکومه تی هه ریم ده کری ن بۆ دۆزینه وه ی پێگه چاره ی گونجا و به دوا داچوون و چاره سه رکردن.

ئه م دامه زراوه یه به هاوکاری پێکخراوی ته ندروستی جیهانی (WHO) کار ده کات و پشت ده به ستیت به ستاندار ده کانی ئه و پێکخراوه و سوود له و رکشۆپ سیمیناره کانی وه رده گری ت بۆ پێگه یاندنی کاد ره کانی.

ئەم دامەزراوھە پاستەوخۆ لەلایەن وەزارەتی تەندروستی و سەرپەرشتی دەبێت و یەکیەک دەبێت لە ھەرە کارە گرنگەکانی وەزارەت و مانگانە راپۆرتی چالاکییەکانی لە کۆنگرەھەکی پۆژنامەنوسی دا ئاشکرا دەکات.

ئەم دامەزراوھە بێجگە لە کارەکانی، ھەلمەتی ھۆشیارکردنەوھێ تەندروستی بەردەوامی دەبێت بە ھاوکاری میدیاکانی ھەریمی کوردستان و ئاگادارکردنەوھێ ھاوڵاتیان لە مەترسی بلاوبونەوھێ بونی ھەر نەخۆشییەکی.

بونی ئەم دامەزراوھە و توێژینەوھێکانی کاریگەریی دەبێت لەسەر ئاماری نەخۆشییەکان و دا بەزاندنیان، ھەرۆھە دامەزراوھێکانی تری حکومەتی ھەریمی کوردستان پابەند دەکات بە گرتنەبەری پیکاری گونجاو و پێویست لەسەر ئەنجامی توێژینەوھێکان.

ئەم دامەزراوھە ھاندەر و ھۆکاریکی سەرەکی دەبێت بۆ پێشخستنی کەرتی تەندروستی لە ھەریمی کوردستان و پێشکەشکردنی باشترین خزمەتگوزاری تەندروستی بە ھاوڵاتیانی ھەریمی کوردستان.

سى و يەك

گرنگيدان بە قۇناغى دوو گيانبونى
ئافرەتان و قۇناغى كۆرپەلەيى و
تەندروستى مىدالان

دەركردنى ياسايەكى تاييەت بۆ گرنگيدان بە قۇناغى دوو گيانبونى ئافرەتان و قۇناغى كۆرپەلەيى و تەندروستى مندالان بەشپۆەيەكى گشتى و تەندروستى منداالى نەبەكام بەتاييەتى.

بلاوكردنهوہى ھۆشيارى و پۆشنىيرى پيش قۇناغى دووگيانبون و پۆشنىيركردنى ئافرەتان پيش قۇناغى دووگيانبون و لە قۇناغى دوو گيانبوندا.
ھاندانى دايكان بۆ شىرپيدانى سروشتى و بلاوكردنهوہى ھۆشيارى يىبەشنەكردنى تازەلەدايكبونان لە شىرپيدانى سروشتى. لەلايەن دەسگاكانى سەر بە ۋەزارەتى تەندرووستيەوہ

دەستەبەركردنى تەۋاۋى خزمەتگوزارىيە تەندروستىيە پىۋىستەكان بۆ ئافرەتانى دووگيان و منداالى كۆرپەلە. ھەرۋەھا دەستەبەركردنى خزمەتگوزارى تەندروستى ددان پارىزى بۆ سەرجمە مندالان تا تەمەنى ۱۸ سال بە بەرزترين كوالىتى و بە بى بەرامبەر.

گرنگيدانى تاييەت بە نەخۆشخانەكانى مندابون و دابىنكردنى سەرجمە پىداۋىستىيە پزىشكىي و تەندروستىيەكان بۆ دايكانى دووگيان لە پيش لەدايكبونى كۆرپەلە و دۋاى لەدايكبونىشى.

لەگەل لەدايكبونى كۆرپەلەدا سەرجمە پىداۋىستىيە تەندروستى و پزىشكىيەكان بۆ كۆرپەلەكە دابىندەكرىت و بەردەوام چاۋدېرى پزىشكى دەيىت بە پىي خشتەيەكى ديارىكراۋ.

لەگەل لەدايكبونى كۆرپەلەدا دايكەكە بۆ ماۋەى ۱۲ مانگ مۆلەتى دايكايەتى پىدەدرىت گەر كارمەندى كەرتى گشتى يىت يان كەرتى تاييەت، گەر دايكەكەش نەۋىست ئەۋا باۋكەكەى دەتۋايت مۆلەتەكە ۋەربگريت، يان دەتۋانن بەشى بكن و بۆ ھەر يەكتىك لە دايك و باۋكەكە دەتۋانن شەش مانگ مۆلەت بە موچەى تەۋاۋەوہ ۋەربگرن.

سی و دوو

دهرکردنی یاسایه کی تایبته ته به
خاوهرن پیداوړیستییه تایبته ته کان

یه کیک له کاره سهرهکیه کانی په رله مانی داهاتووی ههریمی کوردستان ده رکړنی یاسایه کی تاییه ده بیت به خاوهن پیداو یستیه تاییه ته کان له ههریمی کوردستان، که تیابدا به پیی یاسا پیداو یستیه کانی ژیان و پوژانه و موچه ی شایسته یان بو دابینه کړیت.

له ټیستادا له ههریمی کوردستان خاوهن پیداو یستیه تاییه ته کان په راوړخراون و هیچ کاریکیان بو ناکړیت، ته نانه ت ټه و موچه یه شیان پینادریت که به شی چهن د پوژیکي بژیویان ناکات.

به پیی یاساکه موچه ی سهرجه م خاوهن پیداو یستیه تاییه ته کان ده ستکاری ده کړیت، به شیویه له گه ل بارودوخی ژیان و گوزهرانیان له ههریمی کوردستان بگونجیت.

سهرجه م پیداو یستیه پزشکی و ته ندروستییه کان بو خاوهن پیداو یستیه تاییه ته کان ده سته بهر ده کړیت.

رێنمایی تایبەت دەردەکرێت و مەرج بۆ سەرجهەم بینای دامەزراوە و شوێنە گشتییەکان کە شوێنی تایبەت بە هاتوچووێ خواوەن پێداویستییە تایبەتەکان دروستبکەن.

کارئاسانی زیاتری یاسایی بۆ خواوەن پێداویستییە تایبەتەکان دەکرێت لە کاتی داواکردنی قەرز بۆ پرۆژەبەک یان هەر مامەڵەیەکی تری دامودەزگاکی حکومەت یان داواکردنی خوێندن لە زانکۆ و پەیمانگاگان.

لە یاسا نوێیە کەدا دەبێت سەرجهەم فەرمانگەکانی کەرتی گشتی و تایبەت رەچاوی دامەزراندنی کەسانی کەم ئەندام بکەن بۆ ئەو پەسپۆریانەی کە پێویستیانە و لە کاتی بونی کێبڕکێ، کەسی کەم ئەندام لەپێشتەر بێت بۆ کارە کە بەمەرجی مەرجەکانی پێویست بۆ دامەزراندنی تێدا بێت.

پێداچونەو بە بێرپارەکانی پیشوی حکومەتی هەریمی کوردستاندا دەکرێت لەسەر رێژەی کەم ئەندامی خواوەن پێداویستییە تایبەتەکان و لەگەڵ رێژەی ستاندارد لە وڵاتە پیشکەوتوووەکان بگونجێت.

سى و سى

پاڭىشتى دارايى و بيمەى
تەندروستى بۆ توشبوانى شىرپەنجه
و نەخۇشيه دريژخايەنەكان

جولانه‌وهی نه‌وهی نوێ له‌پێگه‌ی پلانتیکه‌وه پالپشتی دارایی سهرجه‌م توشبوانی نه‌خۆشییه‌کانی شێرپه‌نجه ده‌کات له هه‌ری‌می کوردستان، هه‌روه‌ها پابه‌ند ده‌بێت به دابینکردن ده‌رمان و پێداویستی پزیشکی بۆ سهرجه‌م توشبوان.

سالانه له هه‌ری‌می کوردستان نزیکه‌ی ۵۰۰۰ که‌س توشی نه‌خۆشی شێرپه‌نجه ده‌بن، له‌ ساڵی ۲۰۱۶ دا ۵۰۹۷ که‌س توشی نه‌خۆشی شێرپه‌نجه‌بوون و هه‌روه‌ها له‌ ساڵی ۲۰۱۷ دا ۴۸۰۸ که‌س تووشی شێرپه‌نجه‌بوون.

بێجگه له ده‌سته‌به‌رکردنی بيمه‌ی ته‌ندروستی بۆ توشبوانی نه‌خۆشی شێرپه‌نجه که هاوکاری دارایی و ده‌رمان و ناردن بۆ چاره‌سه‌ر بۆ ده‌ره‌وه‌ی وڵات له‌کاتی پێویستدا و نه‌شته‌رگه‌ری و سهرجه‌م پێداویستیه‌کی تری پزیشکی نه‌خۆشه‌که ده‌گرێته‌وه.

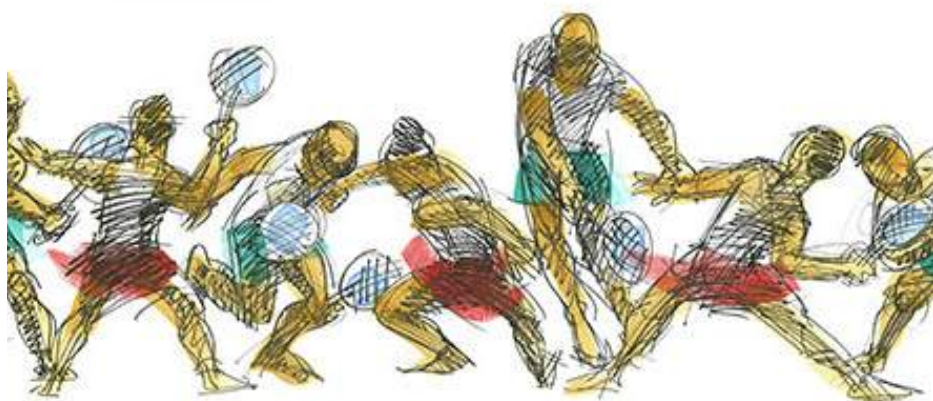
هه‌روه‌ها حکومه‌تی هه‌ری‌م له‌پێگه‌ی وه‌زاره‌تی ته‌ندروستی یه‌وه پابه‌ند ده‌بێت له‌به‌رده‌وامی پێشخستنی توانا پزیشکییه‌کانی نه‌خۆشخانه‌کانی شێرپه‌نجه له هه‌ری‌می کوردستان و پشت به‌ستن به‌ پسپۆری بیانی و ناوخرۆیی.

سالانه له یاسای بودجه‌ی هه‌ری‌می کوردستان، بودجه‌یه‌کی تایبه‌ت بۆ نه‌خۆشییه‌کانی شێرپه‌نجه و هه‌لمه‌ته‌کانی به‌ره‌نگاربونه‌وه و دابینکردنی پێداویستیه‌کانی نه‌خۆشخانه‌کانی شێرپه‌نجه دیاریده‌کری‌ت، هه‌روه‌ها گرنگی ده‌دری‌ت به توێژینه‌وه و لێکۆڵینه‌وه‌کانی به‌دواداچونی هۆکانی زیادبونی ئاماره‌کانی توشبوانی شێرپه‌نجه.

له‌پێگه‌ی رێکخراوه نێوده‌وله‌تیه‌کانی بواری ته‌ندروستی و پزیشکییه‌وه هه‌ولێ هێنایی پسپۆری بیانی ده‌دری‌ت بۆ هه‌ری‌می کوردستان بۆ ئه‌وه‌ی هاوکار بێت له به‌رزکردنه‌وه‌ی توانای کارمه‌ند و پزیشکه‌کانی هه‌ری‌می کوردستان که له‌گه‌ڵ نه‌خۆشه‌کانی شێرپه‌نجه‌دا کارده‌کهن.

سی و چوار

وہرزش و ہونہر دہکریتہ
کایہیہ کی گرنگی ولات

وهرزش ده کرېته کایه یه کی گرنګی ولات و له باری ناپروښنالیه وه (هاوی) ده گوازیته وه بـو باری پروښنالی (پیشه یی)، بودجه یه کی تایهت ته رځانده کرېت بو هاوکاریکردنی که نجان له بواری وهرزشی و دروستکردنی نه کادیمیای وهرزشی و پېگه یانندن و دوږینه ی تواناکانی یاریزانان.

خولی به هیڅ له نیو یانه و تیپه کانی ناو هه ریښی کوردستاندا ده کرېته وه و براوه ی خوله کان یاری و چالاکی نیوده وله تیپان بو سازده کرېت.

وهرزش له کایه یه کی پشتگوږ خراوه وه ده گوړین بو کایه یه ک که بتوانیت خوږی به خپو بکات وخوږی پاره په یدا بکات و بیټه بزښ و چاوه پروانی دهستی کهس نه بیټ.

له پړگه ی کوډمپانیا ناو خوږی و بیانیه کانه وه وه به ره یپان له بواری وهرزشدا ده کرېت و ده کرېته کایه یه کی گرنګ له هه ریښی کوردستاندا و ده کرېته هوکاري ناساندنی زیاتری هه ریښی کوردستان له سهر ئاستی نیوده وله تی.

له سه رجه م قه زاو ناحیه کانی هه ریښی کوردستان، نه کادیمیای وهرزشی و یاریګای توپیی پی و هوږلی داخراوی سه رجه م جوړه وهرزشه کان ده کرېته وه و له سهر دهستی ماموستا و راهینه رانی وهرزشی توانا وهرزشیه کانی که نجان و مندالان پېشده خرین.

له پرۆگرامه کانی خویندنی سهرجه م ئاسته کانداهه رزش ده کرېته وانه په کی سهره کی و په یمانگای زیاتری تاییه ت به وهرزش له ههریمی کوردستاندا ده کرېته وه.

له بواړی هونه ریشدا گرنګییه کی تاییه ت ده درېت به هو له کانی نمایش و نه کادیمیا کانی پیګه یاندنی هونه ری و به شه کانی هونه ر له زانکو و په یمانگاکانی ههریمی کوردستان. ههروه ها هه ولدان بو چالا ککړدنه وه ی سه ندیکای هونه رمه ندان و ده ره یتانی له ژیر ده ستی حزه کان و گه راندنه وه ی بو خودی هونه رمه ندان خو یان.

له ریګه ی وه زاره تی پهروه رده وه گرنګی تاییه ت ده درېت به وانه کانی هونه ر له خویندنگا کانداهه به هیچ شیوه یه ک ریګه نادرېت وانه ی هونه ر وه ک وانه په کی لوه کی پاشکو نه ژمار بکرېت و گرنګی پی نه درېت، به هه مان شیوه بو وانه ی وه رزشیش.

له ریګه ی کو مپانیا بیانی و ناو خو ښه کانه وه وه به ره یتان له بواړه کانی هونه ردا ده کرېت و هه ولی دروست کړدنی ژیر خا ټیکې پته وی هونه ری ده درېت، به تاییه تی له هو له کانی سینه ما، هو له کانی نمایش هونه ری، ستو دیو کانی به ره مه یتانی فیلم و دراما.

سی و پینج

هه موارکردنه وهی یاسای
کاری رۆژنامه گهری و
جیبه جیکردنی یاسای
مافی به دهسته یانی زانیاری

یەکیک لە کارەکانی پەرلەمانی نوێی هەریمی کوردستان هەموارکردنەوهی یاسای کاری پۆژنامەگەریی ژمارە (۳۵) ی سالی (۲۰۰۷)ە، بۆ ئەوهی سەرجهەم بواره‌کانی میدیا بگرتەوهو سەرجهەم کارەکانی میدیاکاران و پۆژنامەنوسان و ماف و ئیمتیازاتیان لەخۆبگرێت.

لەکاتی دەرچوونی یاسای کاری پۆژنامەگەری هەریمی کوردستاندا، بێجگە لە پۆژنامە‌ی نوسراو، هیچ کاریکی تری پۆژنامەگەری لەبەرچاو نەگیراوه. بۆیە یاساکە گرفت و کەموکورتی زۆری هەیه.

هەرچەندە یاساکە لەپرووی ناوەرۆکەوه تارا‌ده‌یه‌ک یاسایه‌کی باشه و زیندانی بۆ پۆژنامە‌نوسان نەهێشتوووه و پۆژنامە‌ نابێت داخ‌ری‌ت، بە‌لام دامە‌زراوه‌کانی حکومه‌تی هەریم ئەم یاسایه‌یان وه‌ک خۆی جێبه‌جێنه‌کردوووه و سالانه‌ سه‌دان پێش‌یلکاری به‌رامبه‌ر پۆژنامە‌نوسانی هەریمی کوردستان تۆمار ده‌کری‌ت.

لەکاتی هەموارکردنەوهی یاساکەدا ته‌ئکید له‌سه‌ر سزادانی ئەو که‌سانه‌ ده‌کری‌ته‌وه که پێش‌یلکاری به‌رامبه‌ر له‌ رۆژنامە‌نوسان نه‌جامده‌ده‌ن. هه‌روه‌ها فراوان‌کردنی مه‌ودا‌کانی ئازادی پاده‌ر‌پ‌رین زیاتر ده‌کری‌ت.

له‌ماوه‌ی پینج‌سالی پابردوودا نزیکه‌ی سی‌هه‌زار پیشیلکاری جوړاوجوړ به‌رامبه‌ر
پوژنامه‌نوسانی هه‌ریمی کوردستان و دامه‌زراوه‌ میدیایه‌کان تو‌مارکراوه، به‌لام‌سه‌رباری
تو‌مارکردنی داوای یاسایش هیچ‌کە‌سیک له‌سه‌ر نه‌و پیشیلکاریانه‌سزا نه‌دراوه‌یان
دادگایی نه‌کراوه.

له‌هه‌مانکاتدا یاسای مافی به‌ده‌سته‌پنانی زانیاری له‌لایه‌ن حکومه‌تی هه‌ریمی
کوردستانه‌وه‌ چالاک ده‌کریت و جیبه‌جیده‌کریت، که‌ئاسانکاری بو‌ پوژنامه‌نوسان و
هاولاتیان ده‌کات بو‌ ده‌ستگه‌یشتن به‌هه‌ر زانیارییه‌ک که‌ ده‌یانه‌ویت.

جیبه‌جیکردنی یاسای مافی به‌ده‌سته‌پنانی زانیاری یه‌کیک ده‌بیت له‌کاره‌کانی
کابینه‌ی داها‌تووی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و نه‌مه‌ش ده‌بیته‌ هو‌کاریکی سه‌ره‌کی
بو‌شه‌فاف بونی حکومه‌ت و دامه‌زراوه‌کانی و ریگریکردن له‌گه‌نده‌لی و به‌هه‌ده‌ردانی
سامانی گشتی.

سى و شەش

بەھیزکردنى تواناي زانكۆكان و
مامۇستايانى زانكۆ

توانای زانکۆکان و مامۆستایانی زانکۆ به‌هێز ده‌کری‌ت له‌پێگه‌ی خولی به‌هێزکردنی مامۆستایانی زانکۆ و هێنایی پسرپۆری بیانی و مامۆستای بیانی و ناردنی مامۆستایانی زانکۆ بۆ زانکۆ پێشکه‌وتوو ده‌کانی جیهان و گۆڕینی پرۆگرامه‌کانی خوێندنی زانکۆکان و باشتکردنی رانکینی زانکۆکانی هه‌ری‌می کوردستان.

تا ئێستا زانکۆکانی هه‌ری‌می کوردستان نه‌یان‌توانیوه ببنه سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگ بۆ پرکردنه‌وه‌ی پێداویستیه‌کانی بازاری کار له ده‌رچوانی به‌هره‌مند و پێگه‌یشتوو. به‌ل‌کو به‌شێکی زۆری ئه‌وانه‌ی زانکۆکان ته‌واو ده‌که‌ن له پێشه‌یه‌کدا کار ده‌که‌ن جیاوازه له خوێندنه‌که‌ی خۆیان.

سه‌رباری ئه‌وه‌ی له‌ماوه‌ی ۱۵ ساڵی ڕابردوودا پێداویستی زۆر بۆ زانکۆکان دا‌بینکرا له‌پرووی بێنا و پێداویستی تاقیگه‌کان، به‌لام به‌هۆی نه‌گۆڕینی پرۆگرامی خوێندن و که‌می یان نه‌بونی پسرپۆری بیانی و کاری هاوبه‌ش له‌گه‌ڵ زانکۆ پێشکه‌وتوو ده‌کانی جیهان، ئاستی زانستی زانکۆکانی هه‌ری‌می کوردستان به‌ره‌و داوه‌ ڕۆیشتوو.

تهانهت ئیستا زانکۆ حکومییهکان زۆر پشتگوێ خراون و زانکۆ ئەهلییهکان
پێشهنگیان له زانکۆ حکومییهکان گرتوووه و ئهوان زیاتر پشت به مامۆستای بیانی و
پسپۆری بیانی دههستن.

جولانهوهی نهوهی نوێ پلانی ئهوهی ههیه که زانکۆکانی ههریمی کوردستان
گهشهپیدات له پرووی زانستی و بهرپۆهبردن و بهرهمهتانی دهچووی بههرهمهند و
بهتوانا بۆ ئهوهی خزمهتی به بازاری کاری ههریمی کوردستان بکات.

له ماوهی دوو ساڵ دا زانکۆکان رادهسپێدرین بۆ دۆزینهوهی سهراچهی داها
بۆ ئهوهی لهماوهی درێژخایهنا دا زانکۆ حکومییهکان بتوانن پشت به خۆیان بهستن
بههمهرجی لهسهرا حسابی قوتابیان نهییت.

لیژنهیهکی تایهت له وهزارهتی خوێندی بالā لهژیر سهراپهرشتی راستهوخوی
وهزیری خوێندنی بالā سهروکی ئهجومهنی وهزیران پێکدههێنریت بۆ جیه جیکردنی
پلانی زانکۆکانی ههریمی کوردستان له ماوهی چوار سالدا.

سی و جهوت

دهسه لاتی دادوهری سه ره خو بیته و
بیته به هیزترین و بالاترین دهسه لاتی
له هه ری می کوردستاندا

دروستکردنی هیڅیکې تاییه ت بۆ جیبه جیکردنی فرمانه کانی دهسه لاتی دادوهری و پاراستنی داموده زگاگان. له گه ل ریکه سته وهی په یمانگای دادوهران و چوښتی وهرگرتن دادوهر و پښه یاندیان.

جولانه وهی نه وهی
(یه ک سالی - چوار
دا بلاوکرده وه، که
به رزترین و به هیترین
نوی پشتر پلانیکی ستراتیژی به سی قوناغ
سالی - ۱۵ سالی) بۆ چاکسازی له دهسه لاتی دادوهری
به جیبه جیکردنی نه و پلانه دهسه لاتی دادوهری ده بیته
دهسه لات له ههریمی کوردستاندا.

له گه ل ده سته کاربونی
به جیبه جیکردنی
ستراتیژی جولانه وهی
ههریمی کوردستان.
کابینه ی نوی حکومتی ههریمدا ده سته کړیت
قوناغه کانی یه ک سالی و چوار سالی له پروژهی
نه وهی نوی بۆ چاکسازی له دهسه لاتی دادوهری له

به جیبه جیگردنی ئه و پرۆژهیه، دهسهلاتی دادوهری دهبیته بههیزترین و بالاترین دهسهلات له ههریمی کوردستاندا و پارێزه‌ری سه‌ره‌کی ماف و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان ده‌بیته به‌ بێ جیاوازی.

سه‌ربه‌خۆبونی دهسهلاتی دادوهریی و بونی به‌ به‌هیزترین دهسهلات یه‌کیک ده‌بیته له‌ پایه‌ سه‌ره‌کی و بنه‌رته‌تییه‌کانی گه‌شه‌سهندنی ههریمی کوردستان به‌ سه‌رجه‌م بواره‌کاندا.

دهسهلاتی دادوهری هوکاري سه‌ره‌کی ده‌بیته له‌ رێگریکردن له‌ گه‌نده‌لیو به‌هه‌ده‌ردانی سامانی گشتی و دورخستنه‌وه‌ی دهسهلاتی حزب و به‌رپرسه‌ حزبییه‌کان له‌نیو داموده‌زگا‌کانی حکومه‌تدا.

سى و ھەشت

گۆرىنى شىۋازى دانانى داۋاكارە گشتىيەكان

گۆپىنى شىۋازى دىيارىكىردن و دانانى داواكاره گشتىيەكان لە ئاستى پارىزگاكان، بهجۆرىك داواكارى گشتى لەگەڵ هەلبژاردنى ئەنجومەنى پارىزگاكان بە دەنگدان هەلەبژێردى و تەنها لەكاتى تۆمەتى ئابروبهراڤەدا بە برپارى ئەنجومەنى پارىزگا لە كار دووردهخريتهوه و بە دەنگدانى ئەندامانى ئەنجومەنى پارىزگا كەسكى تر هەلەبژێردى.

خۆكاندىكىردنى كاندىدهكان لە لايەن كۆمسيۆنى هەلبژاردنهكانى هەريمهوه پەسەند دەكرى و يەكێك لە مەرجە سەرەككەكان بى لايەنى و دووربونى كاندىدهكانە لە پارتە سياسىيەكان و ئەندامبونىتى لە پارتىكى سياسى.

دامەزراوى داواكارى گشتى دەكرىتە دامەزراوىيەكى چالاک و كاريگەر بۆ پاراستى بەرژەوهندييەكانى هاولاتيانى هەريمى كوردستان و بە دادگا گەياندى ئەو كەس و لايەنانەى زيان بە بەرژەوهندى گشتى و هاولاتيانى هەريم دەگەيەن.

دامەزراوى داواكارى گشتى مانگانە راپۆرتى خۆى لەسەر كار و چالاككەكانى بۆ راي گشتى لە كۆنگرەيەكى پۆژنامەوانى لەسەرەجەم پارىزگاكانى هەريمى كوردستان بڵاودهكاتەوه.

ههروهها په یوه نډیه کانی له گه‌ل هاو‌لاتیاندا ئاسانت‌ر و فراوانتر ده‌کات بۆ وه‌رگرتنی شکات و گله‌یی و گازنده‌کانی هاو‌لاتییان له‌سه‌ر هه‌ر کیشه‌یه‌کی یاسایی یان هه‌ر کارێک که زیانی به به‌رژه‌وه‌ندی گشتی گه‌یاندووه.

داواکاری گشتی له لایه‌ن ده‌سه‌لاتی دادوه‌رییه‌وه سه‌رپشک ده‌کریت بۆ دروستکردنی لیژنه و به‌دواداچوون و لیک‌کو‌لینه‌وه له‌سه‌ر هه‌ر پرۆژه و کارێک که گومانی بونی گه‌نده‌لی و زیان گه‌یاندن به هاو‌لاتیانی هه‌ریمی له‌سه‌ر بیت.

داواکاری گشتی ده‌بیته پارێزه‌ری راسته‌قینه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی هاو‌لاتیانی هه‌ریمی کوردستان و به‌گژاچونه‌وه‌ی گه‌نده‌ل‌کار و قۆرغ‌کاران، هه‌روه‌ها چاودێر‌یکی چالاک ده‌بیت به‌سه‌ر ره‌وشه‌کانی مافه‌کانی مرو‌وف و ئازادی پاده‌پرین و چالاک‌ی سیاسی له هه‌ریمی کوردستان.

چالاک بونی دامه‌زراوه‌ی داواکاری گشتی و ده‌ره‌ینانی له‌ژێر کاریگه‌ری حزب و به‌رپرسه‌ حزبییه‌کان، ته‌واو‌کاری پرۆژه‌کانی جو‌لانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ و با‌لاده‌ستی ده‌سه‌لاتی دادوه‌رییه‌ له هه‌ریمی کوردستان، که داها‌تووی گه‌شاوه بۆ هه‌ریم مسو‌گه‌ر ده‌کات.

سی و نو

پهیره وکردنی دهسه لاتی لامه رکه زی
و پیدانی دهسه لاتی زیاتر
به نه نجومه نی پاریزگاگان

یه کیک له کاره سه ره کییه کانی کابینه ی نوئی حکومتی هه ریم و پلانی جولانه وهی نه وهی نوئ، هه موار کردنه وهی یاسای ئه نجومه نی پارێزگا کانی هه ریم و په پره وکردنی ده سه لاتى لامه رکه زی و پیدانی ده سه لاتى زیاتر ده بیټ به ئه نجومه نی پارێزگا کان به تابه تی له و بریارانه ی په یوه ندی به پرۆژه خزمه تگوزارییه کان و به رژه وه ندیه کانی هاوڵاتیانی پارێزگا کانه وه هیه.

سیسته می لامه رکه زی و بونی ده سه لاتى زیاتر له ئه نجومه نی پارێزگا کان، کێپکێیه ک له نیو پارێزگا کاند دروسته کات بو خزمه تکردنی زیاتری پارێزگا کانیان.

له ئیستادا ئه نجومه نی پارێزگا کانی هه ریم ده سه لاتیکى ئه وتویان نییه و شیوازیکی کارتونیان وه رگرتوو، له کاتیکدا ئه و ئه نجومه نانه له لایه ن هاوڵاتیانی پارێزگا کانه وه هه لێژێردراو و دهنگیان پێ دراوه.

زیادکردنی ده سه لاته کانی ئه نجومه نی پارێزگا کان له و بریارانه دا ده بیټ که په یوه ندی راسته وخوئ به ژیا نی هاوڵاتیانی پارێزگا که وه هیه، وه ک پرۆژه خزمه تگوزارییه کان، دا بینکردنی خزمه تگوزارییه بنه په تیه کان بو هاوڵاتیان، بازا ره کان، بازا ری کار، چاودیری پرۆژه کان و به دادگا گه یاندنی ئه و خاوه ن پرۆژانه ی زیان به هاوڵاتیانی پارێزگا که ده گه یه ن، ههروه ها هه لێژاردنی پارێزگار له پێگه ی دهنگدانه وه و دانانی به گگویره ی یاسا له پارێزگا که نه ک به بریاری مه رکه زی حکومتی هه ریم.

بونی دهسه لاتی زیاتری نه نجومه نی پاریزگاگان، کاری هاو لاتیان ئاسانتر و خیراتر ده کات و کاری پوتینی له فه رمانگه کانی حکومه تی هه ریما که مترده کاته و هوکاریکی تری گه شه ی ئابوری و بوژاندنه وه ی بازار ده بیئت.

جولانه وه نه وه ی نوئی باوه ری به لامه رکه زی دارایش هه یه بو پاریزگاگان به شیوه یه ک ۲۰٪ پروژو وه به ره یئانه کان له لایه ن پاریزگاگانه وه جیه جی ده کریت، و له ماوه ی چوار سال دا پاریزگاگان هانده درین به به رزکردنه وه ی داها تی خو یان به وه ی هه ر داها تیکی نوئی له هه ر پاریزگایه ک په یدابکات ئه وای ۵۰٪ ده گهریته وه بو حکومه تی ناوخوی تا له پروژه کانی وه به ره یئان به گه ری بخت.

نه نجومه نی پاریزگاگان به هاوکاری وه زاره ته کانی حکومه تی هه ریما سه ره رشتی پروژو خزمه تگوزارییه کان ده کهن و ده بنه چاودیریکی چالاک به سه ر پروژه کانه وه. بونی دهسه لاتی زیاتر له نه نجومه نی پاریزگاگان و دروستبونی کیپرکی له نیوان نه نجومه نی پاریزگاگانی هه ریما کوردستاندا به به رژه وه ندی پیشکته وتی پاریزگاگان ده شکیته وه. هه روه ها یه کیکی تر له کاری نه نجومه نی پاریزگاگان چاره سه ری گرفته کانی پوژانه ی هاو لاتیان و وه لامدانه وه ی گله یی و گازنده کانیان ده بیئت که لیژنه کانی نه نجومه نی پاریزگا به دوا داچون بو کیشه کانی هاو لاتیان و په خنه کانیان ده کهن و دواتر له کو بونه وه ی نه نجومه ندا بریاری له باره وه ده دریئت.

چل

دروستکردنی شه‌ش ناوچه‌ی پیشه‌سازی گه‌وره

یه کیک له کاره سهرهکییه کانی کابینه ی نوئی حکومه تی ههریمی کوردستان، دروستکردنی شهش ناوچه ی پیشه سازی گه وره یه له (هه ولیر، سلیمانی، دهۆک، هه له بجه، گهرمیان، پابه رین) له پیناو زیادکردنی به ره مه پتان و په خساندن هه لی کار و زیادکردنی داها تی ههریمی کوردستان.

ئه م ناوچه پیشه سازیانه له دووری ناوچه ی دانیش تئوانه کان دروستده کریت و سهرجه م کارگه ی نزیک شار و شوینی دانیش تئنه کان بۆ ناوچه پیشه سازییه کان ده گوازی نه وه.

حکومه تی ههریم زهوی له ناوچه پیشه سازییه کان به پپی پیوست ده داته خاوه نکار و کارگه و کۆمپانیایان، ههروه ها خزمه تگوازییه بنه ره تییه کانی ئاو و کاره با و پینگاوبان و هیله کانی گواستنه وه و په یوه ندیکردنیان بۆ دابینده کات.

به ته واوبونی پرۆژه ی دروستکردنی ئه م شهش ناوچه پیشه سازییه گه وره یه، ههریمی کوردستان ده بیته یه کیک له ناوچه پیشه سازییه گرنگه کان له سهر ئاستی عێراق و پرۆژه لاتی ناوه راست.

حکومه تی ههریمی کوردستان کارئاسانی ده کات بۆ گواستنه وه ی به ره مه می سهرجه م ئه و کارگانه بۆ ناوچه کانی تری عێراق و ده ره وه ی عێراق، له پینگه ی مامه له ی هه نارده کردن و دابینکردنی پینگای پیوستی گواستنه وه. ههروه ها حکومه ت پابه ند ده بیته به کار ئاسانی یاسایی و مامه له کانی فیزا و مۆله تی مانه وه له ههریمی کوردستان بۆ سهرجه م کارمه نده بیانییه کانی کۆمپانیا و کارگه کان.

له دروستکردنی ئه و شهش ناوچه پیشه سازییه دا سهرجه م پێنماییه ژینگه ییه کان جیه جیده کرین له پیناو پترگرتن له زیان گه یاندن به ژینگه ی ههریمی کوردستان و سهرجه م کارگه و کۆمپانیایان ئیجبار ده کرین به پپی ستاندارده نیوده وه له تییه کانی بواری ژینگه کارگه کانیان کارپیکه ن.

چل و یه‌ک

دامه‌زrandنی سه‌نته‌ری راه‌ینان و
ناماده‌کردنی ده‌ستی کار

ته‌واوبونی ئەم شەش ناوچە پێشەسازییە کاریگەری زۆری دەبێت لەسەر بەرزکردنەوه‌ی ئاستی بەرھەمھێنان لە ھەرێمی کوردستان و پێژەی ھەناردە بەرزەدەکاتەوه‌و پێژەی ھاوردەش کەمدەکاتەوه‌، لەگەڵ ئەوەشدا دەبێتە ھۆی زیادکردنی داھات و زیادکردنی ھەلی کار لە ھەرێمی کوردستاندا.

دامەزراندنی سەنتەری پراھینانی بێکاران و ئامادەکردنی دەستیکار بۆ پرۆژە و کارگە جیاوازیەکان. ھەر ھاوڵاتیەک بێ کار بێت، ئەو سەنتەرە پراھینانی پێ دەکات و دواتر کاری بۆ دەدۆزێتەوه‌.

ئەو کەسانەس توانای کارکردنیان ھەیە لەھەرێمی کوردستان و ئامادەن بۆ کار و ھەک دەستی کار ئەژمار دەکێن ژمارەیان (١٤٠٠٠٠) (میلیۆتیک و چوار سەد ھەزار) کەسە. بەپێی پێژەی بێکاری لە ھەرێمی کوردستان کە (٢٠٪) لە ژمارەیی ئەو کەسانەیی ھەک ھیزی کار ئەژمار دەکێن (٢٨٠٠٠) (دوو سەد و ھەشتا ھەزار کەسیان بێکارن) و (١١٢٠٠٠) (میلیۆتیک و سەد و بیست ھەزار) کەسیان کاریان ھەیە.

ھەر کەسێک لە ھەرێمی کوردستان توانای کارکردنی ھەبێت و بێکار بێت، لەم سەنتەرە فایلیکی تایبەتی بۆ دەکێتەوه‌و دوا چاوپێکەوتن و ھەڵسەنگاندنی دەنێردێت بۆ خولی پراھینان و دواتر کاری گونجاوی بۆ دەدۆزێتەوه‌.

سەرجه‌م دامه‌زراوه‌و کارگه‌و پروژه‌کانی که‌رتی گشتی و که‌رتی تایبەت ئیجبار ده‌کرین که‌ بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی ده‌ستی کار و که‌سی گونجاو داوای سی‌قی و ده‌ستی کار له‌م سه‌نته‌ره‌ بکه‌ن.

یه‌کیک له‌ ئامانه‌کانی ئهم سه‌نته‌ره‌ دابه‌زاندنی پڕژه‌ی بیکاری و دۆزینه‌وه‌ی هه‌لی کار و ئاماده‌کردنی ده‌ستی کاری پپوسته‌ بۆ بازاری کاری هه‌ریمی کوردستان.

ئهم سه‌نته‌ره‌ وپسایتیکی گونجاوی ده‌بیت که‌ سه‌رجه‌م ئه‌و هه‌لی کارانه‌ی تیا‌دا بڵاوه‌کرپته‌وه‌ که‌ که‌رتی تایبەت و که‌رتی گشتی پپوستانه‌ و ته‌نها ئه‌و که‌سانه‌ ده‌توانن ببینن که‌ ئه‌کاونتیکی تایبەت به‌خۆیان له‌م سه‌نته‌ره‌ کردووه‌ته‌وه‌و ناوی خۆیان تۆمارکردووه‌.

ئهم سه‌نته‌ره‌ ئۆفیس‌ی له‌سه‌رجه‌م شار و قه‌زاکانی هه‌ریمی کوردستان ده‌بیت و کاری سه‌ره‌کی ته‌واوکاری پلانه‌کانی نه‌وه‌ی نوێ ده‌بیت بۆ دۆزینه‌وه‌ی ۱۵۰ هه‌زار هه‌لی کاری نوێ له‌ هه‌ریمی کوردستان له‌ماوه‌ی چوار ساڵدا.

ئهم سه‌نته‌ره‌ هاوکاری ئه‌و هاوڵاتیانه‌ش ده‌بیت که‌ بپروژه‌ی نوێی بازرگانی و ئابوریان هه‌یه‌ له‌پڕگه‌ی پشکه‌شکردنی راوێژ و راهێنانی کارمه‌ندان و هاوکاریکردن و پڕنمایی بۆ مامه‌له‌ یاساییه‌کانی دامه‌زاندنی پروژه‌یه‌کی ئابوری و بازرگانی.

چل و دوو

رېځخستن و نوږه نكردنه وهی
هیله كانی گواستنه وهی گشتی

یه کټکی تر له کاره کانی کابینه ی نوټی حکومتی هر یم کردنه وه ی دهرگای وه بهرینانه له سهر هیله کانی گواستنه وه ی گشتی له پاس و ته کسی له ناو شار و شاروچکه کانی هر یمی کوردستان.

له رټگه ی ئه م پروژیه وه هیله کانی گواستنه وه ی پاس و ته کسیه کان رټکده خرپنه وه و کاتی هاتوچوټیان به ئه لکتروټی ده کرټ و ئوتومبیلی نوییان بو دابینده کرټ، بیجگه له رټکخته وه ی هیله کانی گواستنه وه ی گشتی، کاریگه ری ده بیټ له سهر باشرکردنی ژیان و گوزهرانی ئه و که سانه ی له م بواره دا کارده که ن.

سیستمی رټگاو بانه کانی ناوشاره کان گورانکاری تیداده کرټ به جوړټک ئه وله ویه ت ده درټ پاسه کان که رټگان له کاته کانی ده سپټکردنی ده وام و ته وابونی ده وام که مترین ترافیکیان بو دروست بکرټ. به شټک له شه قامه کان تایه ت بکرټ به پاس به مه ش هانی هاو لاتیان ده درټ له بری ئوتومبیلی تایه ت پشت به هاتوچوټی گشتی به ستی بوچونه سهرکار.

ته‌وا‌بونى ئەم پرۆژەيە بيجگە لەو‌ه‌ى سيمايە‌ک‌ى جوان بە هەر‌يمى کوردستان دە‌به‌خ‌ش‌ي‌ت و کارئاسانى دە‌ب‌ي‌ت بۆ هاو‌لا‌تيان و گە‌ش‌تياران بە تايه‌ت‌ى، هەر‌وه‌ها دە‌ب‌ي‌تە هۆ‌ى کە‌م‌ب‌ونە‌وه‌ى بە‌کاره‌ي‌نانى ئوتومب‌يلى تايه‌ت لە لا‌يه‌ن هاو‌لا‌تيانە‌وه‌، ئە‌مە‌ش بە سوودى ژينگە‌ى هەر‌يمى کوردستان دە‌گەر‌ي‌تە‌وه‌.

لەر‌ي‌گە‌ى بانکە‌کانى وه‌به‌ره‌ي‌نانە‌وه‌ ئوتومب‌يلى نو‌ى و دۆ‌ستى ژينگە بۆ ه‌يلە‌کانى گواستنه‌وه بە ش‌ي‌وه‌ى قەرز بۆ شو‌ف‌ي‌رانى ه‌يلە‌کانى گواستنه‌وه‌و کۆمپانياکان دا‌بين دە‌کر‌ي‌ت و کيپرک‌ي‌يه‌ک‌ى ئازاد دروستدە‌کر‌ي‌ت کە لە به‌ر‌ژە‌وه‌ندى هاو‌لا‌تيانى هەر‌يمى کوردستان و به‌ه‌يز‌کردن و با‌ش‌تر‌کردنى ه‌يلە‌کانى گواستنه‌وه‌ى گشتى ب‌ي‌ت.

نۆ‌ژە‌ن‌کردنە‌وه‌و پ‌ي‌ک‌خ‌ستنه‌وه‌ى ه‌يلە‌کانى گواستنه‌وه‌ى گشتى بيجگە لە ئوتومب‌ي‌لە‌کان و بە ئە‌ل‌ک‌ترۆنيک‌ردنى پرۆگرامى ه‌يلە‌کان، شو‌ينى چاو‌ه‌روانى و گۆرە‌پانى ئوتومب‌ي‌لە‌کانيش دە‌گر‌ي‌تە‌وه‌و هەر‌وه‌ها سەر‌جە‌م شو‌ف‌ي‌ره‌کانى ئوتومب‌ي‌ل و پاسە‌کان خولى راه‌ي‌نانيان پ‌ي‌ دە‌کر‌ي‌ت.

چل و سی

به ستنه وهی پارێزگاکی هه‌ریمی
کوردستان له ریگی هیلی ئاسنه‌وه

کابینه‌ی نوپیی حکومه‌تی ههریمی کوردستان ده‌ستده‌کات به به‌ستنه‌وه‌ی پارێزگا و ناوچه‌کانی ههریمی کوردستان (هه‌ولێر، سلێمانی، که‌رکوک، ده‌ووک، هه‌له‌بجه، گه‌رمیان، پاپه‌رین) له‌پێگه‌ی هێڵی ئاسنه‌وه.

ئه‌م پرۆژه‌یه‌ یه‌کێکه‌ له‌ پرۆژه‌ ستراتیژییه‌ درێژخایه‌نه‌کانی جوڵانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نووی که‌ له‌ پلانی کوردستان ٢٠٣٣ به‌ ته‌واوی ئاماژه‌ی پێکراوه‌ و پوونکراوه‌ ته‌وه‌، به‌لام له‌ ماوه‌ی چوار ساڵی یه‌که‌مدا ته‌نها کار له‌سه‌ر به‌ستنه‌وه‌ی ناوخۆی ههریمی کوردستان ده‌کری‌ت.

له‌ ساڵه‌کانی دواتر دا و به‌پێی پلانی کوردسان ٢٠٣٣ ههریمی کوردستان له‌پێگه‌ی هێڵی ئاسنه‌وه‌ به‌ به‌غدا و به‌سه‌ره‌ و تاران و ئه‌سته‌نبۆل ده‌به‌ستری‌ته‌وه‌، که‌ ئه‌مه‌ش پێگه‌خۆشکه‌ره‌ ده‌بێت بۆ ئاسان گواسته‌نه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌ پێشه‌سازی و کشتوکاڵیه‌کان بۆ ده‌ره‌وه‌ی ههریم، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش پێویستمان به‌ ١٢٠٠ کیلومه‌تر هێڵی ئاسن هه‌یه‌.

به‌ستنه‌وه‌ی پارێزگا و ناوچه‌کانی هه‌ریمی کوردستان له‌پێگه‌ی هێڵی ئاسنه‌وه، ده‌بیته کارناسانییه‌کی گه‌وره‌ بۆ هاوڵاتیان و هاوکار و یاریده‌ده‌ری خواهنکار و کارگه‌ر و جوتیار و به‌ره‌مه‌پنه‌ره‌کان ده‌بیته بۆ گواسته‌نه‌وه‌ی به‌ره‌م و پێداویستییه‌کانیان له‌ناو هه‌ریمی کوردستاندا.

هه‌روه‌ها هێڵی ئاسن ده‌بیته هۆی که‌م به‌کارهێنانی ئوتومبیل له‌ پێگاکانی ده‌ره‌وه و ئهمه‌ش ژماره‌ی پروداوه‌کانی هاتوچۆ و قوربانیانی پروداوه‌کان که‌مده‌کاته‌وه.

بیجگه‌ له‌وه‌ی له‌پێگه‌ی هێڵی ئاسنه‌وه پارێزگا و ناوچه‌کانی هه‌ریمی کوردستان (هه‌ولێر، سلێمانی، که‌رکوک، ده‌ووک، هه‌له‌بجە، گه‌رمیان) پێکه‌وه ده‌به‌ستریته‌وه، به‌هه‌مان شێوه له‌پێگه‌ی ئه‌و تووره هێڵی ئاسنه‌وه شه‌ش ناوچه پێشه‌سازییه‌که‌ی هه‌ریمی کوردستان که‌ له‌م پلانه‌دا ئاماژه‌ی پێکراوه و دروستده‌کریته پێکه‌وه و له‌گه‌ڵ پارێزگاکانی تر و ناوچه سنورییه‌کاندا ده‌به‌ستریته‌وه.

چل و چوار

هموار کردنه وهو جیبه جیکردنی
یاسای به رهنگار بونه وهی
توندوتیژی خیزانی

به پێی ئاماره کانی به پڕۆیه به رایه تیی به ره نگار بوونه وهی توندوتیژی دژی ئافره تان، له نو مانگی یه که می سالی ۲۰۱۷ دا (۷۴۴۵) (حه وت هه زار چوار سه د و چل و پینچ) حاله تی توندوتیژی جوړاوجو دژی ئافره تان له هه ریمی کوردستان تومارکراون، که به به راوردی هه مان ماوه له سالی ۲۰۱۶ دا، ئاماره که به پڕۆیه ی ۲۹٪ زیادی کردووه.

ئاماره کانی توندوتیژی دژی ئافره تان له نو مانگی یه که می سالی ۲۰۱۷ به مجوره بووه: کوشتن ۳۸ حاله ت، خو کوشتن ۵۸ حاله ت، سووتان ۱۶۶ حاله ت، خو سووتاندن ۹۵، نه شه که نهجه و سکالا ۶۹۸۷ حاله ت، ده سترێژی سیکی ۱۰۱ حاله ت.

ئه م ئامارانه ته نها ئه و حاله تانه ن که توندوتیژی به رامبه ر ئافره تان تومارکراوه، به لام له هه ریمی کوردستان زوړ جار توندوتیژی به رامبه ر ئه ندامانی تری خیزان به تاییه تی مندا ل و به ته مه نه کان ئه نجام ده دریت به لام تومارنا کریت و لایه نه په یوه ندی داره کان لپی بئ ناگان.

ياسای ژماره ۸ ی سالی ۲۰۱۱ به‌ره‌نگار بونه‌وه‌ی خیزان له توندوتیژی له هه‌ریمی کوردستان هه‌موارده‌کرێته‌وه و پ‌وشوینی پ‌یویست ده‌گیرێته به‌ر بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌ی ئاماری توندوتیژییه‌کان، وه‌ک دانانی سزای قورس بۆ ده‌ستدریژیکاران نه‌ک ته‌نها غه‌رامه به‌ل‌کو زیندانیکردنیش ب‌گیرته‌وه، دانانی ه‌ی‌لی گه‌رمی بۆ په‌یوه‌ندی‌کردنی قوربانیه‌کان، دروست‌کردنی فه‌رمانگه‌یه‌کی تایه‌ت به‌هاوکاری ه‌ی‌زه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ بۆ ده‌ستگیر‌کردنی ده‌ستدریژیکاران، دا‌بین‌کردنی تو‌یژه‌ری کۆمه‌لایه‌تی و تو‌یژه‌ری ده‌رونی، پاراستنی ئه‌و که‌سانه‌ی له‌خیزانه‌کان هه‌لاتوون به‌ یاسا، له‌گه‌ل کۆمه‌ل‌یک پ‌وشوینی تر که ده‌بیته ه‌و‌ی که‌مبونه‌وه‌ی ئاماره‌کانی توندوتیژی خیزانی و به‌سزاگه‌یانندی ئه‌و که‌سانه‌ی توندوتیژی ئه‌نجام‌ده‌دن.

یه‌کیک له‌ ه‌و‌کانی زیاده‌بونی توندوتیژی خیزانی سه‌ر‌باری ئه‌وه‌ی یاسای ژماره ۸ ی سالی ۲۰۱۱ به‌ره‌نگار بونه‌وه‌ی خیزان له توندوتیژی له هه‌ریمی کوردستان بونی هه‌یه و تا راده‌یه‌ک یاسایه‌کی باشه، به‌لام له‌ لایه‌ن ده‌سه‌لاتی ج‌ی‌یه‌ج‌یک‌ردنه‌وه به‌ ته‌واوی کار به‌ یاساکه‌ نا‌کر‌یت، بۆیه له‌گه‌ل هه‌موار‌کردنه‌وه‌و توند‌کردنی سزا‌کان، حکومه‌تی هه‌ریم به‌ ته‌واوی یاساکه‌ ج‌ی‌یه‌ج‌یده‌کات و له‌ریگه‌ی هه‌لمه‌ت‌یک‌ی ه‌وشیار‌کردنه‌وه‌و یاساکه به‌ هاو‌لاتیان ده‌ناس‌یت.

چل و پینج

ده‌ستگیرکردنی سه‌رجه‌م
تۆمه‌تباران و داواکراون

لهه‌ریمی کوردستان به‌رده‌وام ژماره‌یه‌کی زۆر هاوڵاتی هەن که له‌لایه‌ن دادگا‌کانه‌وه فه‌رمانی ده‌ستگیرکردنیان بۆ ده‌رچووه، به‌لام ناچنه به‌رده‌م دادگا و هه‌لاتوون یان له‌لایه‌ن به‌رپر سه‌ربازی و حزبییه‌کانه‌وه پالێشتی ده‌کرێن و دالده‌دراون.

به‌پێی ئاماره‌کانی ژووری ئۆپراسیۆنی بالای هه‌ریمی کوردستان، تا ئیستا ۵۱۲ که‌س فه‌رمانی ده‌ستگیرکردنیان له‌ لایه‌ن دادگا‌کانی هه‌ریمی کوردستانه‌وه ده‌رچووه به‌لام تا ئیستا ده‌ستگیرنه‌کراون و هه‌لاتوون. ئاماره‌کانیش به‌م شیوه‌یه‌یه ۱۴۹ که‌س له‌ سنوری پارێزگای هه‌ولێر و ۲۲۰ که‌س له‌ سلێمانی و هه‌له‌بجه و ۱۳۳ که‌س له‌ سنوری پارێزگای ده‌هۆک، هه‌روه‌ها ۱۰ که‌سی دیکه‌شیان له‌ سنووری ئیداره‌ی گه‌رمیانن، تۆمه‌ته‌کانی ئه‌م که‌سانه‌ش جیاوازن.

یه‌کیک له‌ کاره‌کانی کابینه‌ی نویی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، ده‌ستگیرکردنی سه‌رحه‌م ئه‌م داواکراوانه‌ ده‌بی‌ت، بۆ ئه‌وه‌ی له‌ زوترین کاتدا دادگایی بکری‌ت و سزای هه‌رکه‌سیکیش ده‌دری‌ت که دالده‌ی ئه‌م تۆمه‌تبارانه‌ی داوه.

کارکردن بۆ دەستگرتن بەسەر مۆلک و مال و راگرتنی سەرچەم مامەلە
فەرمیەکانی کەسانی داواکرا و هەڵاتو لە یاسا وەک لە کارخستنی پاسپۆرت و
مۆلەتی شۆفیری و ناسنامەی کەسپیی بە مەبەستی ناچارکردنیان بۆ ملکەچکردن
بۆ حوکمی یاسا، هەروەها بۆکردنەوێ ناو وێنەی داواکراوان و هەڵاتوان لە یاسا
لە میدیاکان دا.

هەندیک لەو هەڵاتوانە هەریۆمی کوردستانی بەجێهێشتوو، بۆیە لەپێگەی
حکومەتی عێراقی و پۆلیسی ئێنتەرپۆلەو هەولێ دەستگیرکردنی ئەو تۆمەتبارانە و
گیراوەیان دەبێت بۆ بەردەم دادگاکانی هەریۆمی کوردستان.

دەستگیرکردنی ئەم تۆمەتبارانە یەكەم هەنگاوی عەمەلی چەسپاندنی دەسەلاتی
دادوەرییە لە هەریۆمی کوردستان، بۆ ئەوەی بەسەلمیتریت کە هیچ دەسەلاتیک
لەسەروو دەسەلاتی دادوەرییەو نییە و هیچ کەس و لایەنێک ناتوانێت دالەدی
تۆمەتباران بدات و لە دەستی دادگا و دەسەلاتی دادوەری پرزگاریان بکات.

جێبەجێکردنی بریاری دەستگیرکردنەکان سەرچەم ئەو بەرپرسانەش دەگرێتەو کە
تۆمەت و داوای یاساییان لەسەرەو ئامادەنین بچنە بەردەم دادگا، بە تاییبەتی ئەو
بەرپرسانە بۆ تۆمەتی گەندەلی یان کوشتنی خۆپیشاندەران و هاوڵاتیان تۆمەتبارکران.

چل و شەش

چاكسازى له هيزهكانى ئاسايشى
ناوخۆ و بهرگرى شارستانى

جولانەوێ نەوێ پلانی ئەوێ هەیه کە چاکسازی بنەرەتی لە نێو هێزەکانی ئاسایشی ناوڤ و بەرگری شارستانی دا بکات و فۆرمێکی نوێ و سیمایەکی نوێیان پێ ببەخشێت.

پلانە کە دەستپێدەکات هەر لە چۆنێتی وەرگرتنی ئەندامانی ئەو هێزانە، جل و بەرگ و پێداویستییهکانیان، راهێنانی جەستەیی، راهێنانی کارکردن، خولی ھۆشیاری.

چەند یاسا و پێنمایەکی نوێ دەرئەکرێت و هەر کەسێک لە ئەندامانی ئەو هێزانە ئەو پێنمایە و یاسا نوێیە نەبێگرتەو، دەگوازیێتەو، بۆ فەرمانگە یەکی تر یان گەر گەیشتبوو تەمەنی خانەنشینی ئەوا خانەنشین دەکرێن.

چاکسازییه کە بینای سەر جەم دامەزاو و فەرمانگانی سەر بە هێزەکانی ئاسایشی ناوڤ و بەرگری شارستانی دەرئەکرێتەو. هەر وەها کۆلیژی پۆلیس و بەرگری شارستانی نوێ دەرئەکرێتەو و پشت بە پەسپۆر و کادری ناوڤ و بیانی دەبەستێت بۆ بەرهەمێنانی ئەفسەرانی نوێ.

هه‌یزه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ هۆکاری سه‌ره‌کین بۆ چه‌سپاندنی یاسا و دادوه‌ری له هه‌ریمی کوردستان بۆیه بۆ گه‌یشتی بۆ دادپه‌روه‌ری و چه‌سپاندنی یاسا پێویسته هه‌یزه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ به‌هه‌یزبکری.

له‌گه‌ڵ رێکخستنه‌وه‌ی هه‌یزه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ و دا‌بنکردنی پێداویستیه‌کانیان، چاوده‌خشی‌رتنه‌وه به‌ موچه و ده‌رماله‌کانی ئه‌و هه‌یزانه، به‌شیوه‌یه‌ک به‌شی بژێوی ژیا‌تیکی شایسته‌یان بکات و ناچار نه‌بن په‌نا به‌نه به‌ر هه‌یج کاریکی تر.

چاکسازی له هه‌یزه‌کانی ئاسایشی ناوخۆ و جوانکردنی سیما و کار و چالاکی ئه‌و هه‌یزانه و به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی هۆشیاری و توانای پێشکه‌شکردنی خزمه‌تیان، کاریگه‌ری له‌سه‌ر جیه‌یج‌یکردنی یاسا و هه‌یه‌یه‌تی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ده‌ییت، که سه‌ره‌جم هاو‌لاتیان وه‌ک یه‌ک له به‌رده‌م یاسادا هاوسه‌نگن.

چل و حرکت

گواستنه‌وی هیژه‌کانی ۷۰ و ۸۰
بو سهر وه‌زاره‌تی پی‌شمه‌رگه

یه کخستنی لیستی موچه ی هه موو وه زاره تی پیشمه رگه وه هیزه کانی ۷۰ و ۸۰ ی پیشمه رگه. هه ر هیزیک له ده ره وه ی وه زاره تی پیشمه رگه ی حکومه تی هه ریم مینته وه به هیزی ره سمی حکومه ت ئه ژمار ناکریت.

هیزه کانی ۷۰ و ۸۰ پیویسته له ماوه ی یه ک مانگدا له ده رچوونی بریاره که وه بینه وه ژیر ده سه لات ی ته واوه تی وه زاره تی پیشمه رگه بو ئه وه ی موچه و بودجه کانیان بهرده وامبیت وه ک هیزی فره می وه زاره تی پیشمه رگه میننه وه.

ههروه ها بریاردان بو گه رانه وه ی سه رجه م که لوپه لی لوجیستی و چه که کانی هیزه کانی ۷۰ و ۸۰. ههروه ها پاسپاردنی به ریوه به رایه تی ئالیاتی وه زاره تی پیشمه رگه بو کۆکردنه وه ی و جهردکردنی سه رجه م چه ک و ئامیر و که ره سه کانی ئه وه هیزانه.

چه سپاندنی ستافی جیه جیکردنی ستراتیژی یه کخستنی هیزه کانی وه زاره تی پیشمه رگه بو جیه جیکردنی پلانی ستراتیژی درێژخایه تی جولانه وه ی نه وه ی نوێ که خو ی له سێ قوناغدا (۱ سالی، ۴ سالی، ۱۵ سالی) دا ده بینته وه ی پیشتر له لایه ن جولانه وه ی نه وه ی نوێ وه دارپژراوه و بلاوکراوه ته وه.

پلانی ریکخته‌وهی هیزه‌کانی پیشمه‌رگه پلانیکی درێخایه‌نه و له‌ماوه‌ی ئه‌و چوار ساله‌دا پلانه‌یه‌ک سالی و چوار سالییه‌که‌ی جۆلانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی نوێ جیه‌جیده‌کری‌ت که له پلان و به‌نامه‌ی کوردستان ۲۰۳۳ دا ئاماژه‌ی پیکراوه‌و پروونکراوه‌ته‌وه.

یه‌کێک له‌خاڵه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی پلانه‌که‌ دوورخسته‌وه‌ی ده‌ستی حزب و به‌رپرسه‌ حزبییه‌کانه‌ له‌ هیزه‌کانی پیشمه‌رگه‌، هه‌روه‌ها هیزه‌کانی پیشمه‌رگه‌ ده‌کرینه‌ هی‌زکی نیشتمانی که ئینتیمایان بو‌ خاک و نه‌ته‌وه‌ هه‌یه‌ نه‌ک بو‌ به‌رپرس و حزب.

هه‌روه‌ها له‌ریگه‌ی وه‌زاره‌تی به‌رگری عێراقه‌وه‌ سه‌رجه‌م پێداویستییه‌کانی پیشمه‌رگه‌ و موچه‌ی هیزه‌کانی پیشمه‌رگه‌ دابین ده‌کری‌ت، چونکه‌ هیزه‌کانی پیشمه‌رگه‌ به‌شێکن له‌ دامه‌زراوه‌ی به‌رگری عێراق و به‌پێی ده‌ستوری عێراق بودجه‌ و موچه‌یان ده‌بێت له‌سه‌ر وه‌زاره‌تی به‌رگری عێراق بێت.

چل و هه‌شت

سزادانی ئه‌و که سانه‌ی ده‌ستدریژی
ده‌کهنه سهر کارمه‌ندانی حکومه‌ت

هه‌رچه‌نده له یاساکانی هه‌ریمی کوردستان و عێراقدا سزا بۆ ئه‌و که‌سانه‌ دانراوه که ده‌ستدریژی ده‌که‌نه‌ سه‌ر کارمه‌ندانی حکومه‌ت له‌کاتی جێبه‌جێکردنی کاره‌کانیاندا، به‌لام چهن‌دین پووداو تۆمارکراون و ده‌ستدریژیکاران بۆ سزا ده‌ربازیان بووه، به‌هۆی ئه‌وه‌ی سه‌ر به‌ لایه‌نێکی سیاسی بوون یان به‌پررسیکی حزبی پālپشتی کردوون.

یه‌کێک له‌ کاره‌ سه‌ره‌کییه‌کانی حکومه‌ت و داواکاری گشتی، ده‌ستگیرکردن و به‌ دادگا گه‌یانندی هه‌ر که‌سیکه‌ له‌ هه‌ر پله‌یه‌کی حزبی و سه‌ربازی دا بێت که هێرش و ده‌ستدریژ بکاته سه‌ر کارمه‌ندیکی حکومه‌ت له‌ کاتی جێبه‌جێکردنی کاره‌که‌یدا.

پاریزه‌ندی ته‌واو بۆ سه‌رجه‌م کارمه‌ندانی حکومه‌تی هه‌ریم دا‌ب‌ب‌نده‌ک‌ر‌ی‌ت له‌کاتی جێبه‌جێکردنی کاره‌کانیاندا و له‌هه‌ر ده‌ستدریژییه‌ک ده‌پاریزری‌ن و سزای توندی هه‌ر که‌س و لایه‌نێک ده‌دری‌ت که پێشیلکاری و بێ‌ڕیزیان به‌رامبه‌ر بکات.

ئهم ب‌ر‌پ‌اره‌ له‌پ‌ێ‌ناو گه‌راندنه‌وه‌ی شکۆ و به‌ه‌یزکردنی سه‌رجه‌م دامه‌زراوه‌کانی حکومه‌تی هه‌ریمه، به‌ ئامانجی جێبه‌جێکردنی یاساکان و چه‌سپاندنی دادپه‌وه‌ری و ئاسایش و ئارامی له‌ هه‌ریمی کوردستاندا.

ده‌سه‌لاتی دادوه‌ری سه‌ربه‌خۆبونی پۆلی یه‌ک‌لاکه‌ره‌وه‌ ده‌گ‌یر‌ی‌ت له‌ گه‌رانه‌وه‌ی شکۆ بۆ دامه‌زراوه‌کانی حکومه‌ت هه‌ریم و کارمه‌نده‌کانی، که له‌ ماوه‌ی چه‌ند ساڵی راب‌ردوودا به‌ چه‌ندین شیوه‌ له‌لایه‌ن حزب و به‌رپ‌رسه‌ حزبییه‌کانه‌وه‌ دامه‌زراوه‌کانی حکومه‌تیان و‌ێ‌ران کردووه‌و شکۆی حزبییان له‌ دامه‌زراوه‌کانی حکومه‌ت گه‌وره‌تر کردووه‌.

چل و نۆ

دروستکردنی دامه‌زراوه‌ی
تویژینه‌وه‌ی هۆکاری تاوانه‌کان

كابينه‌ی نوێی حكومه‌تى هه‌ریمی كوردستان وه‌زاره‌تى ناوخۆ راده‌سپێریت به‌ دروستكردنی دامه‌زراوه‌یه‌ك بۆ به‌داواداچوون و توێژینه‌وه‌ و توێژینه‌وه‌ له‌سه‌ر پروودا و تاوانه‌كانی ناو كۆمه‌لگا كه‌ زۆرتریان كوشتن، دزی، توندوتیژی خێزانی یه‌.

ئهم دامه‌زراوه‌یه‌ هه‌ولده‌دات بۆ دۆزینه‌وه‌ی هۆكاره‌كانی زیادبونی ئاماره‌كانی تاوانه‌كان و ئاراسته‌كردنی راپۆرتی تایبه‌مه‌ند بۆ دامه‌زراوه‌ جیاوازه‌كانی حكومه‌تى هه‌ریم له‌پێناو گرتنه‌به‌ری پێگه‌ی گونجا بۆ به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ و چاره‌سه‌ركردن.

ماوه‌ی چه‌ند ساڵێكه‌ ئاماره‌كانی كوشتن به‌ره‌و به‌رزبونه‌وه‌ی ده‌روات، بۆ نمونه له‌ رۆژی ١ی حوزه‌یرانی ٢٠١٦ تا ١ی حوزه‌یرانی ٢٠١٧، ٢٢٢ كه‌س له‌ هه‌ریمی كوردستاندا كوژراون. هه‌روه‌ها به‌پێی ئاماره‌كانی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی توندوتیژی دژی ئافره‌تان، له‌ نۆ مانگی یه‌كه‌می سالی ٢٠١٧ دا (٧٤٤٥) (حه‌وت هه‌زار چوار سه‌د و چل و پێنج) حاڵه‌تی توندوتیژی جۆراوجۆ دژی ئافره‌تان له‌هه‌ریمی كوردستان تۆماركراون، كه‌ به‌ به‌راوردی هه‌مان ماوه له‌ سالی ٢٠١٦ دا، ئاماره‌كه‌ به‌رپۆه‌ی ٢٩٪ زیادیکردوو.

ئاماره‌كانی توندوتیژی دژی ئافره‌تان له‌ نۆ مانگی یه‌كه‌می سالی ٢٠١٧ به‌مجۆره‌ بووه‌: كوشتن ٣٨ حاڵه‌ت، خۆكوشتن ٥٨ حاڵه‌ت، سووتان ١٦٦ حاڵه‌ت، خۆسووتاندن ٩٥ ئه‌شكه‌نجه‌ و سكاڵا ٦٩٨٧ حاڵه‌ت، ده‌ستدریژی سیكسی ١٠١ حاڵه‌ت.

ئهم دامه‌زراوه‌یه‌ له‌ پسپۆر و كارمه‌ندی به‌ توانای سه‌رجه‌م وه‌زاره‌ته‌كانی حكومه‌تى هه‌ریمی كوردستان پێكده‌هێنریت و پشتیش ده‌به‌سترت به‌ پسپۆر و توانای پێكخراوه‌ بیانییه‌كانی تایبه‌مه‌ند.

په نجا

چاکسازی له زندانه کانی
هه ریمی کوردستان

